

A

BŰNÜGYI NYOMOZÁS KÉZIKÖNYVE

a m. kir. csendőrség, városi- és járási rendőrhatóságok, valamint a vizsgálóbírák, királyi ügyészségek s általában a bűnügyekkel foglalkozó egyének részére.

*

Dr. GROSZ JÁNOS

grazi es. kir. államügyész munkája és egyéb források nyomán írta:

ENDRŐDY GÉZA.

*

—•— Ára 1 frt 60 kr. —•—

EGYEDŰL JOGOSÍTOTT KIADÁS.

LOSONC,

NYOMATOTT A „KÁRMÁN“-FÉLE KÖNYVNYOMDÁBAN.

1897.

ELŐSZÓ.

Bűnügyi és rendészeti irodalmunk hiányát érzi egy oly munkának, a mely a nyomozások minden ágában oktatást és útbaigazítást adna az igazságszolgáltatás faktorainak.

Leginkább a bűnügyi nyomozással hivatás-szerűen foglalkozó csendőrség és rendőrség nélkülözött mindez ideig egy oly kézi könyvet, mely a gyakorlati szolgálat legkomolyabb eseteiben is szakszerű tájékoztatást, az újonc csendőrnek és rendőrnek pedig választott életpályájára kimerítő oktatást nyújtson.

Ezen hiányon óhajtottam segíteni, midőn dr. Grosz János grazi cs. kir. államügyésznek az osztrák csendőrség részére írt s Ausztriában nagy sikereket elért könyvét szerző engedélyével magyarra lefordítottam s a mi speciális viszonyaink szerint átdolgozva, és egyéb forrásokkal kibővítve, a közönség használatára bocsájtom.

Azzal az ambícióval dolgoztam e munkán, hogy különben is szegény szakirodalmunkat egy hasznavehető és hézagot betöltő művel fogom gyarapítani. A munka folyamán sokszor kellett éreznem a kezdet nehézségeit s az úttörés fáradalmait és éppen azért a közönség szives elnézését kérem, ha a figyelem fogyatékosága a részletekben itt-ott észrevehető volna.

Losonc, 1897. február hónap.

Endrődy Géza.

I. FEJEZET.

A CSENDŐRRŐL.

I. A csendőr feladata.

Miután e könyvben csakis a bírósági vizsgálatok keresztülvételéről van szó, a csendőr feladatát kétféle alakban határozhatjuk meg: az *önálló* nyomozást és a *vizsgálóbíróval való közreműködést*.

Önállóan akkor jár el a csendőr, midőn egy, a bíróság előtt még ösmeretlen büntetendő cselekmény tényálladékát veszi föl s mindazon bizonyítékok után kutat, amelyekkel a följelentésben foglalt cselekményt megvilágíthatja, s azon igyekszik, hogy a bűntény földerítésére vonatkozó minden körülményt a bíróságnak bejelenhessen.

A vizsgálóbíróval közreműködve, mint a bíróság közege, akkor működik a csendőr sikeresen, hogyha a vizsgálóbíró által bekívánt minden adatot megszerezni képes s ha figyelmét olyan körülmények vagy részletek sem kerülik ki, amelyeket a bíróság csak általánosságban jelölhetett meg. Különösen ez utóbbi esetben tüntetheti ki a csendőr ügyességét, de szem előtt kell tartania azon fontos elvet, hogy *se többet, se kevesebbet ne legyen*, mint a mennyi az ügy kiderítésére szükséges.

Ha szabatosan akar a csendőr nyomozni, úgy az előtte levő esetről, valamint a vizsgálóbíró szándékáról

is tökéletesen tájékozva kell lennie. Tartsa szem előtt mindig, hogy: a csendőr a vizsgálóbíró, ez pedig az ügyész részére, végre az ügyész az ítéletet kimondó bíróságok részére dolgozik. Ha ez elvet úgy a csendőr, mint a vizsgálóbíró és az ügyész is szem előtt tartja, akkor semmi fölösleges munkát nem fog végezni, hanem mindenik szorosán a maga teendőjéhez alkalmazkodik.

Legyen a csendőr mindig a nyomozás fontosságának tudatában. Ne elégedjen meg sohasem az ügynek félig való kiderítésével, gondolva, hogy a többit majd a bíróság fogja elvégezni, mert az ily felületesség az eredményre nézve határozottan káros. Ne feledje a csendőr hogy az ő feljelentése képezi az eljárás alapját s hogy ha az nem elég alapos, akkor az arra épített további eljárás se vezethet sikerre.

Legyen tudatában a csendőr annak, hogy ő az állami szervezetben tekintélyes bizalmi állást foglal el s ennél fogva a tőle eredő jelentések és állítások valódiságához aggály nem férhet: azokat mindenki mint való tényeket veszi s a további hivatalos eljárást azokra, mint szilárd alapra fogja fektetni. Többszörös tapasztalathól tudjuk, hogy a legszebb eredmények kizárólag a csendőr ügyessége, körültekintő belátása és tárgyilagossága által érhetők el s ezen megtisztelő körülmény sarkalja a nyomozással foglalkozó csendőrt, hogy minden lépése és jelentése komoly, megfontolt és a valósnak teljesen megfelelő legyen.

Köteles a csendőr szolgálaton kívül is folyton megfigyeléseket tenni, helyi és személyi ösmereteit bővíteni, mert midőn már elkövetetett egy nagyobb bűneset, akkor késő lesz minden apró részletet tanulmányozni. Sétája alkalmával épp úgy, mint szolgálatban, érdeklődni kell az emberek szokásai és cselekedetei iránt; vegye szemügyre a lábnyomokat, az úton és útfélen eldobott tárgyakat, figyelje meg a mellette elmenő emberek beszélgetéseit és a szabadban, vagy az egyes házak-

ban feltűnést okozó jeleneteket, szóval minden alkalmat ragadjon meg, hogy éleslátását és tapasztalatait gyakorítsa. Az ilyen megfigyeléseknek sok esetben több hasznát veszi, mint azoknak, melyeknek a bűntény színhelyén jöhet nyomára.

Aki ezt az eljárást nem követi és a megfigyelésekben magát szolgálaton kívül is nem gyakorolja, az nem lehet jó csendőr, — ellenben az, aki ilyen irányban magát begyakorolja, a legváltóságosabb helyzetben is megfogja helyét állani s előszeretettel keres és talál mindenkor elegendő anyagot a legérdekesebb megfigyelésekhez.

Tartsuk szem előtt mindig, hogy a nyomozás nem egyéb, mint az *előzményekből való következtetés a történetekre és viszont a történetekből az előzményekre.*

Ha ugyanis valaki bűntényt követ el, azt csak a legritkább esetben teszi tanuk jelenlétében; azonban a bűnös cselekmény *előtt* is követhetett el az illető olyan dolgot, a mely a megtörtént bűneset felderítésére szolgálhat; és éppen úgy a bűncselekmény *után* is követhet el oly dolgot a tettes, a mely az esettel vonatkozásban áll. A feladat tehát az, hogy a tettet megelőzőleg és az az után történetekből az elkövetett cselekményre következtessünk. És ez a tudomány nem oly könnyű, mint a hogy az ember gondolná, mert csak akkor sajátítható el sikeresen, ha ez eljárást nemcsak főben járó, hanem a jelentéktelenebb eseteknél is minduntalan gyakoroljuk.

A csendőr ambícióját találja abban, hogy minden egyes ténykedésnél megfelelő eredményt mutathasson föl, illetve, hogy a reá bízott feladatot kellő sikerrel oldja meg. Nem félmunkát kell teljesíteni, hanem olyan végeredményt elérni, amelybe ha bárki is beletekint, az egész ügyet megvilágítva lássa s meggyőződéssel mondhatta: *ez ügyben tovább nem mehetünk.* De a csendőrnek még ekkor sem szabad nyugodni, hanem azon

jelszó után kell haladnia, hogy: *egy lépéssel még tovább lehet menni!* s ezzel a jelszóval ő a nyomozás terén mindenesetre a bíró és az ügyész előtt fog haladni.

Es ez a jelszó bizonyára fülében cseng mindazon csendőrnek, aki szolgálati ideje alatt valami figyelemre méltó dolgot végzett.

2. A csendőr működése.

A nyomozás bevezetésére nézve igen fontos az, hogy csak akkor kezdje meg a csendőr, midőn magának az esetről már határozott képet alkotott.

Ha minden megfontolás és a körülmények mérlegelése nélkül, idő előtt alkot magának véleményt a csendőr a cselekmény felől, akkor a nyomozás további folyamán is mindig csak ehhez fog ragaszkodni s az alatt a valódi nyomok teljesen elenyésznek és többé föltalálhatók sem lesznek. Ha pedig véleménye megalkotásával késedelmeskedik és az *alkalmas időpontot* elmulasztja, akkor a további eljárása csak ide-oda való kapkodás és sikertelen kísérletezés leend.

Hogy mikor áll be a vélemény megalkotásához szükséges *alkalmas időpont*, azt sem általánosságban megmondani, sem egyes eseteknél külön megjelölni nem lehet. Az a nyomozó csendőr, aki nem a pillanatnyi behatások, hanem határozott meggyőződése után indul, ezt az alkalmas időpontot bizonyára meg fogja találni. Fődolog, hogy a nyomozás megkezdése előtt soha se alkosson a csendőr magának határozott véleményt s a bűntény bejelentőinek a tettesre, a kárra, az okra stb. nézve elmondott nézeteit csak annyiba vegye a csendőr, mintha nyilvánosan beszélnének valamely esetről: „azt mondják, úgy hallottam, hogy ez — meg az történt.” — Ha p. o. egy nagyobb szabású bűntény színhelyére megy ki a csendőr, ott bizonyára az

első percekben fontos észleleteket és benyomásokat fog szerezni, úgy, hogy azok mérlegelése is elég dolgot ad neki; de ehhez járul a minden oldalról oda tóduló serege, akik néha ugyan értékes, de nagyobbrészt hiábavaló nézeteket hangoztatnak, amikre a csendőrnek már csak azért is figyelni kell, nehogy az esetleg nyomra vezető értesítéseket elszalassza. Nos, hát ilyenkor elég anyagot talál a rögtöni véleményalkotásra s arra, hogy — hamis nyomra jusson. Az ily pillanatokban kell a csendőrnek élénk tevékenységet kifejteni s józan következtetéseket vonni.

A nyomozás kimenetelére leghátrányosabb az, hogy ha a tettest *egy bizonyos emberben véljük* és ha *egyedül* ezen irányban haladunk mindaddig, míg kétséget kizárólag bebizonyítatik, hogy a *vélt* egyén nem a tettes. Mert ezen hamis nyom által rendszerint sok időt fecserlünk el a nélkül, hogy figyelmünket más irányba is kiterjesztettük volna s ez alatt az eredményt ha nem örökre is, de legalább hosszú időre kockáztattuk. Ehhez járul, hogy a kudarc után a nyomozót bizonyos csüggedés fogja el; az új nyomon haladva, nem lesz oly erős bizalma a sikerhez, sok bizonyíték elveszett s nem könnyen pótolható, ami pedig meg van, nem látszik többé oly erőteljesnek.

Hogy tehát az ily veszélytől a nyomozó csendőr magát megóvhassa, né hamarkodja el a határozott vélemény megalkotását és sohase uraltassa magát egy feltetés által, ne hódoljon kizárólag csak egy benyomásnak.

Fontos esetekben természetesen a *szakaszparancsnok* feladata, hogy ily hiba elkövetését megakadályozza és pedig azáltal, hogy a nyomozást ő maga vezeti be s a munkát lelkiismeretesen megosztja csendőreivel.

Ha p. o. egy nagyobb bűntény, mondjuk gylilkosság elkövetésével *A.* gyanúsítatik s a szakaszparancsnoknak szinte az a nézete, hogy *A.* követte el a tettet, azért ne ragaszkodjon görcsösen ezen nézetéhez

és ne összpontosítsa egész erejét erre, hanem kutasson más gyanúkok után is, és habár távolabbi gyanúkokat talál *B* vagy *C*. ellen is, akkor az *A*. elleni nyomozást maga végye a kezébe, a *B*. és *C*. elleni nyomozást pedig bizza rá külön-külön egy-egy megbízható közegére. Ilyformán minden út meg lesz szállva, mindenki a neki utalt irányt követi a nélkül, hogy a másik által befolyásoltatnék s nagyobb tévedés lehetősége majdnem teljesen ki lesz zárva.

Elengedhetlen követelmény a nyomozó csendőrtől, hogy a netán elkövetett hibát beösmérje, mert csakis ezáltal lehet a tévedéseket alaposan helyreigazítani. De ezt ne csak a csendőr tartsa szem előtt, hanem a parancsnok is szigorú kötelességei közé sorozza az elkövetett hiba beösmérését alárendeltjeitől megkövetelni s e mellett a tévedő iránt elnézőnek és jóakarátúnak kell lennie. Csakis így lehetséges aztán helyes együttműködés által a tévedéseket helyrehozni.

Itt meg kell említenünk néhány oly tényezőt, mely a nyomozás sikerére nézve fontossággal bír. Ilyenek városokban főleg a *bérkocsisok*, *hordárok* és a *kéjnök*. Ezek ugyanis foglalkozásuknál fogva a napnak nagy részét különféle megfigyelésekre szentelhetik s az ő meghatározott körletükben unalomból is érdeklődnek a megszokott és a szokatlan dolgok iránt. Ezekről tehát a kérdésben forgó személy (káros, vagy tettes) viszonyai és cselekedetei felől a legkönnyebben szerezhetünk megbízható értesüléseket. A bűnös igen sok esetben lép az ily egyénekkel összeköttetésbe: a tett elkövetése után igyekezni fog a színhelyről mielőbb távozni, erre használja a bérkocsist; értékesíteni kell valamit, bevásárolni egy-más szükséges holmit, tudósítást küldeni valakihez, — ehhez legalkalmasabb neki a hordár; ha pedig, mint igen sokszor megtörténik, mulatni akar a bűnös, akkor a bordélyházakat, a kéjnöket okvetlenül fölkeresi. De fontos tényezők ezek az egyének a nyo-

mozás eredményére nézve azért is, mivel rendszerint igen kiterjedt ösmerelességgel bírnak s egymással mintegy szerves összeköttetésben élnek. A bérkocsis ösméri az összes bérkocsisokat, a hordár a többi kartársát, a kéjnök pedig a hozzá hasonló többi nőszemélyeket; amit pedig közülök az egyik tud, azt meg tudják a többiek is s így megtudhatja tőlük a nyomozó csendőr is, a mire szüksége van.

•Igen gyakran hasznos eredményt hozhat a nyomozó csendőrnek az a közmondás is, hogy: „*Keressd az asszonyt!*“

Bármily regényesen hangzik is ez a mondás, el kell ösmerni, hogy igen sok igaz van benne. Tévednénk azonban, ha azt hinnők, hogy minden felbujtás asszonytól ered, vagy ha a hol egy asszony neve valamely bűnesetnél előfordul, ott csakis ebbe kapaszkodnánk bele. Leghelyesebben akkor járunk el, ha a bűnügyi esetknél a *mozgató* (ösztönző) *cről* asszonyban keressük. Nem úgy értjük ezt, hogy a bűnténynek okvetlen az asszonytól kell erednie, hanem hogy a bűnös cselekmény igen gyakran asszonyért, vagy asszony miatt követtetett el. És ez figyelemre méltóbb, mint a hogy gondolnók, mert sohasem érezhetjük magunkat föltevésünkben biztosnak, ha az indító okot nem ösmérjük; azért mindig ajánlható a nyomozást oly föltevessel vezetni be, hogy asszony van a dologban.

A legegyszerűbb bűnesetekről kezdve a legmagasabb politikai pörökig mindenütt ott van az asszony. Tulajdon elleni vétséget követnek el, hogy a bűnös szerzeményt könnyelmű hölgyekkel elpazarolják; falusi legények közt a verekedés indító oka legtöbbször a leány; lopott portékát legbiztosabban az asszonynál lehet elrejtteni; szökés, valamint a szökevény elrejtése legtöbb esetben asszony közreműködésével megy végbe; a leghírhedtebb játékbarlangok asszonyok vezetése alatt vannak; a hamis pénzt legtöbbször asszonyok által

terjesztik s mindazon megszámlálhatlan büntettek, melyek a szerelemre vezethetők vissza, asszony miatt követetnek el.

Majd minden régebbi kriminalistának szokása a bűncselekményeknél először is az asszony után kutatni, ami igaz, hogy néha tévútra is vezet, de azért soha sem tévesszük szem elől ezt az elvet: „*Keressd az asszonyt!*”

3. Az idő előtt alkotott vélemény.

Az idő előtt alkotott vélemény nagy mértékben veszélyezteti a nyomozás sikerét.

Különösen ártalmára van az elérni szándékolt eredménynek, ha valamely dolgot nagyobbban igyekezünk feltüntetni, mint az valóban van. Elhisszük, hogy egy csendőr sem teszi ezt szándékosan, de az ember természetében rejlik, hogy szívesebben látja az érdekesebbet a mindennapinál, hogy ott is valami regényest keres, ahol az éppenséggel nem létezik s végre, hogy a hajmeresztő esetek inkább találjanak kész fülekre, mint a közönségesek. A mi szempontunkból tehát szigorúan kerülni kell mindazt, ami csak látszatával bír is a nagytudásnak. És ez ellen nem használ más, mint az *önuralom* s lelkiismeretes mellőzése mindannak, ami a *lőbb* látszatával bír, mint a valóság.

A vélemény időelőtti alkotására különös befolyással van az, hogy görcsösen ragaszkodunk ahhoz, ami az esetről legelőször jött tudomásunkra. Hogy nem teljesen közömbös az, hogy mit és kitől hallottunk meg először, azt már minden paraszt tudja; ha p. o. egy korcsmában veszekedés támad, rendesen mind a két fél siet az esetet följelenteni, mert tudja, hogy rendszerint mindenki annak hajlandóbb hitelt adni, amit először hallott. Pedig, hogy az eset lefolyását híven megállapít-

hassuk, azt a *hitelt*, melyet az első följelentés bennünk keltett, félre kell dobnunk.

Egy közönséges civakodásnál ugyan nem sokat változtat a dolgon, ha az első följelentésnek némi befolyása marad is reánk, de annál fontosabb az akkor, ha az első információ célja valamely nagyobb bünténytet tüntetni fel más színben, mint ahogy megtörtént, vagy éppen a véletlenségre hárítani annak megtörténtét.

Egész seregét lehetne az ily példának felsorolni. Méreg, golyó és akasztás által előidézett öngyilkosságoknak meglehetősen nagy százalékánál szerepel az idegen bűnös kéz, és azért ily esetekben igen nagy óvatossággal kell fogadni az első híradást. Epp úgy a vízbe fullás, megfulladás, hirtelen megbetegedés (hányás, görcsök, hasmenés) folytán elhaltaknál. Az ily esetek bejelentése rendszerint nem szokott gyanút kelteni, mert az illető bejelentő jó hírnévnek örvend s a nyomozásra hivatott csendőrnek nincs oka a gyanakodásra, pedig beható vizsgálat gyakran igen meglepő eredménynyel végződik.

Szem előtt tartandó ily eseteknél, hogy az öngyilkosságnak hirdetett gyilkosságról rendszerint csak akkor merészel a tettes jelentést tenni, ha a körülmények a legkisebb gyanúra sem engednek következtetni.

Az a fiatal asszony, aki vén férjével folyton civakodik, aki féltékenységre okot szolgáltatott, vagy öreg urától örökséget vár, az nem fogja férjét álmában megfojtani s aztán felakasztani azért, hogy az esetnek az öngyilkosság látszatát adja, mert tudja, hogy *nyilvánvaló* roszul élésük folytán azt senki sem hiszi el és gyanúba keveri magát; ellenben mindez megtörténhetik akkor, ha az indító okok a rokonság, vagy a szomszéd-ság előtt nem ösmeretesek.

A bűnesetek nagy száma sokszor egészen más színben tűnik föl később, mint a hogyan előzőleg látszott, s azért a tapasztalt bírő és csendőr sohasem adja

fel a gyanút és mindig függőben tartja azt a kérdést: vajjon nem lappang-e a cselekmény alatt más is, mint a mi a nyomozás folyama alatt kiderítettett? Hányszor fordul elő, hogy csak azért állítja az illető magát megbablottnak, hogy üzleti veszteségeit álcázza. Különösen, ha valaki a *rea bizott pénz* elrablatását s hozzá még az ezen alkalommal szenvedett sérüléseit hozza a törvény elé, nem ajánlható a nyomozó csendőrnek eléggé az ovatosság, mert egy kis körültekintéssel és utánjárással igen könnyen kideríthető, hogy az eltűnt értékeket önző céljaira használta: elsikkasztotta, elkártyázta, vagy eldorbézolta. Tudunk esetet, midőn egy közönséges földműves, a vásáron eladott tehenének árát elkorhelykedte és hogy feleségének szemrehányásaitól meneküljön, az őrsparancsnokságnál egy rémes rabló regényt mesélt el s az egész örskörletet mozgósította az állítólagos fegyveres rablóbanda ellen.

Hasonló esetek fordulnak elő a nemi erőszak tétel híreszteléseinél is. T. i. nem ritkán egész ösmeretlen vándorlegények, cigányok stb. vádoltatnak erőszak tettel csupán azért, hogy a szüzesség elvesztése erkölcsi megrovás helyett részvétet keltsen a közönségben. Ha azonban *megnevezett* személyeket vádolnak ily kiszámításból az erőszak tettel, gyakran azért történik, hogy a teherbe esett nő házasságkötésre, vagy a születendő gyermek eltartására kényszeríthesse az illető férfit. Ily esetben a hamis vád csak később — a gyermek születésekor bizonyítható be, amikor kitűnik, hogy a csecsemő előbb fogantatott, mintsem az állítólagos erőszak történt.

Öncsonkítási esetek is nem egyszer fordulnak elő, kivált zsarolási célból. Egy dulakodásból kifolyólag valamely régi testi bajt vagy sérülést akar az illető más ember terhére róni, hogy aztán a törvény előtt fájdalomdíj és munkaképtelenség címén magának anyagi hasznot szerezzen. Előfordul az ilyen csalás igen gyak-

ran a gépek körül foglalkozó munkásoknál, — sőt a gyógyulási időnek szándékos meghosszabbítására is elég példa van. Ha ugyanis az illető sérült tudja, hogy a sérülést elkövető fizetesképes, jómódú ember, akkor a gyógyulást a seb izgatása által szándékosan késlelteti, hogy annál nagyobb kárpótláshoz legyen igénye.

A vagyon ellen elkövetett vétségek között leginkább a lopás és a gyujtogatás színlelése szokott leggyakrabban előfordulni, ha az által vagyoni veszteség, sikkasztás eltakarása céloztatik, vagy hogy az illető a magas biztosítási díjat beseperhesse, esetleg zilált anyagi viszonyait takargassa. Az ily esetek bizonyítása nem is oly felette nehéz, mint gondoljuk. Fődolog, hogy a nyomozó csendőr mindig vesse föl azt a kérdést, hogy a lopás tényleg meg nem történt is lehet s hogy a tűzeset szándékosan a káros által is idéztethetett elő. Ezt a föltevést azonban nem szabad mindjárt nyilvánítani, hanem keresni kell az indító okokat, amik a lopás híresztelésére és a saját vagyon felgyujtására vezethetnek. És már ily gyanút táplál a csendőr, nem szabad arról magát letereltetnie sem a *meglopott* vagy *tűzkárt szenvedett* társadalmi állása, sem ügyesen színlelt jelenetezései által; mert nem csak az a cél, hogy az állítólagos káros lelepleztessék, hanem első sorban, hogy az-az ártatlan egyén, kire a gyanú esetleg háramlik, megvédelmeztessék.

Az itt elmondottak tehát mind arra intik a csendőrt, hogy a *határozott vélemény megalkotásában* fölőtte ovatos és körültekintő legyen s főleg, hogy ne induljon soha az első tudomásvételnél szerzett benyomás után.

4. A lelkiösmeretes és pontos munkáról.

Magától értetődik, hogy a csendőrnek szolgálatát pontosan és lelkiösmeretesen kell teljesítenie; mindamel-

lett bizonyos elvekkel és irányokkal olvasóinkat e helyen megösmerteni, nem tartjuk fölöslegesnek.

A csendőrnek sem a saját maga részére készített jegyzetekben, sem az előjáróinak, vagy a hatóságoknak szóló jelentéseiben nem szabad általános kifejezéseket vagy meghatározásokat használni.

Még szóbeli jelentéseiben is tartózkodjék ily kitételektől: „*azt mondják*“, „*amint az emberek állítják*“, „*általános felfogás szerint*“, „*az érdekeltek értesülése szerint*“, „*amint a szomszédok beszélnek*“ stb., mert ha az ügy fontos, akkor úgyis bővebben meg kell azt vizsgálni s az illető egyéneket ki kell hallgatni, ha pedig nem valami nagy jelentőségű ügyről van szó, akkor az ilyen odavetett kifejezéseknek úgy sincs értelmük.

Az oly kitétel, mint: „*N. N. tanú kijelentette, hogy általánosan beszélnek, hogy...*“ egészen helyes, mert ez esetben a vizsgálóbíró dolga lesz N. N. tanút kihallgatni s a további eljárást meghatározni; de ha a kitétel csak úgy hangzik, hogy: „*általában azt beszélnek, hogy...*“, akkor a további kihallgatások eszközzésére a lehetőség ki van zárva.

Eppen úgy nem szabad a csendőr jelentésében előfordulni olyan kifejezéseknek, mint: „*messze*“, „*meglehető távol*“, „*nem nagyon magasan*“ stb., mert a csendőr, aki a kérdéses tárgyat maga is látta, tudja ugyan, hogy mit ért az ily kifejezés alatt, azonban annak, aki azt nem látta, ez a meghatározás teljesen értéktelen.

Ugyanilyen hiba, ha *szemmérték*, vagy *hallomás* után valami mértéket, vagy időtartamot *határozottan* jelez a csendőr, midőn p. o. azt mondja: „*500 lépésnyire*“ — „*másfél óra járásnyira*“, — holott az előbbi állítását csak szemmérték után, a másodikat pedig valamely paraszt bemondása után tette. Már most a vizsgálóbíró ezen jelentésből azt hiheti, hogy a csendőr arról személyesen megbizonyosodott s igen fontos követ-

keztetéseket vonhat le belőle, míg egyszer rájön, hogy az állítás csak *körülbelül*, vagy talán *sehogysem* felel meg a valóságnak.

Természetes, hogy a csendőr egy nagyobb szabású nyomozásnál nem képes minden egyes távolságot megmérni, de köteles jelentésében kifejezést adni annak, hogy *állításáról személyesen győződött-e meg, vagy az csak hozzávetőleges*.

A pontossághoz tartozik az is, hogy sohasem bizza magát a csendőr emlékező tehetségére, hanem minden fontosabbnak látszó dologról *azonnal* jegyzetet csináljon. Az embernek csak addig marad meg biztosan valami az eszében, amíg maga előtt látja, ha egyszer hazamegy és jelentése megírásához fog, akkor veszi észre, hogy nem emlékszik minden körülményre és a leglényegesebb dologról vagy semmit, vagy a valósággal ellenkezőt jelent. Különösen fontos azoknak a dolgoknak *azonnali* följegyzése, melyeket mint bűnjeleket vesz magához a csendőr, mert ha ezt elmulasztja, a nyomozás befejeztével már elfelejti, hogy melyik tárgy honnan és kitől került elő. Tegyük fel, hogy egy jómódú paraszt családnál előfordult mérgezési esetet nyomoz, mérég után kutat és az asszony szekrényében egy fehér port talál, ezt, mint gyanúsat, a portyázó táskába teszi; a gazda nadrágzsebében egy folyadékkal telt üvegcset, egyik cselédnél valahol egy sárga port, a másíknál valami szárított füvet, végre a fiúnál ismét egy fehér port kutat föl. Ha már most fel nem jegyezte mindezen tárgyakat, hogy honnan és kitől kerültek elő, következő nap, midőn hazaér, a tárgyakat biztosan összeveszi; pedig lehetséges, hogy a büntetendő cselekmény tisztázása azon fordult meg, hogy az a bizonyos *fehér por* kinél találtatott.

Nagyon fontos a felmutatott arcképeket, leveleket, okmányokat s másféle írományokat is pontosan megjegyezni, valamint a személyeket pontosan leírni. Ha

nem igen történik is meg, hogy egy ugyanazon jelentésbe ugyanazon személy kétféleképp írassék be, de előfordulhat, hogy különböző jelentésekben már ugyanazon személyről eltérő adatokat találunk, ha a nyomozó csendőr elfeledte, hogy az illetőt azelőtt miképp nevezte meg. Ugyanazon ember, aki az első jelentésben *Kis Péternek* volt jelezve, a második és a harmadik jelentésben már a *fogadós fia*, vagy a *Kis Pál* flaként szerepelhet, ami aztán a legválságosabb tévedéseket eredményezheti.

A mi a tényvázlatok és jelentések pontosságát illeti, nagyot könnyít magán a csendőr, ha minden nyomozásnál szem előtt tartja azt a régi latin közmondást, mely magyarul körülbelül ilyenformán hangzik:

*„Ki, mit, mivel és mi által,
Mikor, miért, hol és hogyan?”*

Aki ezekre a kérdésekre folyton keresi a feleletet, annak teljes lehetetlen valami lényegeset kihagyni jelentéséből.

Ezen nyolc kérdésnek minden csendőrlaktanyában nagy betűkkel kellene kifüggesztve lenni, hogy mindenki emlékezetébe bevésődjék.

Ha már most azt kérdik önök, hogy tulajdonképpen hogyan kell hát pontosan és lelkiismeretesen eljárni a nyomozásnál, azt felelhetjük, hogy: *másban nem bízni, mindent személyesen megnézni, sőt maga-magának sem hinni, hanem mindenről újra és újra személyesen meggyőződni.*

Nehezebb az olyan bemondásokat *helyesbíteni*, melyeknek valóságáról személyesen meg nem győződhattünk; természetesen csak azon esetet értjük, midőn a tanú az igazat akarja bemondani s csak a bemondás helyességében kételkedünk.

Ily esetben a nyomozó csendőrnek *próbára kell tenni* a tanú igazmondását. P. o. a tanú azt mondja: „X legalább tíz percig ütötte Z-t.” A tanúnak elébe tesszük az órát és azt mondjuk: „nézzen ide s figyelje meg, hogy meddig tart a tíz perc? és aztán mondja

meg, hogy ütötte-e X. Z-t annyi ideig?” Az illető valószínűleg már egy fél perc múlva így fog szólni: „körülbelül ennyi ideig tartott.” — Vagy azt mondja a tanú: „Habár csak egy pillantást vettem oda, láttam, hogy X. kezében legfeljebb 12 frt volt.” „Hát olyan biztosan tud ön becsülni?” — „Óh igen!” — „Na jó! mondja meg tehát, hány darab pénz van a kezében?” — „Körülbelül vagy tizenkettő.” — „No látja, hogy csalódhatott, mert az én tenyeremen most 25 ezüst forint van.” — Az ilyen ellenőrzési kísérletek igen tanulságosak s csak az tudja értéküket megbecsülni, aki már nehányszor próbát tett vele.

A pontos és szabatos nyomozás érdekében áll végre, hogy a csendőr minél nagyobb emberismeretet igyekezzen magának szerezni. Erre különösen háromféle módja van.

Az első az, hogy már békében is a harcra készüljön, vagyis, hogy a közönséges életben is igyekezzen az embereket kiösmerni, ügyeljen cselekedeteikre, beszédjükre s igyekezzen valami úton-módon megbizonyosodni arról, hogy helyesen értelmezte-e viselkedésüket? Ez a mindennapi életben annál könnyebben megy, mivel a nyílt kérdésre rendszerint nyílt feleletet is kapunk, aminek aztán így megtanuljuk szükség esetén komoly hasznát venni.

A második mód az, hogy a csendőr a végeredményt mindazon komolyabb bűnügyekben, melyekben ő nyomozott, a vizsgálóbírótól tudja meg. A csendőr már tudja, hogy miként képzelte ő magának az ügyet, a nyomozás bevezetésekor, és hogy miként fejlődött az később a vizsgálat folyamán s ha már most megösméri a végkimenetelt s megteszi az összehasonlításokat: nagyon sok esetben rá jön, hogy mi volt az ő esetleges tévedésének, hamis nyomon való puhatolózásának az oka, s mindez egy újabb nyomozási esetről értékkel bírhat reá nézve.

A harmadik mód oly nagyobb fontosságú nyomozási esetben állhat elő, midőn egy, már büntetett előéletű egyén gyanúsítatik. Ily esetben a nyomozással megbízott csendőr ne mulassza el az illető gyanúsítottira vonatkozó előző bűnperiratokat a vizsgálóbírótól kikérni, amit az sohasem fog megtagadhatni. Ezeket az iratokat tanulmányozza át elejétől végéig részletesen. Nem elegendő azonban csak a gyanúsított egyénnel fölvetett jegyzőkönyvet s még egy-két fontosabb aktát átolvasni, hanem minden egyes iratot át kell tanulmányozni, lépésről-lépésre kell követni a gyanúsított vallomásait s azokat összehasonlítani a bizonyítékokkal. A vallomások és védekezések alakja rendszerint felmarad a későbbi bűnesetre is. — Bár ezzel még nem állítjuk azt, hogy a ki egyszer valamit bevállott, az más alkalommal is mindent bé fog vallani, vagy mert egy ízben már azt tette, újból a terhelő tanút akarja védekezésül bemártani, de az *összbenyomás*, az *egész kép*, melyet ily módon nyerünk, ismétlődni fog, valahányszor ez ember kikérdezés alá kerül. Csak egy néhány ily kísérletet tegyen a csendőr és be fogja látni, hogy az ügyiratok tanulmányozására fordított idő ezerszeresen kifizeti magát.

5. Az őrskörlet viszonyainak ismerete.

Semmiről sem lehet a buzgó és körültekintő csendőrt jobban megismerni, mint arról, hogy mennyire van tájékozva az őrs felügyeleti körletének viszonyaival; vagyis, hogy tudja-e, hogy egy nyomozás esetében miféle segédeszközökre számíthat s hogy mily nehézségekkel kell megküzdenie. Mert akkor, midőn valamely bűntény már elkövetett, késő a csendőrnek tájékozódásért s azért, hogy valamivel tisztába jöhessen, ideoda futkosni. Már előzőleg kell annyi helyi és személyi ismereteket szereznie, hogy teljesen tájékozva legyen a

felől: milyen akadályokkal kell megküzdenie, vagy mi lehet segélyére az eredmény elérésében.

A csendőr nemcsak rendes portyázásai alkalmával, hanem minden kimenőjekor is arra használja föl idejét, hogy egy vagy más fontosnak látszó dologgal tisztába jöjjön; ily formán rövid idő alatt sok oly ismereteket szerez, melyek nemcsak a szolgálatban lesznek hasznára, hanem ösztönzésül is fognak szolgálni neki, hogy azokat újabb és újabb adatokkal folyton bővítse.

Mindenekelőtt, ha az őrsre érkezik, igyekezzék a bíróság és a közigazgatási hatóság vezetőit és alkalmazottait megismerni, hogy tudhassa, hogy adandó alkalommal kitől és milyen tanácsot, támogatást és segílyt várhat, s hogy viszont kinek milyen irányban lehet ő szolgálatára.

Ezután igyekezzen a csendőr a közönség körében is ismeretségeket és összeköttetéseket keresni, mert alig van oly emberi tulajdon, vagy ügyesség, amely egyik vagy másik bűnügy nyomozásánál hasznosítható ne lenne. Egyik ősmérőnk az őrskörletben minden utat ismer, képes a legrejtettebb ösvényeken is biztosan kalauzolni, a másik technikai ősmérővel bír, a harmadik jeles rajzoló, a negyedik szenvedélyes vadász; egyik ősméri a népszokásokat és a babonákat, a másik jó fegyverősmerős ezzel összefüggő dolgokban tud felvilágosítást adni; ismét egy ősmérőnek nagyon jó szimatoló kutyája van, a melynek néha kiváló hasznát lehet venni.

Meg kell ismerni a csendőrnek a közönség személyes viszonyait, rokonsági összeköttetéseit s a vagyoni állást. Nagyon jó szolgálatára lehet a nyomozó csendőrnek egyes esetekben, ha tudja, hogy X. a községi bírónak rokona, jó barátja, vagy ellensége; avagy ha tudja, miszerint egy gazdagnak, vagyonosnak tartott embernek nyomasztó adósságai vannak.

Azt nem kívánja a csendőrtől senki, hogy *ként* szerepet vigyen, az nem is férne össze önérzetével és állása tekintélyével; de az igen is szükséges, hogy azokat a dolgokat, amelyek valamely bűncselekmény kinyomozására fontosak lehetnek, alaposan ösmerje s azok iránt állandóan érdeklődjék.

Nagyon szükséges ezeken kívül, hogy a lelkészek, községi előljárók, földbirtokosok és jómódú megbízható-gazda emberekkel is folytonosan érintkezésben legyen a csendőr, mert komoly esetekben ezek tanácsára, útbaigazítására és támogatására mindig számíthat.

Végre a megbízhatlan, rovott múltú és közártalmú egyéneket is tüzetesen kell a csendőrnek ösmernie. Az ilyeneknek múltját, rokon- és baráti összeköttetéseit, keresetforrásukat, szokásaikat, esetleges gyakori utazásai-
saiknak irányát és célját állandóan figyelemmel kell kísérnie. Ezen célra nagyon alkalmasak a gyakori meglepetések és lesállások s ily módon igen sok oly dolognak jöhet nyomára a csendőr, amivel egy előforduló közbiztonsági zavar esetén biztos nyomra talál, sőt magát a tettest is rögtön megcsípheti.

A terep és egyéb helyi viszonyok alapos megösmérésére nézve igen célszerű, ha portyázás alkalmával oly pontokról, a honnan messze el lehet látni, a csendőr a láthatárt mindig behatóan áttekinti s a figyelemre méltó részleteket jól emlékezetébe vési, a világtájakat magának megjegyzi s megalapítja, hogy egyik vagy másik kilátást adó pontról miféle nevezetesebb-tereprészeket lehet belátni. Különösen szükséges, hogy a csendőr minden útját órájára figyelve tegye meg s ekként a távolságokat óraidő szerint megállapítsa s a térkép hátlapjára följegyezze.

Szerezzen tudomást a csendőr a folyóvizek és a tavak helyenkénti mélységéről; a felügyeleti körletben levő összeköttetési és közlekedési vonalokról, töltésekről, fő- és mellék útvonalak, dűlőutak és ösvényekről; né-

feledkezzen meg a felhagyott és újonnan épült hidakról, gázlókról, ingoványokról és kutakról, melyeknek ösmerete nélkül különösen éjjeli portyázások alkalmával könnyen zavarba jöhet. Hasonlítsa össze mindezeket a saját térképével és ha időközben előfordult változást észlel, igazítsa ki: a csendőr térképe mindig a legújabb terepalakulásokat tüntesse fel.

Végre törődnie kell a csendőrnek a házak belső beosztásával is. Különben ha egy kisebb és egy nagyobb parasztházat töviről-hegyire jól megnézett, az teljesen elegendő, mert faluhelyeken ezek nagyobbára egyforma beosztásuak.

Azonban az egyes lakrészek elnevezését, használati célját, a záruk szerkezetét különösen ismernie kell, mert különben az első lopási eset nyomozásánál zavarba jöhet.

6. A bíróság részére szerkesztett jelentések és a végtárgyalás.

A jelentések, melyeket a csendőr a bíróság részére szerkeszt, egyszerűen, lehetőleg röviden, de érthetően legyenek szerkesztve. Az ily jelentésekben nem az irány szépségére kell a súlyt fektetni; minél egyszerűbbek és szárazabbak a mondatok, annál jobb, mert az ily jelentések a végtárgyalás folyamán a bíróság, esetleg az esküdtszék tagjainak tájékoztatása végett gyakran felolvastatnak s ha azok dagályosak és nem teljesen világosak, vagy az időközben megváltozott tényállással ellentétesek, az ítéletet is ferde irányban befolyásolhatják.

Sohasem szabad az ily jelentésekben következtetéseknek és föltevéseknek előfordulni. A tapasztalt bíró szívesen veszi ugyan, ha a csendőr, aki saját szemével észlelte azt, amit jelent, egyes esetekben saját véleményé-

nyének is kifejezést ad s a téves következtetéseket kellő értékükre le is szállíthatja: az esküdtek elé kerülő ügyeknél azonban megtörténhetik, hogy a bírói gyakorlattal és tapasztalatokkal nem rendelkező esküdt vagy vakon befolyásoltatja magát a csendőrnek még téves nézetei által is, vagy ellenmondási ingere kerül fől-színre, és nem fogja osztani a csendőr véleményét még akkor sem, ha azok a legalaposabbak.

Különösen fontos, hogy a csendőr, aki a vég-tárgyaláson rendszerint ki is hallgattatik, írásbeli jelentésével ellenmondásba ne jöjjön; pedig ez, mivel a jelentés megtétele és kihallgattatása között hosszabb idő telik el, igen könnyen megtörténhetik. Ezt az által lehet elkerülni, hogy ha a csendőr kihallgattatása előtt jelentésének fogalmazványát, vagy ha az bármi oknál fogva meg nem volna, a bíróságnál levő eredeti jelentését figyelmesen olvassa. Ilyformán, ha időközben valami változott s első jelentését egész terjedelmében föl nem tarthatja: módjában van ezen körülményt neki magának azonnal bejelenteni. És ha a csendőr kihallgatásakor mindjárt azt mondja: „Én ugyan jelentésemben azt adtam elő, hogy Kis Péter a nyír-bátori vásáron vette a kérdéses lovat, de a későbbi nyomozás kiderítette, hogy nem Nyír-Bátorban, hanem Pócs-Petriben vette Nyír-Bátorból jövő vásárosoktól“.... sokkal jobb benyomást tesz, mintha a tárgyalás későbbi folyamán esetleg a védő ügyvéd kérdésére kell beösmernie, hogy jelentésében — bár jóhízeműleg — mást állított, mint amit jelenleg szóval előadott.

A csendőr jelentésének mindig egyezni kell szóbeli előadásával, és ha a nyomozás változott körülményei folytán eltérés vagy tévedés mutatkozik, azt azonnal nyíltan és világosan jelentse ki.

II. FEJEZET.

A KIKÉRDEZÉSRŐL.

I. Általában.

A kikérdezés rendszerint nagy gondal és többlet nehézséggel jár. Ezen nehézségeken leginkább úgy könnyíthet a csendőr, ha szem előtt tartja, hogy a kikérdezés célja a bírót azon helyzetbe hozni, mintha a történetek folyamát saját szemével látta volna.

A kikérdezendő egyénnel inkább kevesebbet, mint sokat beszéljen a csendőr, de e mellett törekedjék az igazságot híven előadni.

A csendőrnek legnehezebb feladata abban rejlik, hogy megalapítsa: *ki és mily irányban* tekintendő tanúnak, mert többnyire a bíróság is azokat fogja kihallgatni, akiket ő megnevezett s ennél fogva a vizsgálat egész anyagának előteremtése és előkészítése az ő kezeiben van.

Annak meghatározására, hogy kiket lehet tanúul kikérdezni: első mód a káros, vagy valamely hozzá közelálló egyén megkérdezése, hogy ki tudna a szóban forgó ügyben felvilágosítást adni. Azután kikérdeztetnek ezek és az ezek által megnevezettek mindaddig, míg senki sem marad, akire hivatkozás történt volna. Ez a legegyszerűbb és a legkényelmesebb mód, de nem mindig a legsikeresebb. Ezen mód szerinti kikérdezést csak akkor végzi a csendőr helyesen, ha azon föl-

tevésből indul ki, hogy a világon minden bizonyos összefüggésben áll egymással s valamint egy bizonyos magból csak ugyanaz a növény fejlődhetik, úgy a cselekmény is egyik a másikának a következménye. A másik mód, ha egy előfordult esetet a nélkül, hogy sokat kérdezősködnénk, megjelenésében, folyományában és tagozásában *elképzelni* igyekezünk s magunktól jövőnk rá, hogy kinek kell a dologról valamit tudni s ki leend képes minket tájékoztatni.

2. A tanúk és szakértők kikérdezése.

a) A tanúk megfigyelése.

Mielőtt a tanú kikérdezéséhez fogunk, meg szoktuk neki mondani, hogy csak a tényeket mondja el, az okozatok kombinálását pedig nekünk engedje át. Ez egészen helyes, de mindamellett könnyen tévedhetünk abban, hogy azt hisszük, miszerint a tanú a tényeket beszélte el, holott valójában az csak következtetés volt. És ez már azért is fontos, mert a tanú a következtetés megalkotásában hibázhatott. Minden fontosabb nyomozási esetben meg kell tehát a tanútól azt is kérdezni, hogy honnan merítette ezen állítását, és ekkor sokszor igen meglepő közlésekhez jutunk. P. o. valamely tanú azt állítja, hogy az eset alkalmával nagy szél fújt; ha most az illetőt következetesen tovább kérdezzük, ki fog derülni, hogy csak az ablakon át látta, miszerint a fa levelei és ágai lengettek s ebből következtetett a szélre; tovább menve esetleg ki fog tűnni, hogy a fát valaki megrázta és innen keletkezett a levelek és gallyak rezgése. Vagy azt állítja a tanú, hogy A.-nak tavaly igen sok pénze volt; ha azonban tüzetesebben kérdezzük, kisé, hogy az illetőt egyszer a vendéglőben pecsenyét enni és mulatni látta. Egy másik meggyőződéssel

mondja, hogy a házban gyanús egyén járt, pedig csak suhogást hallott. Ilyen és ehhez hasonló következtetések gyakran fordulnak elő asszonyoknál, gyermekeknél és az élénk képzelőtehetséggel bíró egyéneknél, miért is a kikérdezést eszközlő csendőr soha sem lehet eléggé óvatos a tanú és az előadás megfigyelésében.

Nagyszámú tévedések fordulhatnak elő még egyéb okokból is. P. o. tudjuk, hogy az egyszínű, vagy hosszszában csíkos ruha az embert nagyobbban, míg a keresztben csíkozott ruha kisebbnek tünteti föl. Azt is tudjuk, hogy bizonyos körülmények közt az alakok óriási arányban nagyíttatnak; ugyanis a domb élén álló ember, kivált ha a nap a domb aljára süt, óriás nagyságúnak látszik, épp úgy az oly alak is, amelyet homályos estén látunk. Gyakran ejtenek tévedésbe a gyors lefolyású jelenetek is. Mondjuk például, hogy egy kocsmai cívakodásnál egyik a másik ellen poharát fölemeli, mire bekövetkezik, hogy valakit egy pohárral fejbevágtak. A tanúk egy része most határozottan állítani fogja, hogy a poharat A. dobta, akit ő fölemelt pohárral látott, másik része pedig B.-t vádolja, akinek szintén láttak fölemelt kezében poharat; pedig tulajdonképpen sem A., sem B. nem dobott el poharat, hanem egy harmadik. A dolog oly gyors lefolyású volt, hogy a dobást senki sem látta, de azért a fölemelt poharakról a tettest biztosan ösmerni vélik.

Nagy figyelmet kell fordítani a kikérdezést eszközlő csendőrnek a hallási csalódásokra. Ezek, kivált bizonyos betegségeknel szoktak előfordulni, de igen gyakran előfordulnak oly egészséges embereknél is, akiket hirtelen aggodalom, vagy ijedtség száll meg. Egész legendákat beszélnek oly esetekről, midőn a halálos félelemben levő egyének különböző természetű kiáltásokat hallottak, holott az egész csak képzelődés volt. Az ilyen tanúvallomásokra annyival is inkább nagy figyelemmel kell a csendőrnek lennie, mivel éppen

a nagyobb bűntények eseténél szoktak az érdeklettek nagy aggodás és ijedelem sulya alatt lenni

A hangoknak tiszta, világos hallásával sem bir minden ember. A hallottakat legtöbben nem a szó értelme, hanem jelentése szerint fogják föl s a szónak azt a jelentést adják, amit éppen jónak látnak, tehát az egyéni felfogás érvényesül, ami határtalan különbségekre vezet. Ezen segít az, ha ugyanazon esetre több tanúnak a nyilatkozatát bírjuk; de nagyon kell vigyáznunk, hogy ne csalódjunk akkor, midőn egy fontos körülményre nézve csak egy tanút kérdezhetünk ki.

A többi érzéki csalódásokról nem sok mondani valónk van, mert ezek alárendeltebb jelentőségűek.

A tapintási érzék is adhat hamis képzelődésre okot. A nyomozó szolgálatban ezek a csalódások a testi sérülések megállapításánál lényegesek. Tudjuk ugyanis, hogy a szúrások és lövések az első pillanatban mint ütések éreztetnek s hogy lényegtelen sérüléseknek az első benyomása igen erős, míg a halálos sebesüléseket az illető alig veszi észre. Azon emberek, akik nehéz és könnyű sebet kaptak, nem tudják megmondani, mikor kapták a nehéz, és mikor a könnyű sérülést. Röviden szólva, a sérülteknek azon állítása, amit a tapintási érzékükkel észlelnek és nyilvánítanak, vagy egészen általános, vagy megbízhatatlan.

Az izlés és a szaglásról meg kell jegyeznünk, hogy ezen érzékek helyessége még egészséges szervezetű embereknél is ellenőrizhetlen és azokkal mi sem bizonyítható. A szaglási érzékről mégis ki kell jelentenünk, hogy annak élessége, kellemes vagy kellemetlen fogalma különböző embereknél nagyon is változik s azért e tekintetben nagyon óvatosnak kell lenni a kikérdezéseknél.

b) A tanúk emlékező tehetsége.

A kikérdezésnél igen fontos a csendőrre nézve a tanú emlékező tehetsége.

E részben a kikérdezést eszközlő csendőrnek két irányú hivatása van: a tanú emlékező tehetségét megbízhatósági szempontból kipróbálni és az emlékező tehetséget öhren tartani, islápolni.

Ami a kipróbálást illeti, ez a csendőrnek sokkal inkább módjában van, mint a bírónak, mert ő künt a nép között működven, a tanú ösmerőseinek megkérdezése által kiderítheti, hogy jól megjegyezte-e az magának a tényeket. Neki módjában van azt is kipróbálni — és ez fontos — hogy mi által tartotta meg a tanú emlékezetében a kérdéses dolgot. P. o. ha a tanú azt állítja, hogy: *szomszédom a feleségével május 10-én civakodott*, — ennél a bemondásnál az időmeghatározás nem bizonyos; de ha így adja elő: *én a losonci májusi vásárban két lovat vettem, és amint másnap azokkal a vasúthoz hajtottam, féltem, hogy megbokrosodnak, mert a szomszéd felesége az egész utcát tele ordította*. Mivel pedig a csendőr tudja, hogy a losonci vásár május 9-én volt, azt is biztosan megállapíthatja, hogy a kérdéses veszekedés május 10-én történt.

Ugyanily módon kell eljárni, ha a tanú emlékezését akarjuk felfrissíteni. A legtöbb tanú az első kérdéseknél rendszerint semmire sem emlékszik, de ha türelmesen és gondosan intézzük hozzá tovább a kérdéseket, akkor szabatos és az igazságnak megfelelő vallomásokat kaphatunk. Ily esetekben a tanúnak foglalkozásához és szokásaihoz kell alkalmazkodnunk: a földmívest gazdasági foglalkozására, a vadászt a vadászatra, az ifjút a mulatságokra, a vénasszonyt az ünnepekre és a szokott templomi ájtatosságaira kell emlékeztetnünk. Ezen eljárásnál nem szabad szem elől tévesztetni, hogy a tanú ne csak pillanatra emlékezzen vissza a dologra, hanem, igyekezni kell, hogy azokat a később bekövetkező végtárgyalásra is megjegyezze; mert lehet, hogy a gondolatláncolatot a tanú később elfelejti s akkor az egész munka hiábavalóvá válik. Ha tehát valamely időpont

meghatározásáról van szó, akkor a tanút ekként figyelmeztetjük: *jegyezze meg jól magának, hogy a nagy tűz alkalmával, vagy hogy az azt követő napon augusztus 13-án történt; ha pedig valamely személy megösmérése forog szóban, így szólunk a tanúhoz: nézze meg jól ezt az embert, alakját, szemének színét és hogy a jobb arcán egy sebhely van.* Ilyen eljárás mellett biztosíthatjuk a tanú vallomását a végtárgyalásra is, de különben a legtöbb elfelejti, amit a csendőrnek vallott és ebből nagy tévedések származhatnak.

Ha a körülmények megengedik, célszerű a tanút a helyszínén kérdezni ki, mert ott leginkább fel lehet frissíteni az emlékezetét. Például ha egy nagyobb verekedésről van szó s a tanúkat a bíró lakásán akarjuk kikérdezni, akkor azok rendszerint összezavarják a dolgot, se sorrendet nem tartanak, se a személyek meghatározására nem képesek, míg ha a helyszínére vezetjük őket s módot nyújtunk nekik arra, hogy az eseményeket a helyszínhez alkalmazhassák, pontosan fogják előadni a történeteket. Szinte újra látják, mint lépett ki az ajtón A. és mint ütötte őt lesből nyakszirtén B. Ennél lényeges az is, hogy a helyszínén történő kikérdezésekre a napnak ugyanazon szaka választassék, melyben az esemény lefolyt; mert az esemény helyének különböző megvilágítása és más külső viszonyok a lefolyt jelenetet más-más színben tüntethetik föl.

Szükséges az is, hogy a csendőr mindazon segítséget, melyet a tanú emlékező tehetségének nyújtott, jelentésében megemlítsé. Ezt egyrészt azért kell megtenni, hogy a vizsgálóbírónak dolgát könnyítse azzal, hogy tudomására hozza, miként könnyített a tanú emlékezetén; másrészt pedig azért, hogy a bíró ellenőrizhesse, mily mértékben lehet a tanú vallomásában megbízni. Mert hiszen az ember könnyen tévedhet és megeshetik, hogy a nagy tűz nem 12-ik augusztusban,

hanem 15-én pusztított s a bemondások e szerint javítatnak ki; míg ha a csendőr a jelentésben ki nem fejezte, hogy miként jutott ezen adathoz, akkor a tanúnak egész vallomása valószínűtlen, és nem bír a bizonyítás jellegével.

Nagy fontosságú a csendőrre nézve az úgynevezett öntudatlan cselekedet. Tudjuk, hogy kivált oly dolgokat, amelyeket rendszeren megszoktunk, sokszor követünk el anélkül, hogy emlékezetünkben megragadt volna. Abba-hagyjuk például a dolgot és pipára gyújtunk, aztán folytatjuk a munkát s később egészen megfeledkezünk arról, hogy ezt megtettük s azt se tudjuk, miszerint az íróasztaltól pár percre eltávoztunk. Kiváltképen fontos az ilyen cselekmény akkor, ha az illető részlegében követte azt el. Van rá példa, hogy egy részeges kocsis ittas állapotában képes volt nagyobb távolságról haza hajtani, az úton szembejövőnek kitérni stb., odahaza mámorát kialudta s kijózanodásakor mindezekről semmit sem tudott. Ily esetekben az illetőnek szokásait ki kell puhatolni s ezekhez képest meghatározni, hogy mennyire adható hitel bemondásának.

Egészen más, ha valaki azt állítja, hogy öntudatlanul, szórakozottság, vagy részegség befolyása alatt követett el valami büntetendő dolgot, ami különben neki nem szokása; akkor az illető biztosan hazudott, mert önkénytelenül csak oly cselekményt követ el az ember, amit nagyon is megszokott.

c) Hibás észlelések felindulás következtében.

Általánosan tudva van, hogy nagy lelki felindulásban a dolgokat helyesen megítélni lehetetlen; azért sohasem szabad az izgatott ember vallomásának azon hitelt adni, mint a nyugodt lelki állapotban levő ember nyilatkozatának.

Hogy az izgatott kedélyállapotú ember mily téve-

sen érthetne a dolgokat, arról néhány példa elég bizonyítékot adhat.

Egy kivégzés alkalmával a hóhér jónak látta keztyűt húzni s úgy végezni a dolgát, amit a jelenvolt királyi ügyész jól megjegyzett magának. A kivégzés befejezése után a hivatalból jelenvolt négy személyt megkérdezte, hogy milyen színű volt a hóhér keztyűje? És az urak, akik a veszőhelyhez mindannyian közel állottak, hárman határozottan állították, hogy a hóhér keztyűje: fekete, világos-barna, illetőleg fehér volt, míg a negyedik meg mert rá esküdni, hogy a hóhér a kivégzés alatt scmmiféle keztyűt nem viselt.

Egy komoly, nyugodt, mindig igazat beszélő katonaviselt ember, egy éjjeli vasúti szerencsétlenségről, melynek szemtanúja volt, másnap reggel azt beszélte, hogy legalább száz embernek kellett odavesznie; ő maga látta a számos emberfőt, melyeket a mozdony kerekei a törzstől elvágtak, mint gurultak le a vasúti töltésről. A valóságban pedig csak egy ember vesztette életét, akinek mellkasa nyomódott össze s azonkívül négy ember könnyű sérülést szenvedett, a többi a szerencsétlenség látásán megijedt ember képzelődése volt.

Érdekes az is, amit nemrégiben a lapok irtak: hogy egyik norvégiai börtönből egy merész betörő akként szabadult meg, hogy séta alkalmával hirtelen a felvigyázó őrcé támadt, ki a rab kezében egy hosszú kést látván fölvellanni, megfutott s a rabot szökni engedte. A vizsgálat során aztán beigazoltattott, hogy amit az őr a szőkevény kezében késnek nézett, egy *hering* volt.

Az is eléggé ösmeretes, ami pár évvel ezelőtt a „Pesti Napló“ című napilap szerkesztőségében történt. Ugyanis ott bizonyos kézirat után házmotózás tartatván, az e miatt méltatlankodó szerkesztő, Ábrányi Kornél, kezében egy szivarvágó géppel hadonázott, amit az eljáró közegek revolvernek néztek s a szerkesztőt ható-

sági közegek ellen elkövetett életveszélyes fenyegetés miatt följelentették. Nem emlékszünk rá, hogy a vizsgálat mit derített ki, de mi hajlandók vagyunk elhinni, hogy az eljáró hivatalos személyek képzelődése csakugyan a szivarvágót nézte revolvernek.

Azért a tanúk és érdekelték kikérdezésénél ebben az irányban is óvatos legyen a csendőr, mert igen gyakran megtörtént már, hogy az ily képzelődésekre a legmesszebbmenő következtetések alapítottak s a vizsgálatot alaposan megnehezítették.

d) Fejsérülésből eredő hibás észlelések.

Igen sok példa igazolja, hogy oly egyének, akik fejükön sérüléseket szenvedtek, a velük megtörtént dolgokra egészen hibásan, sőt ellentétesen emlékeznek; s arra is van elég eset, hogy a fejsérülések ilyen következményei nem azonnal, hanem csak idők múltával mutatkoznak. Azért a csendőr, ha fején sebesült egyént valamely körülményre kikérdez, ezzel a jelenséggel mindig tartozik számot vetni; de oly esetben, midőn a vádlott cselekedete és a tanúk állítása közt valami feltűnő eltérést, vagy a kikérdezett fején sérülési nyomot, esetleg valami rendellenességet vesz észre: tudja ki mindig a környezettől okkal-móddal, vajjon az illető nem szenvedett-e valamikor fején sérülést és ebbeli megállapítását a tényvázlatban, illetve a jelentésben okvetlenül fejezze ki, mert a bíró már nem lesz abban a helyzetben, hogy ennek a körülménynek utána puhatoljon.

A fejsébet kapott egyének a kikérdezésnél gyakran nem tudják neveiket megmondani, elfelejtik az előbb folyékonyan beszélt nyelvet, egy másik bizonyos tények sorrendjét nem tudja előadni, vagy nem emlékszik oly tényekre, amelyek vele sebesülése előtt néhány órával történtek. Tudunk esetet, midőn egy megrabolt s fején

sulyosan megsebesített egyén makacsul azt állította, hogy a *vásárról hazafelé jövet*, tehenét rabolták el tőle s csak a vizsgálat folyamán tűnt ki, hogy még a *vásárra menőben* rabolták ki s a pénzt vették el, amelylyen tehenet akart vásárolni. — Egy korcsmai verekedésben fején megsebesült legény határozottan állította, hogy oly ember ütötte föbe, aki véletlenül épp akkor egy napi járásnyira volt a községtől. Egy fején sulyosan sérült nő nem tudta megmondani bántalmazójának nevét, hanem, midőn a vizsgálóbíró a jegyzőkönyvet vele aláíratta, bár az ő neve Bozó Mária volt, Sótér Mária nevet irt le s kisült, hogy a sértőt Sótérnek hívják. Az asszony tehát sebesülése következtében elfelejtette, hogy ki volt a tettes, csak neve maradt meg homályosan emlékezetében.

e) Az észlelések különbözősége a tanú természete szerint.

Nehézséget okoz a csendőrnek és a bírónak egyaránt az is, hogy oly emberek, akik se ijedség által okozott izgatottságban nincsenek, se fejsérülésben nem szenvednek, életkoruk, műveltségi fokuk, jellemük, vagy életmódjuk szerint, ugyanazon dolgokat különbözőképen adják elő. Leginkább meggyőződhetünk erről, ha ugyanazon dologra nézve egy asszonyt, egy gyermeket és egy férfit kikérdezzünk.

Nagyon jól teszi azért a csendőr, ha a tanúnak személyi viszonyait lehetőleg jól kipuhatolja s jelentésében ezt kiemeli, mert a vizsgálóbíró ritkán van abban a helyzetben, hogy e felől magának tájékozást szerezhesen, pedig a személyes összeköttetések, rokonság, baráti kötelék, politikai, vallási és társadalmi nézetek, stb. igen nagy fontosságúak s a tanúvallomás mérlegeléséhez a bírónak ezeket ösmerni okvetlen szükséges.

A tanúnak neme és kora is fontos. A kis gyer-

mekek kikérdezésénél nem egyszer tapasztalja a csendőr, hogy sokkal behatóbban és alaposabban figyelnek meg egyes dolgokat, mint ahogy gondolnók. Hiszen a közönséges életben is látjuk, hogy midőn azt hisszük, hogy a gyermek ezt, meg azt úgy sem érti, később kiténik, miszerint nemcsak jól megfigyelt mindent, hanem egyet-mást még kombinált is hozzá. Itt azonban ne feledjük el, hogy a gyermekek a felnőttek erős befolyása alatt állanak, kivált ha ez utóbbiak azt akarják, hogy az általuk észlelt dolgot másként beszéljék el, mint ahogy történt.

Legjobb megfigyelő és leghitelesebb tanú az okos és jóindulatú fiú. Ez minden újat érdekesnek talál és a természetben, vagy a körülötte történő csekélyebb változásokat is erősen megfigyeli s azokat emlékezetében igen jól megtartja; míg a felnőtteknek legtöbbször nincs idejük a nekik látszólag közönyös dolgokat megnézni s azok fölött gondolkodni. Nem lehet ugyanazt mondani a hasonló korú *leányról*. Ezeknek már természetüknél fogva nincs annyi érzékük a külvilág gyakorlati eseményei és tárgyai iránt; míg ellenben, ha esetleg ő maga a történet központja, akkor nagy hajlama van arra, hogy azt érdekessé tegye és számszor többet csinál belőle, mint valóban volt. A fiatal lányok kikérdezésénél tehát nagyon óvatos legyen a csendőr, főként a 10—14 éves, korán fejlett, vagy 14—18 éves, fejlődésükben visszamaradt leányoknál.

Legrosszabb megfigyelő és legkevésbé megbízható tanú a legény-sorban levő ifjú és a már kifejlett hajadon leány. Ezek önmagukkal annyira el vannak foglalva, hogy a külvilággal mit sem törődnek, sőt néha az előtük történő eseményeket sem veszik észre s ha meg is figyeltek valamit, annak elődásánál saját személyüket és hatáskörüket tolják előtérbe.

Az érett férfit és az érett asszonyt nem lehet ily általánosságban jellemezni. Ezek vallomásainak megítélésénél egyedüli támpont az, hogy a férfi többet gon-

dolgozik, a nő pedig többet *érez*; a férfit az esze, a nőt az érzéke vezeti. Ha ezt szem előtt tartja a csendőr, a férfi és a nő előadása közötti különbséget könnyen megmagyarázhatja s hasznára fordíthatja.

Az öregkort illetőleg megjegyezhetjük, hogy ezek a szerint, amint az életben több jót vagy rosszat élveztek és tapasztaltak, vagy ki vannak sorsukkal békülve és mindent rózsaszínből látnak, vagy elkeseredettek s mindent rossznak tartanak és fekete színben látnak. Azonkívül még megjegyezhetjük, hogy ők épp úgy ki vannak téve más emberek befolyásának, mint a gyermekek, éppen úgy hallgatnak a rábeszélésre és változtatják nézeteiket.

f) A hamis tanúskodás.

Gyakran megtörténik, hogy a beidéztet tanút megvásárolják s az könnyű lelkiismerettel eskü alatt mindazt elmondja a bíró előtt, amint neki a vádlott, vagy bármely más érdekelt fél a szájába rágott. Az ily hamis tanúskodásra a bíró nem könnyen jöhet rá, de a csendőr segíthet rajta, ha minden fontosabb bűnesetnél az érdekelteket szemmel kíséri s különösen arra ügyel, hogy az összebeszélésről, illetve a tanú megvásárlásáról nem-e suttognak a közönség körében; — miután az ilyen cselekmény ritkán titkolható el teljesen.

Eppen ily fontos a csendőrre és a vizsgálóbíróra nézve a csalárd *alibi* igazolása, mely a bűncselekmények felderítésének egyik legnagyobb ellensége. Nem árt tehát, ha e tárgygyal kissé bővebben foglalkozunk.

A *cinegési juhász* nagy lator. A környékben mindenki tudja, hogy tél idején a pádlás és kamra feltörések nem történnek meg az ő közreműködése nélkül. Húsa, zsirja, szalonnája mindig bőven van, pedig alig van egy pár hitvány malacza, keresete pedig épen semmi; tehát lopásból él, csakhogy ha a csendőr járór egy-egy

lopás elkövetésével gyanúsítja, mindig tud kifogástalan alibit bizonyítani.

De lássuk példaképen az ő módszerét.

Egy-két jámbor életű, becsületes szomszédot valami ürügy alatt meginvitál magához, hogy a hosszú téli estéket elbeszélgessék, mivel hogy ő erős köszvénye miatt a házból ki se bír menni. Ott találják őt a padkán összehúzódva, nyöszörögve, tele panasszal nyomorék voltára és mikor látogatói késő este elbúcsúznak tőle, nagyon szépén megkéri az egyik szomszédot, hogy mivel ő annyira tehetetlen, maradjon nála hálásra, és éppen borjazó-félben levő tehenét tekintse meg párszor az éjjel, nehogy kára támadjon. A szomszéd jó szívvvel hajlik a kérelemre s míg a másik vendég eltávozik, a visszamaradó szomszédot pálinkával kínálja meg a házigazda, amibe perzse ártatlan álomport kevert. Ő maga a viláért sem ihatik, mert attól még jobban hasogatná tagjait a köszvény. De alig hogy a vendég elaludt, ami csakhamar bekövetkezik, a betegséget színlelő gazember kiegyenesíti ruganyos természetét s indul az éjeli kalandra. Hajnal előtt már a szerzett zsákmányt is elrejtette biztos helyen és midőn vendége fölébred mély álmából, a tolvaj ismét ott vergődik szokott vackában és még jobban panaszkodik fájdalmairól. Ezen éjjel egy jobb módú gazda kamráját törték föl, és bár a gyanú az igazi nyomon jár, a cinegési juhász két szomszédja kétséget kizárólag igazolja az alibit: beteg volt, mozdulni se bírt, az egyikkel meg éppen hogy együtt aludt egész éjjel.

Ilyen és ehhez hasonló számtalan furfangos esetben a nyomozó csendőrnek nagyon nehéz a dolga; de mindazáltal, ha esze helyén van s türelme el nem hagyja, kellő szorgalommal, *a részletekbe való behatolással*, az ilyen alibi igazolást is megdöntheti, olyan esetben pedig, ahol a tettes az alibi igazolására nézve cimboráival, az ügyetlenebb gazember pláne a házbeliekkel összebeszél,

a valódi tényállás kiderítése, és a tolvaj leleplezése még könnyebb leend. Az előre megállapított dolog főbb részleteiben ilyen eseteknél is pontosan összevág, de ha a legunalmasabb részletek kikérdezésétől sem riad vissza a csendőr, ha megkérdezi: hol ültök, hogyan ültök, meddig maradtak együtt, mit csináltak, miről beszéltek ez alatt, hogyan folyt le együtt lételük ideje sorrend szerint stb., legtöbbször ellenmondásba jönnek egymással a jó cimborák s ezzel az összebeszélés bebizonyítása s az eredmény biztosítása jórészt el van érve.

Nem egyszer előfordul, hogy hosszabb időn át vizsgálati fogságban levő vádlottaknak jut eszébe alibit bizonyítani, azt állítván, hogy ez a reá nézve fontos körülmény csak most jött emlékezetébe.

A vizsgálati fogolynak ez az állítása sohasem igaz. Nem lehet ugyanis emberi ésszel elképzelni, hogy az előtt a vádlott előtt a saját sorsa annyira közönyös volna, miszerint ártatlanságának bebizonyításához oly közel fekvő bizonyíték csak hónapok múltán jutott volna eszébe.

A legnagyobb ellenőrzés mellett is találnak módot a rabok arra, hogy a külvilággal érintkezzenek. Ha ugyanabból a börtönből az időtájban szabadult, vagy szökött ki egy fogoly, midőn a mi emberünk az alibi bizonyítása végett kihallgatásra jelentkezik: egészen bizonyosra vehetjük, hogy az illető fogolytársával összebeszél s töviről-hegyire megállapították, miként az, aki közülök előbb elhagyja a börtönt, az a bentmaradó barátainak és rokonainak miféle információkat és utasításokat adjon. Ha azonban az összebeszélésnek ez a módja meg nem állapítható, akkor biztosak lehetünk abban, hogy valamely úton-módon levelet csempészett ki az alibit utólagosan bizonyítani ohajtó feledékeny fogoly, amely levél az iránta érdeklődőknél tüzetesen előkészítette a további teendőket és tanúvallomásokat. Ha már most az ügyes csendőr akár az egyik, akár a

másik mód szerint előkészített alibire be tudja bizonyítani, hogy hamis, akkor nemcsak a még kétséges bűnper kerül biztos dűlőre, hanem a kioktatott tanúkkal is könnyen el lehet bálni.

Azért ismételjük, hogy a *csendőrnek figyelmét a pör folyama alatt is mindig ébren kell tartania* és alaposan ügyelnie kell arra, hogy a nép között nincsen-e valami olyas hír elterjedve, aminek a vizsgálat hasznát vehetné.

A hamisan tanuskodónak kiösmérésére igen jól szokott sikerülni az úgynevezett *ellenőrző*, illetőleg *összehasonlító* módszer. Ez abból áll, hogy a kétes tanú által oly dolgokat beszéltetünk el, amiket más szavahihető tanúktól már biztosan tudunk. Ha a kétes tanu ezen körülményt más színben adja elő, akkor majdnem bizonyos, hogy egy húron pendül a vádlottal.

Szép eredményt lehet elérni a hamis tanúnak leleplezésénél néha a *rejtett ellenmondások* megfigyelésével, minthogy ezekkel öntudatlanul is elarulja magát az illető. P. o. egy orgyilkosság eseténél azt mondja a tanú: „*midőn a lövést hallottuk, N. úr kezeit hátrahéva sétált a szobában és újságot olvasott. . .*” A kikérdezést eszközölő legtöbb csendőrnek, sőt bírónak sem jut eszébe, hogy hát mivel tartotta az újságot, ha kezei hátra voltak téve? Természetes, hogy ez példakép van felhozva, de ha nem is ily alakban, azért igen sokszor fordul elő a tanú előadásában ehhez hasonló *rejtett ellenmondás*, a minek az ügyes csendőr és bíró meglepő hasznát veheti. Hogy azonban az ily ellenmondás figyelmünket el ne kerülje, arra egyedüli biztos mód az, ha az előadottakat élénken magunk elé képzeljük; *a szavak* magukban véve nem mondanak egymásnak oly világosan ellene, mint maguk *a tények*, azért nem kell sajnálni a fáradságot a tanú által elbeszélte és a már előző adatokból ösmert tényállást folyton élénken szem előtt tartani.

A nyomozó csendőrré nézve nagy fontossággal bírnak a *haldoklók* vallomásai is, mert ezekhez a csendőr működési körénél fogva sokkal inkább hozzá juthat idejekorán, mint a vizsgálóbíró.

A haldoklók lelkiösmeretüket könnyítik meg azzal, hogy hosszasan őrzött titkokat árulnak el s már-már feledésbe menő bűnesetekben magukat, vagy másokat vétkeseknek neveznek meg, esetleg valamely elítéltnék ártatlanságát is bizonyíthatják.

Minden ily esetben elkerülhetlenül szükséges, hogy a csendőr a haldokló vallomását legalább is egy, de ha módjában áll, két, hitelt érdemlő egyén jelenlétében vegye föl, valamint a körülményekhez képest arról is kell a csendőrnek gondoskodnia, hogy lehetőleg hatósági orvos nyilatkoztassa ki, vajjon, a betegségre való tekintettel, mennyiben érdemel hitelt a haldokló vallomása?

A jogászoknak itt két irányban elágazó nézete a nyomozó szolgálatot nem érintheti; de annál figyelemre méltóbb a papoknak, különösen az elfogulatlan katolikus papoknak véleménye, akik attól teszik a halálos beteg előadásának igazságát függővé, hogy jó, buzgó hívő volt-e az illető, vagy nem. Szerintük, ha a vallomást tevő jó hívő volt, föltétlenül hitelt kell adni előadásának, — mig ellenkezőleg, ha nem volt vallásos és istenfélő, akkor csak azon esetben lehet vallomásának hitelt adni, hogyha az utána fönmaradó emlék, avagy hozzátartozóinak vagyona és becsülete utolsó megnyilatkozása által veszélyeztetve nem volt, szóval, ha reá nézve a halállal szemben előadott tény teljesen közömbös volt.

g) A megszokásból eredő, vagy kóros hazugságok.

Vannak emberek, akiknél a hazugság szokássá, jobbanmondva kóros állapottá vált: ezek önkénytelenül akkor is hazudnak, mikor igazat szeretnének mondani. Az embereknek ezzel a tulajdonságával csak újabban

kezdenek a kriminálisták behatóbban foglalkozni, mert tapasztalati tény, hogy az ilyen eset nagyobb számmal fordul elő, mintsem eleinte hitték.

A kóros hazugság minden életkoru embernél előfordul, de leginkább a fejlődési korban levő ifjakkal és leányokkal s idősebb asszonyokkal szokott mutatkozni. Vannak esetek, hogy az ily egyének hazug állításaik bizonyítására saját magukhoz leveleket és küldeményeket intéznek s végre maguk is hisznek abban, amit összehazudtak.

Az ily tünetek a csendőr és bíró előtt már azért is fontossággal bírnak, mert néha hosszú ideig keressük valamely bűn-följelentés eredetét és magyarázatát, anélkül, hogy tudnók, miszerint az egész história egy ilyen beteges agynak a szüleménye. Az e fajta emberek a közönség előtt nem igen maradnak ösmeretlenek s azért a csendőr jól teszi, ha az örskörletben élő kóros hazugságban szenvedőkről magának tudomás szerez, mert nagyon sokszor nemcsak maga veszi hasznát ezen személy ösmeretének, hanem a vizsgálóbírót is figyelmeztetheti az illetőnek ezen tulajdonságára. Különösen akkor köteles a csendőr egyes esetekben is a tanúnak netalán ily tulajdonsága után környezeténél puhatolni, ha a vallomások egymagukban állók, természet ellenesek, vagy megmagyarázhatlanok. Kiváltképen óvatosnak kell lenni a másállapotban levő, a gyermekágyas és havibajos nőkkel szemben, mert sok nő, aki másként szigoruan igazságszerető, ily állapotában a legkalandosabb hazugságokat szokta elmesélni.

3. A vádlottak kikérdezése.

A vádlottak kikérdezéséhez bő *emberösmeret, tiszta, világos fő, lélekjelenlét, munkakedv és csüggedtlen szorgalomra* van a csendőrnek szüksége. Csakis

az a csendőr fog a törvényes alapon maradni és a kikérdezést eredménnyel eszközölni, akiben a fentebb elsorolt tulajdonságok megvannak. Elengedhetetlen kellék a csendőrnél, hogy a vádlott kikérdezésekor feltörő szenvedélyét megfékezze s teljes nyugodtságát megtartsa. Amely csendőr ilyenkor nyugalmát elveszti, az a vádlott hatalmába kerül, aki okosabb lévén, teljes nyugodtságát megtartja és hogy előnyösebb helyzetbe jöjjön, a csendőrt nem ritkán szándékosan hozza gerjedelembe.

Igaz, hogy sok esetben igen nehéz a nyugodtságot megtartani, kivált, ha a vádlott makacsul tagad, szándékosan eltér a tárgytól, vagy ha nem akarja a csendőrt érteni s ostobaságokat beszél; de ezekkel az ingerlő körülményekkel szemben is felfegyverezheti magát a csendőr a kötelességtudás folytonos szem előtt tartása által s azzal, ha soha el nem felejt, hogy neki a vádlott fölött diadalmaskodnia kell, ami csak akkor lehetséges, ha komoly nyugalmát állandóan képes megőrizni.

Ami a *kikérdezés módszerét* illeti, első sorban ajánlható, hogy igyekezzen a csendőr az előtte levő egyént *kiösmerni* és azután *megfogni*.

Vannak ugyan *kivételes* esetek, amikor célszerű minden bevezetés nélkül egyenesen megkérdezni a vádlottól, hogy ő e a tettes? Ezek azonban igen kivételes esetek és rendszerint okosan teszi a csendőr, ha mindenekelőtt a vádlottnak előéletét puhatolja ki és beszélgeti el vele s így lassanként, időrendben magára a bűncselekményre tér át. Ilymódon kiösmérheti emberét és oly dolgokat észlelhet, melyek nem tartoznak ugyan szigorúan a tárgyhoz, de világos betekintést engednek a vádlott lelkületébe. Nagy előnye a csendőrnak az ily rendszerű eljárásnál, hogy a vádlottat már az előélete elbeszélésekor kiösméri és megtudja, hogy mily módon szokott hazudni. E célból ajánlatos az előélet kikérdezése alatt néhány időpontra vonatkozó aprójegyzetet tenni s később az elmondottakat ismételtetni,

ily módon aztán az időpontok eltérő meghatározásából legkönnyebben észrevehetjük az ellenmondást és a hazugságot s ha ezt a vádlottnak rögtön szemére vetjük s kijelentjük, hogy nem szívesen engedjük magunkat félrevezettetni, sokszor arra bírhatjuk őt, hogy a tagadást feladja s látva, hogy olyan ember kezébe került, akinek esze és szíve helyén van s annak kereszt-kérdéseitől nem szabadulhat, csakhamar őszinte vallomást fog tenni. Általában véve előnyös, ha az előélet föltárására és a tulajdonképeni bűntényre vonatkozó kérdések között nem vonunk éles határvonalat, hanem úgy folytatjuk a kikérdezést, mint ha egyik időponttól a másikig haladva, természetesen természetesen el a bűntény elkövetésének határidejéhez.

A vádlottól azt követelni, hogy bűnös cselekményét azonnal szárazon beösmérje, lélektanilag véve is képtelenség. Aki közártalmú egyénnel gyakran érintkezik — mint a csendőr is — tapasztalásból tudhatja, hogy a vádlott, midőn a bűnét már bevallotta, még akkor is irtózik a cselekményt valódi nevén említeni s igazán bámulatos, hogy mennyi leleményes körülírást használ, hogy ne kelljen neki kimondani azt a szót, hogy; *loptam, raboltam, vagy gyilkoltam*; mennyivel inkább nehezebbé válik tehát a vallomás és a bűncselekménynek összefüggő, részletes elbeszélése. Ehhez a csendőrnak az útát okszerűen egyengetni s a vádlott előadását könnyíteni kell.

Az eredmény biztosítása végett kötelessége a csendőrnak, hogy a vádlottat minden esetben két kifogástalan jellemű és erkölcsű tanú előtt kérdezze ki. A csendőr nem is hiszi, hogy mily gyakran vonja vissza vádlott a vizsgálóbíró előtt azt a vallomását, a melyet előtte tett. Mindenféle elképzelhetlen vádakkal illetik a csendőrt: vallomásaik visszavonásának indoklására elmondják, hogy a csendőr kínzással, veréssel, a bilincs tulságos megszorításával, éheztetéssel, leszurással való fenye-

getéssel stb. csikarta ki tőlük a beismerő nyilatkozatot; elmondják, hogy tagadás esetén a csendőr egész családját elfogatással fenyegette, esetleg kecsegtette, hogy beösmérés esetén büntetlen marad s azonnal szabadon bocsáttatik; még olyan eset is gyakran előfordul, hogy a vádlott a csendőr előtt tett vallomását egészben véve megtagadja s azt a csendőr képzelődésének állítja.

A vádlottaknak ez a szokása abban leli magyarázatát, hogy vagy megbánják beismerő vallomásukat, vagy pedig a mi még gyakoribb, főgolytársaik és cinkostársaik által a vallomás visszavonására rábeszéltetnek.

Ha tehát a csendőr nem elővigyázó, a kész vallomás elvesztésén kívül még a saját hitelét, megbízhatóságát és becsületét is kockáztatja, mert a közönség nagyrésze szívesen hitelt ad a gazemberek ilyen fajta elbeszéléseinek.

A kikérdezést tehát lehetőleg mindig a község-házán a bíró és még egy másik hiteles tanú jelenlétében eszközölje a csendőr s ha ez, a távolság, a vádlott betegsége, vagy bármely más körülménynél fogva nem volna lehetséges, akkor az erre alkalmas, legközelebbi magánháznál végezze a kikérdezést: a házi gazda és még egy másik — szükségből nő tanú — jelenlétében.

Magától értetődik, hogy a kikérdezésnél jelenvolt tanúk neve, lakhelye és társadalmi állása a jelentésben, illetve a tényvázlatban feltüntetendő.

III. FEJEZET.

A HELYSZÍNI SZEMLE.

1. Általában.

A csendőr és általában a kriminalista ügyessége és szakértelme semmiben sem tűnik ki annyira, mint a tett színhelyén való első eljárásnál, ahol a kezdet nehézségeivel kell megküzdenie. Ha az első helyszíni szemle jó, helyesen átgondolt, gyakorlati értelemmel vétetik föl, akkor azzal a nyomozás és az egész bűnügy helyes irányba terelve, az eredmény pedig legtöbb esetben biztosítva van; míg ha ezen eljárásnál valamely ügyetlen intézkedés történik, a siker örökre, vagy legalább is hosszú időre el van veszve.

2. Tájékozódás a helyszínén.

Midőn a csendőr a tett elkövetésének színhelyére megérkezik, akár lopás, rablás, gyilkosság, gyújtogatás, vagy bármi egyéb bűncselekménnyel áll is szemben, első sorban nyugalmit őrizze meg, amelylyel gyakran minden meg van nyerve, és viszont anélkül eredményt elérni lehetetlen. Az ide-oda futkosás, cél nélküli intézkedések, majd azoknak abbahagyása, illetve visszarendelése, a haszontalan kérdezősködés: mindenekelőtt az érdekeltekre gyakorol káros benyomást és elveszi azoknak a nyomozás sikerébe helyezett bizalmukat, és

ebben az esetben a jelenlevők támogatására és megfigyeléseikkel való segélynyújtásra nem számíthatunk. Ellenben, ha az eljáró csendőrben rendithetlen nyugalmat és céltudatos tetterőt lát a környezet, szívesen eleget tesz mindenki rendelkezéseinek; mindenki bizonyos ambícióval végzi a maga dolgát, aminek sikere semmi esetre sem fog elmaradni.

A csendőr, hivatásából kifolyólag tartózkodjék attól, hogy a helyszínre való első megérkezésekor, mintegy ajtóstól rohanva a házba, azonnal intézkedéseket tegyen. Az *első* teendő, vagyis inkább *követelmény*, a helyzetnek higgadt mérlegelése. A csendőr tájékozza magát, igyekezzék magának a lehető leghelyesebb véleményt alkotni s amennyiben már a följelentés alkalmával is meg volt az eseményre vonatkozó pillanatnyi véleménye, változtassa, vagy egyeztesse azt össze a dolgoknak látott és tapasztalt állása és a körülmények megfigyelése szerint.

Az ezután következő legközelebbi teendő: tisztába jönni azzal, kitől kaphat a lefolyt eset részleteiről olyan megbízható értesítést, amelynek segítségével a nyomozás fonalát fölveheti, vagy a szükséges intézkedések iránt magát tájékozhatja.

Ha mindazt megtudta, ami nagy hirtelenében megtudható volt, első teendő a közönség közül kiválogatni azokat, akik a további eljárásnál segítségére lehetnek: intézkedni kell, hogy azok az egyének, akik a fennforgó ügyre nézve felvilágosítással szolgálhatnak, messzire el ne távozzanak, hanem állandóan kéznél legyenek. Nagyon ajánlatos a tanúkat s azon személyeket, akikre szüksége van, bizonyos fokú felügyelet alá helyezni s megakadályozni, hogy közöttük hiába-való fecsegés folyjék; mert tapasztalati tény az, hogy a kevésbé művelt emberek, kiváltképen a gyermekek és az asszonyok, mindig csak a szőnyegen levő esetről beszélnek, elmondják egymásnak véleményüket és külön-

féle, egymással ellentétes észleleteiket, aminek rendszerint az a következménye, hogy a sok hallott, mondott és tapasztalt dolgot összezavarják egymással és végre is annak idején már nem fogják határozottan tudni, hogy minek voltak szem- és fültanúi közvetlenül ők maguk, és mit hallottak az esetre vonatkozólag másoktól.

Ezen intézkedések közben, vagy rögtön azok megtétele után, a csendőrnek gondoskodnia kell arról, hogy a meglevő nyomokon, vagy bűnjelül és bizonyítékul egyébként alkalmas tárgyakon semmi változtatás ne eszközöltessék, esetleg azok meg ne semmisíttessenek. Azonnal meg kell a csendőrnek állapítania, hogy p. o. gyilkossági esetről a hulla abban a helyzetben van-e még, mint a milyenben azt a legelső szemtanú találta, melyek azok a lábnyomok, amelyek esetleg nyomra vezethetnek és melyek azok, amelyeket a kíváncsiskodók sít. hagytak ott vissza. Ezeket a lábnyomokat egymástól megkülönböztetni már csak azért is fontos része a csendőr tevékenységének, mert a lábnyomok körül keletkező tévedések gyakran végzetesekké válhatnak úgy egyes ártatlan emberekre, mint magára a nyomozás sikerére. Volt eset, midőn a meggyilkolt fekvését a legszigorúbb pontossággal körülírták s abból következtetéseket vontak le; a tárgyaláson pedig kiderült, hogy a hivatalos személyek megérkezte előtt a hullát kíváncsi laikusok eredeti helyzetéből ide-oda ráncigálták s egészen más helyzetbe hozták. Kisült aztán az is, hogy azt a posztókabátot, melyet a hullán találtak s amely az egész bűnper folyamán nagy szerepet játszott, a gyilkosság után terítették a hullára, hogy a járőkelőket a kettéhasított koponya látásának borzalmaiktól megkíméljék.

Következményterhes eset volt az is, midőn tűzeset alkalmából egy olyan lábnyomot mértek meg, amelyről nagyságánál, a szegek számánál és formájánál

fogva kétségtelenül kiderült, hogy egy, a gyujtogatás gyanújába fogott egyén lábnyomával teljesen megegyezik s ennek folytán már a marasztaló ítéletet is kimondták az illetőre, midőn a pör felülbírálása folyamán kiderült, hogy az a bizonyos lábnyom tényleg a vádlottól származik ugyan, csak hogy nem a tett elkövetésekor, hanem annak megtörténte után képződött. midőn t. i. a gyanúba fogott embert a csendőr járőr a tett színhelyére idéztette.

3. A helyszín fölvétele.

Szabály szerint a csendőrnek a tények eredeti álladékan éppenséggel semmit sem szabad ugyan változtatni, mindamellett vannak esetek, midőn ezt meg kell cselekednie. Ezen eset akkor állhat be, midőn valamely tárgyat — százféle előfordulható okból — meg kell érintenie, vagy ha a körülmények úgy alakultak, hogy a bírósági küldöttek megérkezését a járőr be nem várhatja. Ilyenkor mindig azon alapelv lebegjen a csendőr szeme előtt: *semminek sem szabad változtatni az eredeti helyzetén, semmit sem szabad félretenni, sőt még érinteni sem addig, míg az illető tárgy fekvése és minősége híven leírva, vagy lerajzolva nincsen.*

Sohase felejtjük el azt, hogy csak a legkritkább esetben áll előttünk valamely esemény, vagy cselekmény kezdettől fogva tisztán és világosan. Legtöbbször a csendőrnek még csak sejtelve sincs arról, hogy miként fog az ügy állása alakulni, mit fognak tagadni és miket kell majd neki bebizonyítani. Minden apró jel nagyfotosságú lehet, nincs olyan jelentéktelen, vagy kicsinyesnek látszó tárgy, vagy dolog, a mely döntő befolyással nem lehetne a nyomozás és a bünper kimenetelére. A tárgy fekvése, a mint az egypár centiméterrel jobbra, vagy balra, hátsó, vagy innenső oldalán fekszik, p. o. egy hullának, egy kis por valamely tárgyon, vagy hor-

zsolás, mind nagyértékű jelenség lehet a nyomozás sikerére. — Az ember könnyen elragadtatja magát arra, hogy minden pontosabb megfigyelés, és alaposabb gondolkodás nélkül, azonnal kezébe vegyen egy tárgyat, mely látszólag fontossággal bír, melyet például a tettes hagyott hátra a büntény színhelyén. Megragadjuk s elmozdítjuk az illető tárgyat eredeti helyzetéből, aztán csak később tűnik ki, hogy minden attól függ, hogy tudjuk, milyen helyzetben feküdt, mielőtt eredeti helyéről elmozdítottuk volna s ezt utólagosan megállapítani — sajnos — most már senki sem képes.

„*Semmit sem szabad elmozdítani helyéből, míg az illető tárgy körülményesen leírva nincsen.*“ Ez a fontos szabály követeli meg, hogy a meglevő jeleket, vagy nyomokat teljes eredetiségükben megőrizzük. Ennélfogva a gyanús lábnyomokat ládikákkal, vagy két-három kőre helyezett deszkával óvjuk meg az eltíprástól és megsemmisítéstől s éppen így fedjük be a vérnyomokat, elveszített, vagy eldobott tárgyakat, kivált ha azokat a késő éjjeli órák miatt a szabadban kell hagynunk. Pecsétet vagy más jegyet semmi esetre se tegyünk oly tárgyra, amelyet másikkal fölcserélni lehet.

Ha ilyformán magunkat alaposan tájékozunk és minden szükséges intézkedést megtettünk, csak akkor fogjunk hozzá a helyszín fölvételéhez, illetve a tényállás följegyzéséhez. Ezen följegyzés rövid, határozott, egyszerű és világos mondatokban legyen fogalmazva. Legyen benne megfelelő sorrend, t. i. csakis az eset általános rövid méltatása után térjünk át a részletekre: foglalkozunk mindennel kimerítően, de óvakodjunk szigoruan az *isméllésektől*, — s a tárgyak irodalmi elnevezése mellett okvetlenül jelezzük azt az elnevezést is, amelyet a köznép, illetve azon vidéknek *tájszólás-módja* használ, — a tárgyaknak egymástóli távolságát pedig fölmérni soha el ne mulasszuk.

Ne felejtjük el sohasem a tényleges (pozitív) dolgok mellett a cáfolatul szolgálható, tagadólagos (negatív) dolgokat is a leírásban fölemlíteni, mert ezekből esetleg bizonyító következtetéseket lehet levonnunk. P. o. ha a meggyilkolt szobájában látható vényomokról írunk, nem elég azokat csak felsorolnunk, hanem ki kell jeleníteni azt is, hogy például a mosdókészülékben véres víz *nem* találtatott, vagy hogy a véres kéz lenyomása *sehol sem* volt észlelhető.

Ha a leírással *általánosságban* elkészültünk, akkor a helyszín *részletes* leírásához kell fognunk. A szobát, ahol a meggyilkolt fekszik, a helyet, ahol a betöréses lopás történt, a háznak azon részét, ahol a betöréses lopás céljából behatoltak stb. Ennél is bizonyos rendszert kell követnünk. Ha bezárt helyiségről, például szobáról van szó, legjobb a leírást az ajtónál kezdeni és innen a tőlünk jobbra, vagy balra eső tárgyakon folytatni. Midőn ezzel készen vagyunk, feljegyezzük mindama változásokat, melyeket az egyes tárgyak a bűncselekmény elkövetése folytán szenvedtek: az erőművileg okozott töréseket, a bútorok, vagy egyéb tárgyaknak helyből való elmozdítását, ajtók, ablakok törését, vagy repedését, vényomokat, vérfoltokat stb. Végül lehetőleg körülményesen leírjuk a korpus deliktit: a feltört kasszát, a meggyilkolt holttestét s minden legkisebb részletet, ami ezen tárgyakhoz tartozik, vagy velük összefüggésben van.

Most következnek mindazon fontos észleletek, melyek az esetnek megvilágítására szolgálnak: a lábnyomok, a lövés, vagy a betörésnél használt eszközök nyomai; leírjuk a benyomásokat, melyeket egynémely körülmény reánk gyakorolt s végül mindazon nyomokat, melyek a tettestől eredtek, vagy az által visszahagyottak.

Mindeme fölvételeknél kellő figyelemmel legyünk a méretekre és jegyezzük föl azokat, mert az ember

ilyenkor még nem tudhatja, hogy vajjon a nyomozás további folyamán, nem lesz-e azokra szüksége.

A mi az irány meghatározását illeti, a szabadban mindig a világtájak mellett maradjunk. Ezek sohasem okoznak zavart, vagy kétséget és mindig újabb és újabb meghatározások alapjául szolgálhatnak. Az épületek belső helyiségeibe, egyszer már körülírt *állandó* tárgyakat választunk iránypontokul; példának okáért azt mondjuk: „azon vonalon, mely a hulla fejét a legközelebbi kályhaszeglettel összeköti, *ettől, i. i. a szeglettől* 60 cm. fekszik...” Ez esetben a távolság mindig az állandó ponttól vétetik s azért helytelen volna, ha azt íránk, miszerint: „azon vonalon, mely a hulla fejét a legközelebbi kályhaszeglettel összeköti, *a fejtől* 60 centiméternyire fekszik...” mert ha a holttestet eltávolították, egy esetleges utánmérésnél a kérdéses pontot nagyon nehéz lenne többé meghatározni.

Egyébiránt az irányvonalat, a melyben méréseket eszközölünk, a legtöbb esetben körül kell írunk. Tehát nem elegendő, ha azt mondjuk: „az említett almafától négy méternyire található...” hanem így kell magunkat kifejezni: „az említett almafától *a ház északnyugati szegletének irányában* négy méternyire található...”

Mindent összevetve, a rendszeres fölvételnél, akár épületekben levő helyiségben, akár a szabadban, úgy kell eljárunk, hogy a fölvételt és a leírást, a hely természetéhez alkalmazott egyik végpontnál kezdjük el és onnan folytassuk azt tovább, tárgyról-tárgyra menve; esetleg az egyes helyszíni pontokat azon sorrendben írjuk körül, amint azok bizonyos idő alatt a szőnyegen forgó bűnyűben egymásra következtek, vagy lényegekké és fontosakká váltak; de ha egyszer a *helyhez*, máskor az *időhöz* alkalmazkodunk: bizonyos, hogy a fogalmakat össze fogjuk zavarni s az egész fölvétel értéktelen vagy legalább is homályos s nehezen áttekinthető lesz.

4. A bűnjelek felkutatása.

Az elrejtett tárgyak, bűnjelek ügyes felkutatása a helyszíni szemlének egyik igen jelentőséges része.

Ha fel akarjuk kutatni azon elrejtett dolgokat, melyek az elkövetett cselekménnyel összefüggésben vannak, első sorban meg kell jegyeznünk mindazon, akár föld alatt, akár a szabad ég alatt levő tárgyakat, melyek elég nagyok arra, hogy a föltételes bűnjelnek rejtekhelyül szolgálhassanak. Az a nyomozó, aki csak a ládákat, fiókokat, szekrényeket, ágyakat, kályhákat, kéményeket kutatja át, ritkán fog valamely jelentősebb bizonyítékhoz vagy bűnjelhez jutni. Minden elképzelhető zugot figyelembe kell a jó nyomozónak venni, mert nincsen oly jelentéktelen hely, mely a bűnügyben fontos szerepre hivatott tárgynak rejtekhelyül ne szolgálhatna.

Egy alkalommal megtörtént, hogy maga a keresett gonosztevő egy trágyadombban volt elrejtve, melynek az istállóra néző oldalán egy nyílás volt hagyva, hogy az abban rejtőző bűnös meg ne fulladjon.

Elvül szolgáljon, hogy maga a gyanúsított egyén mindig a legszorgosabb személymotoszás tárgya legyen. A csendőr, kivált ha fiatalabb és kevésbé tapasztalt, félremagyarázott érzékenység, vagy álszeméremből, esetleg egyéb okok miatt, tartózkodik a gyanúsított egyénnek alapos megmotoszásától, pedig a tapasztalat igazolja, hogy az ily személymotoszás legtöbbször nem marad eredmény nélkül, mert minden embernek ösztönszerű természete, hogy a veszedelmes, vagy reá bajt hozható tárgyakat magánál hordozza: ott érezvén azt a legnagyobb biztonságban.

A ház, vagy személymotoszás munkáját megkönnyíti az a körülmény, hogy ha tudjuk: mit kell keresnünk, és nem vonja el figyelmünket és drága időnket olyan helyeknek felkutatása, a melyről tudjuk, hogy a keresett tárgy ott elrejtve nem lehet.

Könnyebbé teszi a kutatást, hogyha a vádlott is jelen van az eljárásnál, mert ha annak arcvonásait jól megfigyeljük, gyakran csalhatatlan *kinyomatát* találjuk azon a félelem, vagy a kárörömmel, s abból tudhatjuk meg, hogy jó, vagy rossz helyen kereskedünk-e?

Ha nagyobb terjedelmű tárgyak felkutatásáról van szó, és már megállapítottuk, hogy a ház könnyen hozzáférhető részeiben azok elrejtve nincsenek, akkor az épület falaiban és a föld alatt kell azt keresnünk. De mert az épületet el nem bonthatjuk az eredmény kedvéért, bizonyos fogásokkal kell élnünk és e mellett figyelmünket is meg kell feszíteni. Ha azt hisszük, hogy a keresett tárgyak be vannak falazva, akkor az épület falainak szabadon levő részét csak akkor vizsgáljuk át, ha okunk van gyanítani, hogy a befalazás oly régen történt, miszerint a vakolat és festés azóta már rég megszáradhatott; ellenkező esetben első sorban bútor-darabok, szekrények, tükrök, képek stb. által elfödött falrészekben, vagy a pincében kell kutatást eszközölnünk; ahol rendszerint a friss, vagy nem egyenes vakolásról fogjuk a gyanus helyet felösmerni. Ha azonban ily módon nem akadunk a gyanus helyre és mégis azt hisszük, hogy a bűnjel be van falazva, akkor egyedüli mód a cél elérésére, ha a falakat végig kopogtatjuk mindaddig, amíg tompa hangot kapunk s abból üregre következtethetünk.

Nem ily egyszerű a talaj, vagy a padló alatti rejtekek felkutatása. A padlózatnál, minthogy az egész fel nem szakíthatjuk, olyan jeleket kell keresnünk, amelyek rövid idő előtti változtatásra engednek következtetni. Ilyen jeleket, ha csakugyan a padló alatt van elrejtve a keresett tárgy, mindenesetre fogunk találni. Ha deszka-padlóról van szó, a szögek fejét kell megvizsgálunk. Ha ugyanis a szögfej körül a deszka kissé le van nyomódva, vagy egyébként megsérülve, akkor majdnem biztosak lehetünk benne, hogy alatta valami

el van rejtve; de ha ily sérülések a szögfejek körül nem észlelhetők, akkor azt a padlózatrészt bátran a helyén hagyhatjuk, mert a szögek friss beverése, főleg pedig kihúzása után a deszkán okvetlen kell némi sérülésnek maradnia.

Ha parkettirozott padló alá rejtettek valamit, akkor avégből legalább egy kockát okvetlen ki kellett emelni és azt ismét visszahelyezni. Igaz, hogy ezen változás szemmel meg nem látható, de bizonyos tapogatózással mégis célt érhetünk, amennyiben egy ilyen kiemelt kocka teljesen már meg nem erősíthető. Ha tehát lábainkat szétvetve, egy ilyen parkettkockára találunk állani s felső testünkkel ringó mozdulatokat teszünk, azt fogjuk tapasztalni, hogy az alap, melyen állunk, mozog. Ezt a mozgó lapot aztán addig tologatjuk ide-oda, míg azt a mellette levő tábla megengedi s a meg-lazult kocka kiemelhető lesz.

Ha a pince alaptalajában, vagy valamely paraszt szoba földes padozata alatt gyanítunk valamit elrejtve, akkor a gyanus hely fölött hirtelen nagy mennyiségű vizet üntünk ki s éles szemmel megfigyeljük, hogy hol issza be a talaj mohóbban a vizet s hol mutatkoznak egyszersmint a vizen apró hólyagocskák; azon a helyen a föld laza s azt jelenti, hogy kevésel előbb fel volt ásva s ilyformán majdnem biztos irányt jelez a kutatáshoz. Éppen így járunk el olyan talajnál, amely téglával, vagy kővel van burkolva. Minden padozat kő és téglakockái között ugyanis idővel por és homok gyülemlik össze, amely részint saját súlyánál, részint nedvesség hozzájárulása következtében, szilárd, kemény anyaggá válik s ennél fogva az ily régi hézagok fölé öntött víz csak lassan fog a nyílások közé hatolni s aránylag hosszú idő alatt szívódik be; de ha nemrégiben egy téglát, vagy kőburkolatot kiemeltek és ismét visszahelyezték s a hézagok por, vagy homok odasöp-
rése által csak újabban töltettek meg, akkor az ezen

hézagokban levő anyag laza voltánál fogva a vizet gyorsan issza be s az által léghólyagocskák fognak képződni,

Ha emberi hulla felkutatásáról van szó s a nyomozás először eredményre nem vezetne, mindenesetre megismétlendő, mert rosszul elrejtett hullákat sokszor kikaparnak a vadak. Hasonló esetben a varjak és vércsék röpködése is megfigyelendő. Valamely feltűnő dolog megtudására igen jó hasznát vehetjük az iskolás gyerekeknek is, akik az előttük feltűnő rendkívüli eseteket nagy előszeretettel figyelik meg.

Végre, mint alapelvet kell szem előtt tartani, hogy motozásoknál mindaddig, amíg nem tudhatjuk, hogy miként fognak a viszonyok alakulni, inkább több, mint kevesebb tárgyat kell gyanusnak tekinteni s mint ilyet megjelölni. Nagyon téves eljárás lenne s tapasztalatlan-ságra mutatna, ha egy korpus-delikti birtokába jutva, kevésre becsülnők, vagy éppen figyelemre se méltatnók a még felkutatásra váró bűnjeleket s túlbecsülnők a már fölfedezett s birtokunkba jutottak értékét

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy *ha bármily fontosnak látszó bűnjelre akadunk is, ne tulajdonítsunk annak túlhajtott értéket, hanem azon törekedjünk, hogy minél több más bizonyítékot is szerezzünk be*, mert az eljárás későbbi folyamán esetleg ezek is bírhatnak nagy értékkel, kivált abban a nem ritkán előforduló esetben, midőn az először megszerzett és döntő bizonyítéknak képzelt bűnjelről később kitűnik, hogy nem az, aminek gondoltuk, vagy ha az a vádlott nyilatkozatai, esetleg egyéb körülmények következtében bizonyító erejéből veszíteni talál.

IV. FEJEZET. A SZAKÉRTŐKRŐL.

I. Általában.

A szakértőknek a bűnügyi nyomozások számos esetében döntő szerepük van. És a szakértők által elért eredmények még nagyobbak lennének, ha a nyomozással foglalkozó közegek mindig tisztában volnának azzal, hogy mikor kell a szakértőhöz fordulni és mily esetekben adhatnak azok a nyomozó csendőrnek, rendőrnek, vagy bírónak útbaigazítást.

Nagy hiba tehát, hogy oly ritka esetben vesszük igénybe a szakértőket, azt híven, hogy vagy nincsen reá szükség, vagy hogy úgysem értünk vele célt: holott nem is gondolhatjuk, mily messzeható némelykor az illető szakértő tudása.

Az is öreg hiba, ha nem ahhoz a szakértőhöz fordulunk, akihez kellene; ha p. o. orvostól kérünk felvilágosítást oly dolgokra nézve, ami nem az ő tudománykörébe tartozik, ellenben egy közönséges iparos ugyanerről teljes útbaigazítással szolgálhatott volna.

Nem méltányolhatók eléggé különösen az iparosoknak szaknyilatkozatai; kiváltképen az egyszerű falusi mesterembereket alkalmazhatjuk előnyösen némely kérdések megvilágítására. A nagyvárosi mester maga alig dolgozik, a munkát gépekkel és alkalmazottjaival végezteti, de a falusi mesterembernek többnyire magának kell

tenni mindent, ami szakkörébe vág, sőt még azon túl is; minélfogva nemcsak tárgyösmerete bővebb, hanem bizonyos irányban személyre vonatkozó utasításokat is várhatunk tőle. Nagyon sok falusi kovács, egyszersmind lakatos, késműves, puskaműves, esztergályos s nem ritkán még foghúzó is. Ily embereknek aztán tágabb látkörük van s gyorsabban beletalálják magukat a helyzetbe; az úgynevezett *ezermesterek* mindenütt kiösmérik magukat s nagy hasznukat lehet venni oly bűnjeleknek a meghatározásánál, amelyben a csendőr, vagy a bíró képtelen magát kiösmerni. Azért ajánlatos, hogy a legegyszerűbb dolgokban se bizzuk magunkat a saját hiányos tudásunkra, hanem intézzünk kérdést az ilyen éleslátású tapasztalt emberekhez; föltéve természetesen, hogy azok máskülömben is teljesen megbízhatók s nem kell attól tartanunk, hogy esetleg tévútra vezethetnének.

A nyomozó csendőr, vagy bíró, sokszor nem is tudja, hogy tulajdonképen egyes tárgyakra nézve mily kérdést intézzen a szakértőhöz, csak az eredményből fogja látni, hogy mily meglepő dolgoknak jön az által nyomára.

Csak pár példát hozunk itt föl. A meggyilkolt mellett talált kést egy vizsgálóbíró egy késművesnek azzal az általános kérdéssel mutatta föl, hogy: *mi a véleménye róla?* s az iparos kijelentette, hogy ily kést sehol sem csinálnak másutt, mint Siklóson. És ez a kijelentés egy pillanat alatt biztos nyomra vezetett. Ugyanezen vizsgálóbírót egy esztergályos figyelmeztette, hogy egy bizonyos bűnjelt — a tettes által visszahagyott tárgyat — csak *balog* (balkézzel dolgozó) ember készíthetett. A tagadásban levő vádlott egy távoli városból való volt s miután ott egy *balog* esztergályos kipuhatoltatott, ez megösmerte a vádlottban azt az egyént, aki tőle a kérdéses tárgyat vásárolta. Egy nyelv-búvár határozottan megmondta egy bűnjelül szolgáló levél ösmeretlen írójának nemzetiségét. Egy írás-szak-

értő a még akkor ösmeretlen bankjegyhamisítónak életkorát határozta meg egész biztosan, a bankjegy kisebb-betűinek hibás voltából.

Megtörténhetik, hogy néha nem egy, hanem több szakértőt is meg kell hallgatni ugyanegy dologban.

Megtörtént, hogy egy bankárt tekintélyes összeg erejéig megloptak s bűnjelként csak egy jelentéktelen fadarabka maradt a helyszínén, amelylyel a tettes az ajtónak általa feltört zárját pótolta, nyilván azon célzással, hogy a károsultak a zár feltörését minél később vegyék észre. Az asztalos kimondta a bűnjelre, hogy az ő céhbellei azt nem csinálhatták, a kívánt célra sokkal szabatosabban van készítve, mint szükséges volna; az esztergályos meghatározta, hogy a kérdéses munka olyan embertől ered, aki fa faragással foglalkozik, az esztergályos pedig esztergál, de nem farag; végre egy kaptafa készítő konstataulta, hogy a bűnjel oly eszközzel van készítve, amelyet kizárólag csak a kaptafa csinálók használnak. Ezen az úton aztán a tolvaj is megkerült, mert a káros bankárnak legutóbb elbocsájtott egyik szolgálja mesterségére nézve kaptafa csináló volt.

Figyelemre méltó a nyomozó csendőrré, rendőrré és bíróra nézve egyaránt, hogy mily nehezen szokik el a munkás osztály embere az ő megszokott mesterfogásától s azt hiven, hogy a dolog másnak is oly mindennapi, mint neki, semmit sem tart attól, hogy árulójává lehetne. Így például a molnár minden csomót akként fog megkötni, mint ahogy a lisztes zsákokat kötözi be, a mészáros úgy, mint ahogy a kötelet az ökör szarvára köti s a matróz, mint ahogy a vitorlakötelet szokta bogozni. A kötés módszeréből tehát megfelelő szakértő útján a keresett egyénre könnyű szerrel rá lehet jönni.

De ily esetek más irányban is fordulhatnak elő. Egy újszülött gyermek a nyakszirtén ejtett tüszúrás által öletett meg; a vizsgálóbíró, aki szenvedélyes vadász

volt, azt a megjegyzést tette, hogy ily módon a megsebesített foglyot szokta a vadász megölni — és valóban a gyermek anyjának szeretője, aki később tettét be is vallotta, uradalmi vadász volt.

Minden előforduló esetben tehát, ahol csak látsza is merül föl a szakértő szükséges voltának, nem szabad azokat mellőznünk s kellő éleslátással kell közöttük az alkalmast, a megfelelőt kikeresni.

2. Az orvos szakértőkről.

Bűnügyi nyomozásoknál a szakértők között legnagyobb szerepet az orvosok visznek.

Különösen a mérgezési esetek azok, ahol főleg az ő tudományukra kell a vizsgálatnak támaszkodnia, és ennél fogva tudnia kell a csendőrnek, hogy az orvosi tudomány mai vívmányai szerint némely mérgezések nagyon hosszú idő múlva is bebizonyíthatók s ezért a nyomozás úgy ezen, mint más esetekben még akkor is folytatandó, ha az eredmény felől már kétségbe estünk. Súlyos megsebesüléseket, melyeknél legtöbbször csontsérülések fordulnak elő, még hosszabb idő múlva is be lehet igazolni. Egy híres törvénytudós orvost azt állította, hogy *Dagobert* királynak halála után 1200 évvel kiásott csontjain minden erőszakos sérülést képes megjelölni, a miket életében kapott. Sőt évszázadok előtt elesett harcosok koponyáin látható sérülésekről biztosan megállapítják az akkor használt fegyvereknek u. m. kardok, nyilak, lándzsák stb. alakját.

Hogy mily lényeges még hosszú idő múlva is az orvos szakértőket igénybe venni, csak azon egy esetet hozzuk föl, hogy egy eltűnt egyénről általában azt hitte mindenki, hogy meggyilkoltatott. Végre midőn már teljes feloszlásban levő hulláját megtalálták, az orvosok

még képesek voltak a szívből megállapítani, hogy az embert szívszélhűdés ölte meg, — *de hogyha egy nappal is késik a boncolás, ez többé már beigazolható nem lett volna.* Ha tehát a hullát feltaláló csendőr a teljes enyészeten levő hulla boncolása iránti intézkedéssel, gondolva miszerint arra már úgy sincs szükség, késedelmeskedik, örökre felmaradt volna a gyanú, hogy az illetőt meggyilkolták.

A csendőr tehát mindig szem előtt tartsa, hogy az idő a bizonyítékot igen sok esetben meg nem emészti s bármily hosszú idő folyt is le valamely cselekmény elkövetése óta, a nyomozás mindig alapos legyen és a szakértők esetleges alkalmazása végetti jelentést megtenni soha se mulassza el.

Tartsa szem előtt a csendőr azt is, hogy igen sok fontos kérdés megfeyjthető, ha az orvos szakértő gyorsan igénybe vétetik. Ennél sokszor órák határoznak. Apró sérülések, karmolások, véraláfutások, melyek akár az áldozaton, akár a tettesen észlelhetnek s igen nagy bizonyítékul szolgálhatnak, néha pár óra alatt tökéletesen elenyésznek. Azért kötelességének tartsa a csendőr az ily sérüléseket lehető gyorsan orvos által konstatáltatni.

Sokszor előfordul, hogy nyomozás alkalmával a csendőr vérfoltos tárgyakat talál, melyek döntő bizonyítékul szolgálnak akkor, hogyha szakértő által igazoltatik, miszerint a kérdéses folt valóban vértől ered. Ily esetben szintén haladéktalanul kell azt konstatáltatni s ezt megelőzőleg az illető tárgyat a legnagyobb óvatossággal kezelni, részben azért, hogy a nyom el ne törültesék, részben pedig azért, hogy a csendőr azon vádnak ne legyen kitéve, mintha a vérnyom utólagosan került volna a bűnjelre. Ha egy vérfoltos ruha darab átnedvesedik, összegyüretik, vagy dörzsöltetik, nem ritkán elvesz a bizonyítás lehetősége. Előfordult olyan eset is, midőn a csendőr egy fontos bizonyítékul szol-

gáló vérfoltos kendőt, a helyett, hogy megvizsgáltatta s letéteményezte volna, egész napon át magával hordott, s midőn döntésre került a bizonyíték: a vádlott azzal védekezett, hogy azok a vérfoltok a csendőrtől eredtek, aki orrvérzését állította el a kendővel.

3. A tátovirozásról.

Az ugyanazonosság bizonyításánál nagy szerepük van a tátovirozásoknak.

Az olasz bűnügyi iskola újabban azt állítja, hogy a tátovirozások leginkább a bűnösök és a bűnre hajlammal bírók között fordulnak elő. Mi ezzel szemben határozottan azt állítjuk, hogy nem annyira a bűnösök és a bűnre hajlók, hanem inkább a durvább és érzéki természetűek tátoviroztatják magukat. Ugyanis ritkán találunk tátovirozott szabót, kellnert, irnokot, — míg ellenben mészáros, kovács, favágó, matróz, katona stb. gyakran tátovirozza magát. Ennek megfelelőleg a bűnösök osztályában a házi tolvajon, a csalón, a zsebmet-szön stb. nem igen fogjuk ezen jeleket látni; de a gyilkosok és rablókon majdnem kivétel nélkül előfordulnak.

Ami a tátovirozást illeti, legtöbbször megelőzések a nevek kezdőbetűivel, esetleg az évszámmal, szeretőik nevével, vagy mesterségük képletes feltüntetésével. Katonának keresztbe fektetett kardot, tüzérek ágyút, matrózok horgonyt, bányászok kalapácsot, mészárosok egymást keresztbező taglót viselnek, többnyire karuk alsó részén.

De a hivatásszerű büntetéseknél már frivol célasokra találhatunk; előfordult már akasztófa, sőt hamis kulcsok ábrája is: az erősen kifejtett érzékiséggel bíró, buja embereknél pedig erkölcstelen képek reprodukcióit észlelték. Itt meg kell jegyezni, hogy a női nem között csak a nyilvános nőszemélyeknél fordul elő a tátovirozás.

Általában véve a tátovirozás az illetőnek egész életén át megmarad, de ha nincs eléggé erősen készítve, vagy ha az illető azt bármilyen okból testéről eltüntetni igyekezett, a festék idővel egészen elenyészik s csakis a túvel való pontozások maradnak meg.

Ilyen esetekben kell a szakértő orvost igénybe venni, aki a pontozatokat nagyító üveggel felösmervén, azt sötét olajfestékkel, vagy tentával bedörzsöli és az eltüntetett tátovirozást újra szemlélhetővé teszi.

Általában véve a tátovirozás a csendőrré nézve soha sem lehet közönyös és szabály az, hogy ha a gyakorlati szolgálatban büntetteseken ilyet észlel, arról a vizsgálóbíró tájékoztatása végett jelentésében sohase feledkezzen meg.

4. Az elmebetegekről.

Tudvalevőleg az elmebetegek által elkövetett cselekmények a törvény előtt nem jönnek beszámítás alá, és e tekintetben a csendőrnek sokkal fontosabb a működési köre, mint a hogy azt gondolnók.

Kétségtelen, hogy a bűnös elmebetegségének, vagy beszámíthatatlanságának megítélése az orvosszakértők teendője; de hogy az orvosszakértő megfigyelése és véleménye igénybevehető legyen, a gyanúnak fel kell támadnia; erre pedig senki sem figyelmeztetheti úgy a vizsgálat vezetőit, mint a nyomozással foglalkozó csendőr. Ha valaki dühös bolond, vagy bárgyú, az csakhamar észrevehető, hanem az elmebetegségnek ezen fajai csak ritkán fordulnak elő és a legtöbb lelki beszámíthatatlanság, melyhez a bíróságnak köze van, csak hosszas, szakszerű megfigyelés, valamint az illető egyénnek beható ösmerete által alapítható meg. Ebben a csendőr, aki a helyszínén szerzi meg tapasztalatait, aki a tettes rokonaival és barátaival érintkezik: kötelezve van a bíróság-

nak segélyére lenni oda s észleleteit ez irányban is bejelenteni. És tény az, hogy sok olyan eset fordult már elő, a melyben az értelmes és előre látó csendőrnek lehet köszönni, hogy a tettes lelkiállapotának orvosszakértőkkel való megvizsgálása által az embertelenség és az igazságtalanság elkerültetett.

A csendőr tehát mindig szigorú köteletségének tartsa a bíróságnak bejelenteni, ha a vádlott lelkiállapotában valami rendelleneset észlelt. De éppen úgy szükséges az a tanúkra nézve is, mert itt sem lehetünk eléggé óvatosak, hogy egyik-másik lényeges tanú nem elmebeteg-e?

Szakemberek a következő tüneteket jelölték meg olyanokul, a melyeknél a kriminalistának a vádlott, vagy a tanú elmebeli állapotára az orvos szakértőket figyelmeztetnie kell: 1. Öröklött hajlam, ha ugyanis tudva van, hogy a szülők, testvérek s gyermekek s rokonok között elmebetegek voltak. 2. Oly betegségek, melyek az agyvelőt károsan érintették. 3. Idegbetegségek (nehézkór, hystéria, hypokondria). 4. Alkoholizmus. 5. Némely testi betegség (főfájás, álmatlanság, szédülés, görcsök, bénaság, reszketegség). 6. Káprázat, révedezés (hallucináció). 7. Igen alacsony fokú műveltség. 8. Különös magaviselet.

Oly jelekre is ügyelni kell, amelyekből rendszerint egészséges elmére szoktak következtetni, ámbár az örülteknél is előfordulnak; p. o. az örült cselekedetnek ép úgy lehet indító oka, mint az egészséges elménél; a ravaszságot, az előre látó kiszámítást, az örültség szintén nem zárja ki, éppen úgy a bűnösségnek tudatát sem; az elmebeteg is mutathat megbánást bűnös tette fölött, beszélhet látszólag egészen okosan; az örülteknél is lehetnek terveik és összefüggő cselekedetei. Az elmebetegség gyanúja middig fennforog, hogyha a bűnös merénylet, illetve támadás minden alapos ok nélkül, jó barát, szeretett családtag, államfő stb. ellen

intéztetett; továbbá, ha a tényállást maga a bűnös lehető rossz színben adja elő, — ha megható és megrendítő esetekkel szemben közönyös marad, ha feltűnően ingerült, bőbeszédű, vagy nagyon is hallgatóg s végre, ha magáról a tényről mit sem akar tudni.

Megjegyezzük még, hogy a csendőr jelentésében itt se használjon általános kifejezéseket; soha se írja, vagy mondja p. o. „a fogoly nem látszik ép esziúnek“, — vagy hogy: „*azt mondják, hogy sokszor szórakozott.*“ Mindig tényeket említsen a csendőr, p. o. „*a tanúk nevezetesen A. B. C. azt állítják. . .*“ „*A bekísérés alatt a fogoly fél óráig minden ok nélkül nevetett.*“ stb.

5. A delejes álomról. (hypnotizmus.)

Ámbár a tudomány máig se derítette föl teljesen, mindenki tudja, hogy vannak emberek, akik bizonyos külső behatás következtében delejes álomba merülnek s ily állapotukban más személynek az akarata alatt állanak. Az ilyen állapot bűnügyi kérdésekben igen nagy fontossággal bírhat.

Például csak azt említjük föl, hogy bizonyos körülmények között egyik személynek akarata a másikra oly erővel hat, miszerint ott, ahol hideg vassal érintetett, az illető égési sebeket kap, mert az, aki őt delejes álomba merítette, belebeszélte (szuggerálta), hogy a vas tüzes volt.

Nem tartjuk szükségesnek itt elmondani, hogy miképen történik a hypnotizálás (delejes álom előidézése), csupán azon eseteket soroljuk föl, melyekben eme sajátságos tünetek a nyomozó és megfigyelő csendőrre nézve fontosak lehetnek.

1. A delejes álomba merült egyén vagyonzbiztonsága, vagy erkölce ellen követhetnek el merényletet. 2. Zsarolások foganatosíthatók ellene. 3. Reáparancsol-

ható, hogy valamely bűntényt elkövessen. 4. Oly bűncselekmények bevallását lehet az illetőre reáparancsolni, melyeket sohasem követett el. 5. A valódi bűnös védelmét alapíthatja arra, hogy a bűntény elkövetésekor szuggerálva volt (egy bizonyos egyén hatalma alatt állott.) 6. Ami úgy a csendőrre, mint a bíróra nézve igen lényeges: a kihallgató egyén által a kikérdezett egyén szuggerálható s ily esetek sokkal gyakrabban fordulnak elő, mintsem az képzelhető. Ez olyankor fordul elő leginkább, ha a kihallgató s a kihallgatandó is élénk képzelődésű s érzékeny idegzetű. Ilyenkor a kikérdezett egyén minden kérdésre igennel felel s ily módon megeshetik, hogy a csendőr jóhiszeműleg a legkalandosabb történeteket férceli össze. Azért, ha a bíró, vagy a csendőr észreveszi, hogy a kihallgatott egyén minden kérdésére szívesen felel igennel, azonnal meg kell bizonyosodnia, hogy nincs-e az illető szuggerálva. Ez olyformán történik, hogy a kihallgatást eszközöző egyén oly kérdéseket intéz az illető kihallgatott-hoz, amelyekről tudja, hogy meg nem történtek. Ha a tanú, vagy vádlott ezen kérdésekre is igennel felel, akkor bizonyos, hogy szuggerálva van, azaz, hogy önkénytelenül annyira befolyásolta akarát a kikérdezést eszközöző bíró, vagy csendőr, hogy mindent bizonyít, amit tőle kívánnak. Ilyenkor nem marad más hátra, mint a kikérdezést abbahagyni és más által folytatatni.

Egyébiránt a csendőrnek kötelessége a bíróságnak mindazon eseteket bejelenteni, amelyeknél hypnotizmus létezését észlelte.

6. A színvakság.

A színvakság sokkal elterjedtebb, mint közönségesen hiszik, azért a csendőrnek ezzel a kérdéssel is számolnia kell.

A színvakság alatt azon szervi betegséget értjük, midőn valaki a színeket egyáltalában nem képes egymástól megkülönböztetni, vagy legalább nem úgy, mint az egészséges, látó szemmel bíró egyének. Az illető legtöbbször a vörös és a zöld színt nem képes egymástól megkülönböztetni, p. o. a gyümölcsöcsel megrakott cseresznyefán a piros bogyókat ugyanoly színben látja, mint a zöld leveleket. Vannak emberek, akik a violaszínt vagy egyáltalán még nem ösmerik, vagy más színűnek látják. Vannak olyan egyének, akik semmiféle színt meg nem tudnak különböztetni s az ilyenek előtt minden úgy néz ki, mint az egészséges szemű ember előtt, például a fotografia.

A színvakság a csendőr előtt annyival inkább lényeges, mivel a statisztika és a tudósok állítása szerint az emberiségnek öt százaléka, átlag tehát minden huszadik ember színvak.

Bűnügyi kérdéseknél és nyomozásoknál leginkább akkor bír a színvakság jelentőséggel, midőn színes jelzésekéről van szó, mint p. o. vasútnál, hajózásnál és a bányászatnál; továbbá, ha színek leírása van kérdésben, (p. o. ruhánál).

A színvak nem fogja a zöld gyepen levő vérfoltokat sem felismerni, vagy észrevenni.

7. A górcső használata.

A kriminalításban eddig közönségesen csak a vérfoltok, magömlések és a hajneműek vizsgálatánál szerepel a górcső használata; pedig általában a górcsövet minden oly esetben kellene a csendőrnek és a bírónak igénybe venni, amelyeknél behatóbb megkülönböztetés és megfigyelésre van szükség, mintsem azt szabad szemmel elérni lehet. Különösen szükség van a górcső használatára oly összetételű tárgyak vizsgálatánál,

melyek egymástól el nem választhatók, p. o. ha valamely keverékről meg akarjuk tudni, hogy lisztből vagy gipszből áll-e?

A górcső alatt nekünk nemcsak az ilyenemű nagyobb műszert, hanem minden nagyító üveget is érteni kell s legalább egy közönséges nagyító üveggel minden egyes csendőrnek el kellene látva lennie, mert igen sok tárgy, ami egy nyomozás folyamata alatt elő fordul, csak nagyító üveggel vizsgálható meg pontosan, s a nélkül, hogy azt megbontani kellene. Ha a csendőr a nagyító üveg használatát megszokta, el sem tudja képzelni, hogy miként nélkülözhetette azt eddig.

De lényeges a dolog azért is, mivel ha a csendőr valamely kényes természetű bűnjelt a nagyító üveg segítségével jól meg nézhetett, tudni fogja, hogy mily kiméletesen és gonddal kell azzal bánni, hogy bizonyító ereje ne csökkenjen.

Alább közöljük a górcső használatának legfontosabb eseteit.

a) Véryomoknál.

A véryomok számos bűnvádi perben fontos tényezőként szerepelnek s azért a csendőrnek arra kell törekedni, hogy a bűnjelül szolgáló véryom a szakértőknek akként adassék át, amint az feltaláltatott.

Mindenekelőtt tudni kell, hogy a szakértő annál szabatosabb véleményt mondhat, minél frissebbek a véryomok s hogy a nagyobb mennyiség a szakértő munkáját megkönnyíti; azért tehát a csendőr feladata, hogy olyankor, midőn véryomok szakértői meghatározásáról van szó, minél nagyobb mennyiséget igyekezzen azokból beszerezni s ne hagyjon el belőlük semmit sem, azt gondolva, hogy hiszen úgylis elegendő lesz már amit összeszedett.

A csendőr ugyan kivétel nélkül képes a közönséges vérnyomokat felösmerni, de ha azoknak külső, vagy belső elváltozása a laikus meggyőződését kétséggé tenné, a tudományhoz, a szakértőhöz kell fordulni, aki a górcső segélyével biztosan meg fogja mondani, vajjon a gyanus folt valóban vértől ered-e, avagy rozsdá, festék, bagóléből stb. származik. Hogy mily állattól ered a kérdéses vér, azt a tudomány mai állása szerint a véresejtek alakja és nagyságából, ha nem is egészen biztosan, de hozzávetőleg szintén meg lehet határozni. A véresejtek ugyanis a hüllőknél, halaknál, madaraknál és a tevénél hosszukás alakúak, míg a többi emlős állatoknál — az embert is beleértve — gömbölyűek; nagyságra nézve minden állatnál különbözőek, az embernél azonban legnagyobbak. Természetesen ezen arányok oly szűk határok között mozognak, hogy górcsővezéssel is csak kivételesen lehet biztosan megállapítani, hogy a kérdéses vérfolt embertől, vagy valamely más emlős állattól ered-e? Mindamellet, ahol a vérnyomra nézve a csendőrnek kétsége merül föl, sohase mulassza el a górcsővet, illetve a szakértőt igénybevenni.

b) Az ürülékeknél.

Az ürülékek górcsővi megvizsgálására, undort gerjesztő voltuknál fogva, nagyritkán terjed ki a vizsgálatot és nyomozást vezető egyének figyelme; pedig ezek sokszor döntő fontosságúak lehetnek a bűnügyi nyomozás sikerére.

Mint ezen munka alábbi folyamán (a *babonáról* szóló fejezetben) érdemlegesen fogjuk tárgyalni, a tettes nem ritkán visszahagyja a színhelyen ürülékét, amelynek górcsővi vizsgálatából a tettes táplálékára s ebből viszont személyiségére lehet alapos következtetéseket vonni. Az ily helyen talált ürülékeket tehát a csendőr

sohase engedje idő előtt eltakaríttatni, mert egyelőre nem tudhatja, hogy mily befolyással lehet az később a nyomozás irányára.

c) A hajnál.

Tudvalevő, hogy a bűnesetek megvilágítására mily fontos az, ha a halott kezében hajcsomó, vagy egy-két szál haj is találtatott, melyet az áldozat kétségbeesett önvédelmében valószínűleg a gyilkos hajából, vagy szakállából téphetett ki. Mivel pedig a gázalakú gőzöket, szagot stb. a haj nagy mohón szívja föl, az ily lelet nagyfontosságú lehet oly esetekben is, midőn annak megállapítása forog fönn, hogy a keresett tettes nem tartózkodott-e oly helyen, amely gázalakú gőzzel, vagy szaggal volt telítve.

A szakértői vizsgálat legtöbb esetben azonnal megejthető nem lévén, köteles a csendőr arról gondoskodni, hogy az ily bűnjel jól elhelyezve biztosíttassék. E célból tegye a csendőr a haját egy *kis* tiszta és lehetőleg légmentes edénybe. Az edény kicsinységét azért hangsúlyozzuk, hogy sok felesleges levegő, amelynek a haj az általa fölvetett gőzöket, vagy szagot átadja, ne férjen hozzá, Legcélszerűbbek ily használatra üveg, vagy parafa dugaszszal ellátott üvegcsék, melyeknek dugaszát lezárás előtt ajánlatos zsiradékkal bekenni; a zsír ugyanis a hajból elszálló gázokat magába veszi és megtartja, minélfogva az ily zsiradék magábanvéve is szolgálhat a vizsgálat anyagául s mint ilyen, természetesen bizonyítékul is.

Ily esetekben a csendőr sohase mulassza el jelentésében megjegyezni, hogy a bűnjelül szolgáló haj, a hullának p. o. hüvelyk és mutató úja között, vagy kezének más részén találtatott-e? E célból legjobban teszi, ha saját kezét egy fél iv papirosra lefektetve, annak körvonalait bármily kezdetleges módon írónal lerajzolja s a halott kezében talált haját a rajzon meg-

felelően feltünteti. Ennél mellékes, hogy a halott újjai még voltak-e görbülve, vagy össze voltak-e zsugorodva; fődolog, hogy a kéz körvonalait birjuk, melyen egy vonallal a talált haj fekvése meghatározatik s ez világosabban tájékoztat bármily hosszadalmas leírásnál.

1-ső ábra.

A szakértő kezében levő görcső, a különböző viszonyok között bűnjelül szolgáló haj és szőr minémúsége felől igen messzemenő felvilágosításokat adhat, ha tekintetbe vesszük, hogy görcső-segélyével biztosan meg lehet különböztetni: 1. az emberi haját az állati szőrtől, vagy bármely más hajhoz hasonló anyagtól. 2. az emberi test különféle részein nőtt szőrt: a férfi- és a női hajzatot, a szemöldököt, az orrban és a fülben előforduló szörképződményeket, a szakállt, a bajuszt, a hónalj alatt, a mellen és a láb-száron, valamint a férfi és női szeméremtesten levő hajképződményeket, melyeknek mindannyijoknak különböző s a kétséget teljesen kizáró megkülönböztető jeleik vannak, úgyannyira, hogy adott alkalommal a szakértőtől meg lehet kívánni, hogy az elébe adott hajról meghatározza, vajjon az a nő, vagy férfi testének mely részén képződött.

De meghatározza görcső segélyével a szakértő a hajból az illetőnek legalább hozzávetőleges korát is; a haj gondozásáról pedig (volt-e vajjon festve, vagy kenve és milyen szerrel) olyan adatokat szolgáltathat a csendőrnek, amely a nyomozásnál igen lényeges lehet.

Eppen így felvilágosítást adhat a görcső arról, vajjon a szakértő kezébe adott haj magától kihullott, kitépett, nyírott, vagy zúzódott volt-e? mely adatokból p. o. a fejsebesüléseknél gyakran biztosabban lehet a fegyver minőségére következtetni, mint magából a seb alakjából.

Többnyire mindig igen lényeges az, ha a bűnjelül szolgáló hajról be lehet bizonyítani, hogy a vádlottól származik.

Egy törvényszéki orvos beszéli a következő esetet. Egy ember sötét éjszakán súlyosan megsebesített s az ösmeretlen tettes menekülése közben sapkáját elvesztette. A bírósághoz került sapkában néhány hajszál találtatott s ezek a törvényszéki orvoshoz kerültek megvizsgálás végett. A görcső segélyével az orvos konstataulta, hogy a haj szürke színű ugyan, de a velőanyagban még igen sok koromfekete festanyagú sejtek vannak, amiből kitűnik, hogy a haj egy még eléggé fiatal, őszülésnek indult fekete hajú embertől ered. Tovább menve a vizsgálatban — a haj vágott végéről megállapítható volt, hogy a tettes haját, kevéssel a tett elkövetése előtt lenyíratta s végre, miután a hajszálak gyökerein összezsugorodások s a kezdődő kopaszságot s az elkövéredést kétségtelenül bizonyító pattanás alakú dűdorodások is találtak: az orvos a tettest erős, kövérségre hajló, középkorú, őszbevegült, röviden nyírott hajú s kopaszodni kezdő embernek írta le, amely leírás később a legpontosabbnak bizonyult be.

Nagy szerepet játszhat a hajnak és egyéb hajnemű képződésnek megvizsgálása a nemi és fajtalansági bűneseteknél is. Megtörtént, hogy egy embernél, aki azzal volt gyanúsítva, hogy egy kancával közösült, a hímvesző makkja között egy lőszőr találtatott, mely a fajtalanságnak kétségtelen bizonyítékát képezte. Egy másik esetben, midőn egy szolgáló azzal vádoltatott, hogy egy nagy eb által használtatta magát, a nemzőrészét fedő szőr között egy fekete kutyaszőr találtatott.

Hasonló bizonyítékok az erőszakos nemi közösülésnél is fordulhatnak elő, amennyiben megtörténhetik, hogy a heves nemzési támadás közben egyiknek szőr-képződménye a másiknak nemzőrészére áthull, ami aztán a hiányos tisztaság miatt ott hosszú ideig meg is marad.

A hajra és szőrképződményekre vonatkozó hasonló megrögzítések gyakran előfordulhatnak, csakhogy legtöbbször sajnáljuk a fáradságot, hogy a dologgal törődjünk. Gyakori eset például, hogy az ösmeretlen vádlott sapkáját elvesztette s az mint korpus delikti be is vitetik a bírósághoz, de senkinek se jut eszébe, hogy belsejét megvizsgálja s az esetleg abban talált hajszálakat görcsövi vizsgálat tárgyává, tétesse.

d) Mérgezési eseteknél.

Fontos szerepe van a görcsőnek mérgezési esetekben a beteg gyomrából feltörő hányadék megvizsgálásánál. Tudnivaló ugyanis, hogy a legtöbb növényi mérég használatát a vegyész vizsgálat képes bebizonyítani. A mérges növény vagy magában, mint étel (mérges gomba), vagy főzelékbe, teába, esetleg más ételneműhöz keverve adatik be az áldozatnak s a mérgező növény részecskéi a gyomor kihányt ürülékében mindig feltalálhatók. Ha tehát ilyes esetben nyomoz a csendőr, nem kell a házbelieknek azon kijelentésével megelégednie, hogy p. o. a beteg hányadéka a trágyadombra kiöntetett, hanem azt mindenképpen biztosítani kell: a szoba földjéről föl kell kapartatni, a padlón levő maradvékot felgyalultatni, vagy legalább is azt az edényt biztosítani, melyben a hányadék feküdt. A beteg, vagy halott szájszegleteiben s ruháján is gyakran találhatók még a hányás maradványai, melyeket a nyomozó csendőrnek sohasem szabad figyelmen kívül hagyni, hanem kötelessége azokat a szakértői vizsgálat részére biztosítani.

e) Irások megvizsgálásánál.

Erről bővebben egy alábbi fejezetben lesz szó, — itt csak arra a figyelmeztetésre szorítokozunk, hogy egy közönséges nagyító üveg használata a legegyszerűbb

portyázásoknál is nagy előnyére lehet a csendőrnek, ha szolgálatilag kezébe eső minden okmányt: bizonyítványt, útlevelet, munkakönyvet, levelet stb. a nagyító üveg segítségével vizsgál meg. Ilymódon a legfinomabb javításokat, kaparásokat, a tinta különbözőségét, szóval mindazon gyanus jelenségeket, melyeket szabad szemmel észre nem venne, a nagyító üveg alatt tisztán megláthatja s nem egyszer veszedelmes gazembereket leplezhet le, akik különben sohase, vagy csak hosszú idő múltán kerültek volna hurokra.

f) Szövetek és egyéb anyagok megvizsgálása.

Ezeknek az anyagoknak görcsövi megvizsgálása akkor bir fontossággal a nyomozásra nézve, hogy ha a szövetnek, vászonnak, fonalnak papírnak stb. ugyanazonosságát kell bebizonyítani.

Kevésbé lényeges lopási eseteknél, midőn az forog kérdésben, hogy ez vagy amaz a szövet melyik kereskedésből vagy szövőgyárból való, a kereskedő és a gyáros is adhat felvilágosítást; azonban ha a kinyomozandó eset nagyobb fontosságú, — mondjuk p. o. hogy egy darabka ruhafoszlányból, fonáldarabból, vagy egy szelet papirosból kell a gyilkosra következtetnünk, akkor mindig a görcsővel dolgozó szakértő tudománya veendő igénybe.

Sohase szabad a csendőrnek abban megnyugodnia, hogy a kérdéses rongy az összehasonlítás alkalmával előtte azonosnak, vagy éppen ellenkező darabból levőnek látszik. Gyakran tapasztalhattuk már, hogy laikus szemmel sok egyenlő dolgot itéltünk különbözőnek és számos különböző tárgyat egyformának.

A görcső segítségével a szakértő azon fonalak mennyisége szerint, melyek a szövetben egy négyszögcentiméterre esnek, a fonás formájából, a szálak erősségéből, valamint minőségéből pontosan meg fogja hatá-

rozni, hogy a döntő bűnjelül szereplő rongydarab, valóban a szóban levő ruhából származott-e? Sőt a varrocérnából is biztosan megállapítja, hogy az, a mely a bűnjelen látható, azonos-e azzal a cérnával, amelylyel a gyanúsított egyén kabátját varrták.

Például mondjuk el, hogy egy betörési lopásnál hátrahagyott kötény ugyanazon kék szövetből készült, amelyet ezer és ezer munkás szokott hordani s így alig képezett bizonyítékot; ámde a cérna, melylyel a kötény egyik fésése össze volt varrva, a görcsövi vizsgálat megállapítása szerint ugyanazon cérnából való volt, mely mint egyedüli varró anyag, a gyanúsított lakásán találtatott. Ezen bizonyíték sulya alatt a tagadásban levő bűnös a tettet csakhamar beösmerte s a látszólag csekély, de mégis döntő bizonyítékul szolgáló bűnjelt, a nyomozó csendőr éles szeme s mindenre kiterjedő figyelme szerezte meg a bíróságnak.

g) A piszok és rondaság megvizsgálása.

Bátran állíthatjuk, hogy a piszok és a rondaság megvizsgálása azon dolgok közé tartozik; amelyeknél a görcső és nagyító üveg használata leginkább érvényesülhet. Ezen eljárásnál a csendőr és a vizsgálóbíró akkor mutathatja be ügyességét, ha a bűnjelvényt úgy őrzi meg, hogy a rajta levő piszok érintetlenül marad és ha figyelmét ez irányban a legkisebb részletek sem kerülnek el.

Példaképen felsorolunk itt néhány esetet, hogy lássuk miképen lehet hasznára a piszok tüzetes megvizsgálása a nyomozásnak.

1. *A fegyvereknél és a műszereknél* nemcsak az esetleg rajtuk visszamaradt vérfoltra vonatkozólag, hanem más tekintetben is fontos lehet a görcsövi vizsgálat, mert azokra a tisztításnál, illerve egyéb érintkezéseknél oly anyag kerülhetett, ami irányadóul, sőt bizonyítékul szolgálhat.

Egy esetben például egy káromkodó részeg parasztnak fejét, midőn a korcsmából távozott, egy draganyos katona ketté hasította. A nyomozást vezető csendőr kérelmére mindazon draganyos katonák kardja, akik azon időben a kocsmában voltak, elvétellett, de vérvonnyal egyiknek oldalfejtőjén sem találtak; ellenben az egyik élesre köszörült kardon igen finom csorba észleltetett s midőn ezt alaposabb vizsgálat alá vették, a repedés között igen picike, csak a legjobb nagyító üveggel látható fűszál részecskéjét fedezték föl. És ez a bizonyíték elegendő volt. A magyarázat, a draganyos beösmérése szerint ugyanis az, hogy a tett elkövetése után kardját a harmatos fűben megtisztította s aztán kendőjével megtörülte, csak hogy a kard csorbája közé szorult csekély fűmaradékot, mely árulóává lett, észre sem vette.

Ugyaníly módon föld, por, rostok, stb. lényeges bizonyítékul szolgálhatnak.

Megemlítendő még a köröm alatti piszok. Ez akár a vádlottnál, akár az áldozatnál gyakran szabatosan elbeszéli a legközelebbi napok történetét, mert csupa oly anyagból származik, amelylyel az illető az utolsó időben foglalatostólott.

2. *A por* mindig a legközelebbi környezetből ered, minélfogva, ha alkatrészeit ösmerjük, azt is megmondhatjuk, hogy mily tárgyakkal volt érintkezésben.

A lakatos kabátja másféle port tartalmaz, mint a molnáré; a földműves zsebében talált por másféle, mint a gyógyszerész zsebében levő s az elegáns úr tollkésében megfészelt por is különbözik a vándorlegény bicskjából eredő portól. Mindezek a görcsővezés által gyakorlatilag beigazolt tények. S hogy példát is említsünk, ime egy eset:

Egy bűntény színhelyén egy munkás-kabát találtak, mely azonban a tulajdonosra nézve semmi útbaigazítást nem adott. A kabátot egy jól be-

ragasztott, erős papírzsákba helyezték s addig porolták, amíg a papírzsák szakadás nélkül kiállotta s aztán a zsákot rövid ideig függni hagyták. Az így nyert és leülepedett porból górcsővezés által megállapított, hogy az majdnem kizárólag finoman őrlött *farost* volt, úgy, hogy biztosra lehetett venni, miként a kabát *asztalos*, *ács*, vagy ilyesféle mesterséget folytató egyén tulajdona; minthogy azonban a por között porrá vált *enyv* is találtatott, amivel *ács*-féle nem dolgozik, közlelebről is meglehetett határozni, hogy a kérdéses kabátot *asztalos* viselte, aminthogy tényleg úgy is volt s a górcsővi vizsgálat folytán az ösmeretlen bűnös ki is derítettett egy *asztalos* személyében.

Különösen figyelembe veendő az olyan por, amely a *zsebekben* szokott összegyülni. Ilyen por és morzsalék alkotórészei a ruha tulajdonosának egész élet-történetét elbeszéli. Ezen pornak alkotórészei első sorban azon ruhaszövet piciny foszlányaiból állanak, amelyből a zseb készült, ehhez járul azon légkörből eredő finom por, melyben az illető forgott, végre a zsebben tartani szokott tárgyak maradványai: kenyér, papír, dohány, érc stb. hulladékok s az a por, melyet a ruhadarabot használó egyén keze vitt gyakorta a zsebbe. Ezek összevéve oly gyűjteményt szolgáltatnak, amelyből legalább is a tulajdonos foglalkozására lehet következtetni.

Nem állítjuk, hogy az e fajta nyomozások mindig biztos eredményre vezetnek, de azért bizonyos esetekben a csendőr köteles ily bűnjelekre is figyelmet fordítani, azokat biztosítani és szükség esetén a személyazonosság kipuhatólásánál a górcsót a szakértő segítségével igénybe venni.

3. *A ruhán levő pecsétek* sok esetben nyújthatnak felvilágosítást az illetőnek tartózkodási helyéről és foglalkozásáról, azért a csendőr az ily pecséteknek a vádlott általi kitisztítását soha se engedje meg s gondos-

kodjék arról, hogy az ily gyanús ruhadarabok a bíróságnak mindig átadassanak, egyszersmind pedig jelentésében a figyelmet erre hívja föl.

4. *A sáros lábbeli* biztosabb felvilágosítást adhat arra nézve, hogy hordozója utoljára hol járt, mint a leghosszadalmasabb kutatás.

Erre vonatkozólag egy tapasztalt csendőr-örmester a következő két esetet beszéli el, melyek teljes pozitív eredményre vezettek:

Az egyik esetben oly ember személyazonosságának bebizonyításáról volt szó, aki egy malomban rablást követett el. Ennek a csizmája talpán levő sár nagyító üveggel megvizsgáltván, kitűnt, hogy az két rétegből áll és pedig a sárretek *liszt* által vannak egymástól elválasztva; tehát ezen ember sáros csizmával járt a malomban s az ottani lisztes padlóról ismét a sárba tért vissza. A liszt által elfoglalt réteg a két sárreteg között oly tisztán látható volt a górcső alatt, hogy az minden kétséget kizárt.

A másik esetben arról volt szó, hogy a folyó parton levő odvas fűzfában megtalált lopott értéket a gyanúsított tolvaj rejtette-e oda. A csizmatalpán levő sár erre is megadta a bizonyítékot, mert a górcsővi vizsgálatnál tisztán kivehető volt, hogy az első és második sárreteg között finom folyamparti homokréteg van; tehát az illető ez esetben is sáros csizmában járt a finom parti homok által környezett vén fűzfánál, ahonnan ismét a sáros úton tért vissza.

Ennélfogva, ha a csendőrnek az a véleménye, hogy a gyanúsított egyén lábbelijén levő sárból, vagy egyéb tisztátalanságból, szakértő által valami felvilágosítást kaphat, akkor ne engedje meg a fogolynak, hogy ezen lábbeliben járjon, hanem eszközöljön ki neki egy másik lábbelit, a gyanúsítat pedig mint bűnjelet őrizze meg.

Hasonló elővigyázattal kell élni a hullánál is, nehogy a csizmáján levő sár arról ledörgöltessék.

8. A vegyészek igénybevétele.

Általában elmondhatjuk, hogy a vegyészt majdnem mindazon esetben kell szakértőként igénybevenni, amelyekben a górcső használata kívántatik: sőt gyakran mindkettő csak együttesen fogja a szükséges felvilágosításokat megadni.

Sajnos, hogy a gyakorlatban a vegyészeket sem vesszük igénybe mindig, amikor arra elkerülhetlenül szükség lenne, pedig az eredmény sokszor egészen másképp ütött volna ki, hogy ha a vegyész-szakértő véleménye megkérdezett volna.

Elvül állíthatjuk föl, hogy *ahol rögtöni, vagy egyébként gyanús haláleset fordul elő s a halál okát a boncolás kideríteni képes nem volt: a törvényszéki vegyész véleménye mindig meghallgatóandó.*

Egy másik figyelemre méltó oldala a kérdésnek az is, hogy némely haláleset hosszú ideig megmagyarázhatatlan marad s az a gyanú, hogy a halált bűnös kéz idézte elő, évekig nehezedhetik egy ártatlanra: holott a vegyész véleménye legtöbb esetben képes lett volna ezen gyanút az illetőről elhárítani.

9. A természettudósok és mérnökök alkalmazása.

Természettudós, illetve mérnök általában akkor hívandó meg szakértőül, ha oly természeti erő hatásáról van szó, mely a bűntényre, vagy eseményre befolyással volt s melyet mindenki észlelhet ugyan, de a szak tudós egészen szabatosan fog meghatározhatni.

Ilyenek a többi közt a láttani (optikai) kérdések: hogyan keletkezett és hová vetődött bizonyos világosság, vagy árnyék, továbbá oly kérdések, melyek a hó, eső és a szél, valamint a dér, fagy, melegség és a

napfény hatására vonatkoznak; úgyszintén, ha szükségünk van annak meghatározására, hogy valamely lopott tárgy el volt-e ásva s mennyi ideig lehetett a földben? mennyi ideig volt valamely tárgy a vízben, mennyi idő kívántatik, hogy bizonyos nagyságú test valamely távolságra leüsszon a folyón. A vízben talált hulláról megalapítani, hogy mily messziről és honnan jött, szintén a természettudósok, nem pedig az orvosok dolga.

Ugyancsak hozzájuk tartozik különféle tárgyakon levő ütés, törés, hasadás, zúzódás stb. keletkezésének és idejének meghatározása. Fontossá válik a természettudós véleménye akkor, ha hanyagság, vagy véletlen szerencsétlenség által okozott anyagi kár és testi sérülések eseteiben kell azt igénybevevünk; p. o. vasúti szerencsétlenségek, robbanások, hidak, épületek összeomlása stb. alkalmával.

Magától értetődik, hogy a mérnök és természettudós is csak úgy mondhat alapos véleményt, ha a kérdéses tárgyak, illetve bűnjelek kellő időben rendelkezésre bocsáttatnak; ezek előteremtése pedig majdnem kizárólag a csendőr teendői közé tartozik.

10. A lőfegyverek megvizsgálása.

A lőfegyverek szakértői megvizsgálására rendszerint nem elegendő csupán puskaművest alkalmazni.

A puskaműves mai nap már kizárólag a gyárakból kapja a kész fegyvert és fegyveralkatrészeket, s jó részben csak javításokkal foglalkozik. Ha szakmáját érti, meg tudja mondani a fegyver eredetét, elsorolja alkatrészeit; de használhatóságáról, a lőszeranyagnak a fegyverrel való összefüggéséről s egyéb lényeges dologról nem sok felvilágosítást adhat. Ez utóbbiakra nézve

a tapasztalt vadász, fegyvertiszt vagy vegyész, pontosabb és hitelesebb véleményt fog nyilvánítani.

Ha arról van szó, hogy a bűnjelül szolgáló lövedék a gyanúsított lökészletéből ered-e? nem elegendő azt meghatározni, hogy a többivel egyenlő nagyságú, súlyú és formájú, hanem azt is be kell bizonyítani, hogy *vegyi összetétele* ugyanaz. Az ólom ugyanis ritkán használtatik tiszta állapotban lövedékek készítésére, hanem cinnel, cinkkel s más anyaggal keverve, azért a vegyészszel kell bizonyíttatnunk, hogy alkatrészei azonosak.

A vegyész vizsgálat még arra nézve is pontos felvilágosítást adhat, hogy körülbelül mennyi idő előtt lőttek a fegyverből, ami némely esetben a nyomozás eredményére igen fontos adatul szolgálhat.

A csendőrnek gondoskodnia kell arról, hogy a fegyver minél előbb átadassék a szakértőnek s hogy a levegő behatása a cső belsejére lehetőleg megakadályoztassék, miért is a cső torkolatát viasszal, vagy fagygyúval kell bedugaszolni.

II. Az írásszakértőkről.

Az írásszakértők akkor dolgozhatnak biztos sikerrel, ha minél több eredeti kézirattal rendelkeznek; azért nem elég, ha a gyanúsítottnak csupán egy darab kéziratát kerítjük meg, hanem igyekezni kell az illetőnek minél több írását megszerezni. Különösen becses a szakértőkre nézve, ha a kezükbe adott anyag különböző időből ered és többféle papírra íratott.

A kéziratokon kívül ajánlatos a gyanúsított tulajdonából papírt, tentát és tollat is biztosítani. Ez kiváltképpen oly esetben lényeges követelmény, midőn például egy elhaltnak váltója, vagy kötelezvénye bepöröltetik s az örökösök azt állítják, hogy az írás, vagy legalább az aláírás hamis.

Szokásban van, hogy a csendőr a gyanúsítottal próbaképpen valamit írat. Az próbairások közönségesen keveset érnek, mert vagy tudja az illető, hogy miért íratnak vele s akkor a vonásokat elváltoztatja, vagy pedig — a mi a legtöbbször megtörténik — izgatottságban van, azt pedig tudjuk, hogy a felizgatott ember írása nagyon is eltérő attól, amit nyugodt állapotában végez. Ha azonban mégis szükségesnek látjuk az íráspróbát, akkor sohase a bűnjel tartalmát irassuk le a gyanúsítottal, hanem valami egészen közönyös dolgot, p. o. egy kézügyben levő könyvből, de e mellett legyünk figyelemmel arra, hogy a leírandó szövegben legyen valami, habár másféle sorrendben, a bűnjelt képező írás szavai, vagy legalább betűiből is.

Ha lehetséges, a próbairásnál oly papírt, tentát és tollat kell használni, mint a milyennel a bűnjel íratott.

Az írónnal írt írást a tollal írottal összehasonlítani igen nehéz.

12. A fényképezés igénybevétele.

A bűnügyi nyomozásnál a fényképezésnek többféle irányban vehetjük hasznát.

Általában mondhatjuk, hogy minden oly tárgyat vagy dolgot, melyet a szakértő csak nagyító üveg segítségével észlel, továbbá oly eseményeket, melyeket sem jól leírni, sem jól lerajzolni nem lehet, fotografizás által kell megrögzíteni és szabad szemmel is szemlélhetővé, illetve megmagyarázhatóvá tenni.

A rendezettebb városok rendőrsége már kivétel nélkül el van látva fényképező készülékkel; sőt a lajtántúli csendőrlaktanyákban is lehet látni kisebb, úgynevezett detektív fotografáló gépeket; a mi csendőrségünknel azonban eddig még nem lévén rendszeresítve: rá kell mutatnunk azokra a módokra, amelyekkel a

nyomozó csendőr szükség esetén e tekintetben segíthet magán.

Ha ugyanis a fényképezés valamely bűnyűben szükségessé válik, azonnal jelentse azt be a csendőr a bíróságnak további érdemleges intézkedés végett; de oly esetben, midőn a késelem az eredményt kockázatná, önállóan is vegye igénybe az őrshöz legközelebb levő fotografust s jelentse ezt be a bíróságnak, hogy az a költségek megtérítése iránt intézkedhessen.

Egy harmadik és pedig legsikeresebb mód az, hogy ha a műkedvelő, úgynevezett amateur fényképszeket veszi igénybe a csendőr. Ilyen műkedvelő fotografusok úgyszólván minden őrskörletben találhatók, s azok többnyire szives készséggel tesznek eleget a felkérésnek. A körültekintő csendőr tehát, midőn felügyeleti körletének viszonyaival megösmerekedik, a felől is csakhamar tájékozni fogja magát hogy ki foglalokzik a lakosság közül műkedvelésből fényképfelvételekkel, azzal összeköttetésbe jön s alkalmilag felkérheti őt, hogy a közjó érdekében sziveskedjék tudományával és ügyességével közreműködni.

Magától értetődik, hogy az ilyen ösmeretség is már előzetesen szerzendő meg, mert akkor, midőn p. o. egy rablógyilkosság elkövetett, késő lesz műkedvelő fényképész után puhatolózni.

A bírónak, ügyésznek, szakértőnek és a védőnek mindazt látni kellene, amit a csendőr látott; de mint-hogy ez gyakran lehetetlen, a csendőr leírásának kell azt pótolni. Mennyivel világosabb, meggyőzőbb a leírás akkor, ha fényképet is csatolhatunk hozzá, ez alig szorul magyarázatra.

Ha tehát csak hozzávetőleges részletességgel akarjuk is meghatározni, hogy mikor merül föl a fényképezés szükségessége, azt a következőkben vonhatjuk össze:

1. Oly szerencsétlenségeknél, ahol büntetendő

cselekmény tételezhető fel, de a hol az esemény folyamát nem tudjuk rögtön kimagyarázni, azonban a felvett fénykép arról vagy azonnal, vagy később felvilágosítást adhat. Ilyenek: vasúti szerencsétlenség, házak, állványok, hidak összeomlása stb.

2. Ha a meggyilkoltnak feltűnő helyzetéből a büntényre nézve következtetések vonhatók.

3. Betörési lopásoknál, ha a tettesek működésével rögtön tisztába nem jöhetünk.

4. Egész sor olyan esetben, midőn a csendőrnek valamely tárgyat kötelessége úgy megnézni és leírni, hogy azoknak, akik csak később foglalokozhatnak vele, lehető tiszta felfogásuk legyen róla. Ilyenek azon helyek, ahol a gyilkosság, nagyobb verekedés, robbanás, fegyverhasználat, stb. történt.

5. Oly lábnyomoknál, melyek bármi okból pontosan fel nem vehetők, vagy melyeknek egymás melletti helyzetükből fontos következtetéseket lehet levonni. Általában minden lényeges lábnyomot le kellene fényképezni, már csak azon célból is, hogy ha a lenyomat elromlott, azt a fényképpel pótolhassuk.

6. Gyanús kéziratoknál. A fényképen ugyanis jól meg lehet látni a kivakart és az olyan betűket, melyek elmosódás vagy kopás miatt szabad szemmel az eredeti kézíraton már nem láthatók. Epp úgy beigazolható a fénykép által, ha ugyanazon a kézíraton különféle tinta használtatott, a mivel a hamisítás igen sok esetben felderíthető.

V. FEJEZET.

A GONOSZTEVOK FURFANGJAIRÓL.

1. A külső megváltoztatása.

Amily tudvalevő a gonosztevők ügyessége külső alakjuk megváltoztatása dolgában, épp oly szükséges a csendőrnek ösmerni ezeket a mesterfogásokat, hogy megítélhesse: mi *való* a gonosztevő alakján és mi az a *hamis jel*, melylyel ki akarja játszani az üldözö jóhiszeműségét.

Ezen mesterfogásokhoz tartozik a külső elváltoztatásának azon számos neme, melyhez az üldözött tolvaj azért folyamodik, hogy más alakot öltön, mint ahogyan a nyomozó levél szerint kinéznie kellene.

Tapasztalat szerint a *kezdő* gonosztevő *először* elköveti a tettet és csak *azután* változtatja meg külsejét, míg a *gyakorlott* gazember *előbb* teszi magát felismerhetlenné és *azután* fog hozzá a bűntény elkövetéséhez s ilyformán az előbbi *elváltoztatott* külsővel, a második pedig *természetes* alakjában menekül. P. o. a tapasztalatlan tolvaj, aki szakálltalan és rövidre nyírott hajú, a tett elkövetése után többnyire hamis szakállt és parókát vesz föl; a gyakorlott gonosztevő ellenben a bűnt álszakállal és hosszú parókával követi el, melyet a tett elkövetése után azonnal letesz.

A *nyomozó levelek* tanulmányozásánál tehát ezen körülményre különös súlyt kell fektetni és mindazt, ami feltűnő ösmertető jelként szerepel benne, inkább

szándékos elváltoztatásnak, mint természetesnek kell tekinteni. Ha például a nyomozó levélben ez áll: „*bozontos. barna szakáll,*“ akkor föl kell tennünk, hogy az esetleg hamis volt, s a tett elkövetése után, a menekülés előtt levétetett. Ha az áll benne: „*kék szemüveget hord,*“ akkor azt vagy csak a tett elkövetésekor vette föl a gonosztevő és azután letette, vagy tényleg hord kék szemüveget, de akkor ezen gyanús ismertető jelt menekülése közben okvetlen eldobja. Mondhatni, hogy a kitanúlt gonosztevőnél a szorosan hozzátartozó ismertető jelek is kevés értékkel bírnak; így például föltűnő magas hangot bizonyosan csakis a tett elkövetésekor hallatott, vagy ha ez természetes hangja volt, akkor a menekülés közben nagy erőltetéssel is mély, vagy sutogó hangot szimulál. Epp így a testtartás, szokás, járás, öltözék, sőt még a testméret is elváltozást szenvedhet. Feltűnő ismertető jelek is szimuláltaknak, p. o. sántítás, merev kar, nyomorék kéz, stb. Ha most már az ily ismertető jel a nyomozó levélben feltűnő betűkkel van nyomva, akkor a tapasztalatlan csendőr súlyt fektet erre és mindenkit figyelmen kívül hagy, aki nem sántít, vagy akinek nincs merev karja és nyomorék keze. Hasonló esetek adják elő magukat az anyajegyekkel, szemölcsökkel, stb. Egy hirhedt vasúti zsebmetező, enyvel és finom bőrrel mindig egy óriási anyajegyvet csinált arcára, valahányszor egy-egy nagyobb tolvajlást vitt véghez. Egy sikkasztóról mondják, hogy szeme tájékán egy természetes nagy szemölcsé volt. Ez ismertető jel a nyomozó levélben feltűnően volt nyomva; a menekülő azonban a tett elkövetése után egy borotvával nyomban kivágta és szemüveget tett föl. Az operáció nyomában támadt vágás a szemtől a fül felé vízszintesen húzódott és ügylátszott, mintha az csak a szemüveg nyomása következtében keletkezett barázda lenne.

A kendőzés művészete a gonosztevők között igen

előrehaladott. Szemölcsök, egész foltok, festék nyomok, forradások eltüntetése semmi nehézséggel sem jár, sőt még a májfoltok is könnyen eltüntethetők, úgy, hogy azok valami festék anyaggal távolíthatók. Eléggé ösmeretes, hogy mily alaki elváltoztatások hozhatók létre arcfestéssel; és aki ösmeri mai arcszépítő szereinknek kitűnő rendeltetését, nem fog csodálkozni azon, hogy a tolvajok ezt oly előnyösen használják. Nagyon könnyű barnás, tisztátalan arcbőrt tisztává, finommá tenni; nehezebb azonban ezt megbarnítani, különösen akkor, midőn az volna a feladat, hogy a közelből is megtévessze a szemlélőt. Láttunk egy alkalommal barnás, bronzszínű arcbőrt, mely egy ösmert vegyi szerrel (hypermagnasavas kálium) volt sikeresen átalakítva. Ez a festés soká tart, csak idővel múlik el és nem mosható le.

A mesterségesen előállított sápadtsággal beteges külsőt kapcsolnak össze: a szimuláns lassan, fáradtan, hajlottan lépdél, nyakát sállal göngyöli be és folyton köhécsel. — Az asszonyok különösen értik ennek a módját.

A menekülő tolvajnak útját nagyon megkönnyíti az, ha megtudja az ellene kiadott körözésben foglalt személyleirást. Ez pedig eléggé könnyű, s az így előállható veszély részben csak az által kerülhető el, ha a menekülő tettes leírását alapos meg gondolással és átgondolt vizsgálódással fogalmazzuk, vagyis minden egyes esetben föl kell vetnünk a kérdést, melyik ismertető jel az, amelynek föltétlenül valódinak kell lennie (feltűnő kis alak, csonkaság, a szem színe, az orr alakja) és melyik lehet hamis. A valódi ismertető jelek száma a fentiek szerint igen csekély és nagyon helyesen tesszük, ha minél kevesebb tulajdonságot, vagy ismertető jelet tekintünk változhatatlannak. Minden más ismertető jelnél föl kell vetnünk a kérdést, hogy mi módon jöhetett az létre, vajjon nem a nyomozó félrevezetésére van-e

szánva? Ekként bizonyos valószínűséget lehet megállapítani és aztán az így fölvett leíráshoz kell ragaszkodnunk.

2. A hamis név.

A legnagyobb nehézségek egyikét okozzák a nyomozó szolgálatban azok a hamis nevek, melyeket a törvénynyel ellenséges lábon álló egyének használnak. A hamis nevet használó egyének minden körülmény között gyanúsak, mert csupa tréfából, vagy a törvények kisebbszerű áthágása miatt aligha kóborol valaki hamis név alatt a nagyvilágban. Az ok, ami miatt valaki nevet cserél, legtöbb esetben arra vezethető vissza, hogy az illető vagy *rabszökevény*, vagy valami *sulyos büntény elkövetése miatt* rejtőzik, vagy végre, hogy előnyösebbnek találja hangzatos, *előkelő név alatt, a könnyen hívő társadalom rovására* járni be a világot. De megeshetik az is, hogy a fent említettek közül két, esetleg mindhárom körülmény is okozhatja a hamis név fölvételét.

Az álnevet használó ember valódi nevét természetesen nem lehet egyenes úton fölfedezni, de ha a fáradságot nem sajnáljuk, álúton ki lehet puhatolni az illető személy azonosságát, és ez nem is oly nehéz, mint az első pillanatban látszik.

Soha se tévesszük el szem elől, hogy csaknem minden esetben olyan hamis nevet szoktak fölvenni, amely az igazi névvel valami összefüggésben, vagy vonatkozásban van. Tapasztalat szerint ez semmi egyéb, mint *ösztönszerű ragaszkodás* a valóhoz, az eredetihez. Így megszokták tartani a keresztnévet, a családi nevet pedig megfordítják, vagy valami módon átalakítják. P. o. Sonnenbergből lesz *Sternthal*; Reimoserből — *Reinhuber*; Herlogból — *Rehgól* (a szótagokat megfordítva), Maudischból (vagy szlávosan Maudis) átal-

kitás folytán *Dasumi* ($m^5 a^2 u^4 d^1 i^6 s^3$); Mallerből megfordítás által — *Rellam*; Beretvásból — *Kardos*, Szücsből — *Szabó*, Katonából *Huszár*, stb. Nem ritkán az anyának leánykori neve, vagy a születéshely — végén egy „y”-al fölékesítve (Thórincsy).

Hogy a gyanús ember igazi nevének kipuhatolásánál miképen járjunk el, az a körülményektől függ. Igen előnyös e célból az illetőnek minél több alkalmat szolgáltatni arra, hogy múltjáról beszélgesse. Az ilyen szökevények, vagy kalandorok, többnyire nagy utazásokat tettek és sokat láttak. Ha hiúságukat fölébresztjük, rendszerint sikerül őket oda terelni, hogy utazásaikat és élményeiket elbeszéljék. Ezen elbeszélésekből igen sok értékes adatot merithetünk, ha részleteit magunknak jól megjegyezzük. A sok hazug és kalandos mesékben lassan-lassan egy kis igazságra is fogunk akadni.

Nagy segítségünkre lehet ily esetekben a tájszó-lássa¹ való ösmeretségünk, vagy egy oly egyén jelenléte, aki nemcsak az ország, hanem a külföld egyes részein divó tájszólásokat is ösmeri, mert ha másra nem is, a *származási* helyre ebből alaposan lehet következtetnünk.

A fent ellmondottakkal kapcsolatban meg kell emlékeztünk a különböző családtoni, leszármazási munkákról, melyek egyes esetekben a nyomozásnak igen nagy segítségére lehetnek. Ilyenek az úgynevezett *Gothai Almanachok* és az almanachok mintájára szerkesztett „*Geneologischen Taschenbücher adeliger Häuser*” című könyv, továbbá Nagy Ivánnak „*Magyarország családjai és cimerei*” című nagy munkája és az egyéb hasonló irányú újabb geneologiai művek; ily alkalmas művekből minden nagyobb forgalmú városban állomásozó órspancsnokságnak kellene egy-egy, habár régebbi kiadású példánnyal bírnia. Ha p. o. valami szélhámos *Körláthkeöy* nevű tekintélyes nemes család sarjának állítaná magát, Nagy Iván könyvéből kétségtelenül reá lehet bizonyítani, hogy hamis nevet visel, minthogy az említett

könyv *K* betűje alatt azonnal ráolvashatjuk, hogy a Hunt — Pázmán nemzetségből eredő Körláthkeöy család igen is szerepelt, azonban úgy fiú, mint leányágon már évszázadokkal ezelőtt kihalt.

A tájszóláson kívül, amely az illetőnek származási helyét csaknem mindig elárulja, nagyon kevés eszköz, vagy módszer van, ami ilyenkor segítségünkre szolgálna. Midőn tehát egy ily gyanús egyén kerül kezeink közé, mindenekelőtt ajánlatos annak megfelelő tapintattal való orvosi megvizsgálata. Ezen vizsgálat jellegzetes ismertető jeleket állapíthat meg, p. o. anyajegyét, egyes testrészek eltorzulását, a körülmélttséget, melyből nyilvánvaló lesz, hogy az illető a zsidó valláshoz tartozik, — továbbá a karokon, vagy a mellen található tátovizroszásokat. Ez utóbbiak nagy fontossággal bírnak, mert esetleg arról tanuskodhatnak, hogy az illető a hadsereghez tartozik s nem ritkán igazi nevének kezdő betűit tüntetik föl stb.

Nagy fontosságúak bizonyos testi fogyatkozások is, amelyeket oly egyéneken észlelhetünk, kik bizonyos iparágat üznek. Így például a mázolonak daganat van a mutató ujján az ecset tartásától, a cipésznek a térde fölött — a lábszíjtól, a lovasnak a térde belső részén a nyereg szorítástól, az írással és rajzálással foglalkozónak a jobb keze középső ujján a toll- és irón tartásától; az üvegfüvónak széles pofája van, a varrónó balkezének mutató uja pedig össze van szúrkálva stb.

Éppen ilyen fontos a ruházatnak nagy pedantériával való megvizsgálása. Ilyenkor a varrott részeket jól meg kell tapogatni és azon a helyen, ahol több posztódarab van egymás fölé varrva, úgymint a kabátgallér, nadrágkorc, stb. föl is kell fejteni. Megeshetik ugyanis, hogy ilykép levelekre, jegyzetekre, vagy éppen a fogoly valódi igazoló irataira bukkanunk, melyeket más körülmények között talán ismét használni szándékozott.

A közönséges tolvajok személyazonosságának kipuhatolására az itt felsorolt eszközöknél többet, az iparlovagok rendszerint igen bonyolódott szédelgési eseteinek leleplezésére sem lehet ajánlani.

Az iparlovagok különböző fajáról csak általános jellemzést adhatunk. — Iparlovag alatt olyan embert értünk, aki jóhangzású nevet véve föl, gazdag ember látszatát igyekszik fölkelteni, hogy ennek örve alatt csalásokat kövessen el. Ezek többnyire olyanok, akik ifjú korukban jobb nevelésben részesültek, vagy legalább alkalmuk volt ahhoz, hogy jobb emberek viselkedését elsajátítsák. Szellemileg kivétel nélkül tehetségesek, ügyesek, nagy lélekjelenléttel bírnak, szeretik a jó életmódot, lusták, munkakerülők. Hogy mily furfanggal követi el az iparlovag az ő csínyjeit, arról bő tájékozást meríthetünk a hírlapokból. Röviden szólva, ők az embereknek azon gyöngeségét, hogy a hangzatos név, elegáns öltözet és öntudatos, biztos föllépés által elhagyják magukat vakítani — alaposan kitudják aknázni.

A csendőr helyzete az ilyen emberekkel szemben különösen akkor nehéz, mikor még nem szerzett ellenük elegendő bizonyítékot; annak a hibának elkövetésétől kell ugyanis tartania, hogy esetleg becsületes embert tartóztat le és tisztességes társadalmi állású egyént kompromittál.

Ismételjük, hogy a legbiztosabb és egyedüli mód ezen emberek leleplezésére, a valótlanak, a hamisnak szemmeltartása. A valótlanág, a hamisság, akár milyen alakban, de biztosan és aránylag rövid idő alatt felszínre kerül. Elárulja magát a kinézésben, a viselkedésben, a beszédben, bizonykodásban és a tagadásban, az ellentmondásban és a hazugságban. Ha az állítólagos „Korlátkeőy nagybirtokos“ tetemes adósságot csinál és reábizonyul, hogy obskurus, vagyontalan proletár, kétségtelenül a csalás esete forog fönn, és ha „*Silberbach*

grófné, aki hamis kártyajátékkal gyanusittatik, közönséges tévedt nőként viselkedik, nem lesz nehéz a vádat reábizonyítani.

3. A betegségek színlelése.

A betegségek között alig van egy is, melyet a gonosztevők valamely okból szimulálásra fel ne használnának. Ennek céljai különbözők. Ha például egy gazember szabadon járhat-kelhet, akkor a betegség, vagy valamely testi fogyatkozás színlelését legtöbbszörre koldulásra fogja fölhasználni. A vakság, sükettség, sántaság, kiütések és a testi fogyatkozások számos egyéb nemének tettetése a koldusoknál annyira ösmeretes, hogy azokkal bővebben foglalkoznunk teljesen fölösleges. Épp oly ösmeretes a koldusoknak ama furfangja, hogy házalás közben arról panaszkodnak, miszerint gyermekeik ott-hon hímlőben, torokgyikban, vagy más súlyos és ragadós betegségben szenvednek. Nagyon jól tudják, hogy ily módon mindenki igyekezni fog őket nyakáról lerázni s rendszerint még bővebb alamizsnát is nyújt nekik a szokottnál, csakhogy szabadulhasson a kellemetlen s veszélyes közelségű látogatótól.

Mindezek azonban nem érdekelnek bennünket valami különösen. Sokkal fontosabb reánk nézve első sorban:

a) A beidézett tanúk és vádlottak gyanus megbetegedése.

Gyakran tapasztalható, hogy törvény elé idézett két vagy több egyén közül csak egy jelenik meg, a többi betegség, vagy más ürügy alatt elmarad a kihallgatástól. A gyanutlan vizsgálóbíró ilyenkor kihallgatja a megjelent egyént és gondoskodik arról, hogy a másik

beidézett tanú is holnap, vagy holnapután szintén mulhatatlanul megjelenjék. Bizonyos, hogy ezen felhívásnak most már eleget tesz az illető, mert hiszen a kihallgatott társa már bő tudomást szerzett arról, hogy miről van szó, tudja, hogy ő maga mit vallott s vallomását közölve a másik beidézettel, alaposan megbeszélhetik egymás között, hogy a legközelebbi kihallgatáson mily vallomás lenne rájuk és ügyökre nézve a legelőnyösebb.

Ha ilyen eset előfordul, akkor a vizsgálóbírónak már az egyik beidézett egyén távolmaradásából is azt a gyanút kell merítenie, hogy a dolog nincs rendén s hogy a távolmaradás célzatosan, összebeszélés folytán történt. Ilyenkor nincs más hátra, mint a megjelent vádlottat, vagy tanút kihallgatás nélkül haza ereszteni és kellő szigorral intézködni s következetesen ahhoz ragaszkodni, hogy a beidézettek *mindannyian* egyszerre jelenjenek meg. Az ily esetek első sorban persze a vizsgálóbíróra nézve fontosak, de fontosak a csendőrnézve is, amennyiben sokszor ő az egyedüli, aki az ily fajta cselszövény szálait földeítheti; s ha a csendőr hasonló körülmények között tapintattal és körültekintéssel jár el, sok oly dolognak jöhet nyomára, amely kétségtelen bizonyítékul szolgál arra, hogy a felek részéről az igazság rovására csalárdság és hamisság követetik el.

b) A vádlottnak, vagy valamely fontos tanúnak hirtelen megbetegedése a kihallgatás, illetve a kikérdezés folyamán.

Nem tagadhatjuk, hogy gyakran előfordul, miszerint a kihallgatott egyén a kiállott izgalom következtében valóban megbetegszik, de legtöbb esetben a hirtelen bekövetkezett ájulás, nehézkör, vagy egyéb görcsös roham csak színlelés, ami a kihallgatottnak *időnyerésül* szolgál s ennél fogva védelmére nézve neki jelentékeny előnyt biztosít; például, ha valami eltitkolni valót szá-

lasztott ki a száján, ha a keresztkérdésekre megfelelő választ nem tud találni, ha ellenmondásokba keveredik, vagy ha a gyors kérdések által sarokba szorítatik.

Amennyiben pedig úgy a bíró, mint a csendőr előtt nagy fontossággal bír a szimulánsnak, mint ilyennek felösmerése s amennyiben orvost e célra csak ritka esetben lehet kéznél tartani s mert közönségesen a rohamok sem tartanak addig, míg az orvos megérkezik s végre, mivel különösen a kronikus bajoknál az orvos érkezését be sem várhatjuk: jó lesz néhány eszközt megösmernünk, melyeket előforduló esetekben mi magunk is sikeresen alkalmazhatunk.

1. A sükettség színlelése.

Ha fölmertül a gyanú, hogy a kihallgatandó színleli a süketiséget, akkor gyorsan be kell előtte bizonyítani, hogy átláttunk a szítán. Ennek pedig olyan és annyi módja van, melyeket bármely laikus is alkalmazásba vehet.

Legcélhozvezetőbb mód erre, ha a tettető háta megett nehéz tárgyat ejtünk a földre, vagy a padlóra egy erőset dobbantunk. A valódi süket az okozott zajt a padló, a szék és a saját teste rezgéséből észreveszi, míg ellenben az, aki csak színleli a süketiséget — azon föltevésben, hogy neki *mit sem szabad hallania*, — fülét se billenti; az igazi süket, vagy nagyot halló tehát a zajra megfordul, vagy legalább észrevehetően össze-rezzen, míg a szimuláns mozdulatlanul marad.

Ha valaki azt állítja, hogy egyik fülére süket (s ez szintén gyakran előfordul) — az igazság kiderítésére azt a csálhatatlan módot kell alkalmaznunk, hogy az illetőnek mindkét fülébe, ugyanazon időben, különféle dolgokat súgunk bele. Ha a kérdéses egyén az egyik fülére valóban süket, akkor azt, amit a másik jó fülén át súgtak neki, hibátlanul utána tudja mondani, ellenben, ha mindkét fülére jól hall, akkor a két fülbe súgott

különböző szavak a halló szervezetben összezavarodnak s ennél fogva emberünk egy szót sem fog tudni abból, amit neki súgtak.

Igen jó mód a szinlelés felösmerésére az is, hogy ha a tettest élesen megfigyeljük. Az ily megfigyelés a csendőrt legtöbb esetben felvilágosíthatja és bizonyossá teheti arról, hogy szimulánsal van dolga. Ha ugyanis a kikérdezés folyamán folytonosan éber figyelemmel kísérjük az arcvonásokat s ha különösen azt figyeljük meg, hogy egyes kérdések és kijelentések a „*nagyot halló*“-ra milyen hatást tesznek: szemeinek felvillanásából, haragos fej, vagy kézmozdulatából, hamarosan meggyőződhetünk, hogy a „*nagyot halló*“ jól hallott és jól meg is értett bennünket. És ha eme meggyőződésünknek most nyugodtan és határozottan kifejezést adunk, akkor a „*süket*“ sok esetben önkényt abba fogja hagyni sikertelen szerepét.

A süketnémákról ugyanaz áll, ami a süketekről; minthogy azok már süketen jöttek a világra s azért nem tanulhattak meg beszélni sem. Ha tehát valaki némaságot szinlel, akkor süketséget is kell szinlelnie, mert azok az esetek, melyben valaki születése után több évvel lesz némává, szerfölött ritkák.

A fentiekén kívül igen jó módot alkalmazhatunk a süketnémaságot szinlelő leleplezésére, ha az illető írni és olvasni tud. Ugyanis néhány mondatot íratunk vele s ha az illető süketnéma intézetben tanult meg írni, akkor írása tökéletesen hibátlan lesz, míg ha nem süketnéma, akkor oly fogyatékosan fog írni, mint a mennyire az kezdetleges műveltségétől éppen kitelik.

2. A nehézvér (epilipsia) szinlelése.

Ezen nyavalyának szimulálása igen gyakran fordul elő, úgy a rafinrozottabb ujonckatonánál, aki e révén akar a szolgálatától megszabadulni, valamint a

bűnügyi eljárásnál, midőn a tettes ily módon szeretné a kihallgatást, vagy a büntetést elkerülni.

Ha a nehézvér tüneteit észleljük: a hatósági orvos közbelépését azonnal föltétlenül igénybe kell vennünk, márcsak azért is, mert a csendőrré nézve gyakran igen nagy fontossággal bír azt tudni, vajjon valódi, vagy szinlelt rohammal van-e dolga? Ha ugyanis a csendőr azonnal felismerheti a betegség szinlelését, egész más világításban fogja látni az ügyet és azt az embert, aki ily módon akarja elkerülni, vagy legalább is késleltetni a rá nézve kellemetlen letartóztatást, illetve kihallgatást. De a mennyiben az orvos véleményére a legtöbb esetben sokáig kell várunk, és mert a szimulánsok rendszerint őrizkednek orvos jelenlétében rohamot szinlelni s végre, mert ha az orvos gyorsan megjelenik, a szinlelő a roham tettetését rögtön abban hagyja s az orvos képtelen lesz magának helyes és tökéletes véleményt alkotni: nagyon szükséges, hogy a csendőr oly ösmerteknek legyen birtokában, melyeknek segítségével ő maga is, legalább megközelítőleg, biztosan ítélhet embere fufangja fölött.

A nehézvér szinlelésének fölismerési módjáról igen sokat irtak már össze. Alább elmondunk néhányat azon jelek közül, melyek az eddigi gyakorlat szerint leginkább sikerre vezetnek.

1. Ámbár nem szabad azt sem figyelmen kívül hagynunk, hogy nagyfokú izgatottság, ijedtség s ezekhez hasonló lelki rázkódások, igazi betegeknel a roham rögtöni kitérését előidézhetik: mindammelllett a betegség valódiságát erősen gyanússá teszi, ha az, az illetőre nézve kedvező időpontban, p. o. elfogatásakor, vagy kihallgatás közben tör ki.

2. Nagyon fontos annak megfigyelése és megállapítása, hogy a roham beálltával, milyen helyzetből történt a beteg elesése. Az igazi beteg nem fejt ki előviázatot, a helyet nem válogatja, kezeivel nem igyek-

szik *önkéntelenül* támaszt keresni, hanem egyszerűen *elvágodik* ott és úgy, amint a roham éri s e miatt nem ritkán súlyos sérüléseket is szenved, még pedig rendszerint az arcán, minthogy az esés mindig előre történik. Aki tettet a betegséget, az nem *elvágodik*, hanem *összeesik*, *összerogyik* és előrenyújtott kezeivel, vagy könyökével ösztönszerűleg *védelmet keres* a bekövetkező zúzódások ellen, ha pedig annyira kitanult, hogy ezt az óvatosságot elmulasztja, akkor az esés által okozott esetleges fájdalmat nem képes teljesen elpalástolni, hanem arcvonásának megrándulása, vagy egyéb jel által árulja el magát.

3. Az általánosan ismert *fölkiáltás*, melyet a nehézkóros a roham kitörésének pillanatában hallat, csak bizonyos körülmények között tanuskodik a betegség igazi volta mellett. Ha ugyanis a kiáltás ismétlődik, vagy hosszabb ideig tart, akkor bizonyos, hogy emberünk tettet a betegséget; de ha ezen kiáltás csak egyszer történik, akkor a roham vagy valódi, vagy kitünően van utánozva. Nem következés azonban, hogy eme kiáltást az igazi beteg mindig megteszi, mert ennek ellenkezőjét már több nehézkórosnál tapasztalták, és ennél fogva, ha az elmarad, egyáltalában nem bizonyítéka a színlelésnek.

4. Fontosak és nem utánozhatók az úgynevezett izomgörcsök, az izmoknak ez a sajátos vonaglása és reszketése, kiváltképen a nyakszirten és a háton. Ezeket az izomgörcsöket erőteljes férfiak, edzett tornászok, a felső karon tudják utánozni, de nincs ember, aki azt egész testén önkényűleg előidézni képes volna, holott az igazi nehézkórosnál az multhatatlanul bekövetkezik. A szimulans végtagjaival ide-oda csapkod, vonaglik, reszket, remeg, de az izmoknak görcsös vonaglását soha sem fogja utánozhatni.

5. Mindenek felett fontos és lényeges az arcszín elváltozása. Ez a valódi betegnél a roham kezdetén fel-

tünően halavány, később vérvörös lesz. Az elvörösödést ugyan sokan képesek produkálni, de a halványságot mesterségesen előidézni a legkitanultabb szimulans sem lesz képes.

Ha kihallgatás vagy kikérdezés közben tör ki emberünkön a nehézkóros roham, legyen az akár valódi, akár színlelt, mindenk fölött lélekjelenlétünket őrizzük meg.

Mint már fentebb is említettük, és a mint általánosan is tudva van, az ijedtség és izgatottság a rohamot könnyen előidézheti, és ezért letartóztatások alkalmával azok nem ritkán szoktak előfordulni és ilyenkor a fiatal, még tapasztalatlan csendőrt, a ki nincs szokva ily borzasztó látványhoz, könnyen zavarba hozzák s legalább is helyes ítélő képességétől fosztják meg; izgatottságában segítség után futkos, vizet hoz, vagy egyéb hiábavaló dolgot művel, a minek aztán az a következő, hogy ha az orvos megérkezik, és a csendőrt a roham egyes tüneteinek leírására hívja föl, az semminemű felvilágosítást nyújtani nem tud. Ha kitör valakin jelenlétünkben az epileptikus roham, akkor a csendőr, mint ember, köteles azt *valódinak* tartani s köteles az illetőnek azt a csekély segítséget nyújtani, amit ily esetben nyújtani lehet. Gondoskodni kell arról, hogy a beteg vergődés közben meg ne sérüljön s azért minden kemény, hegyes, vagy éles tárgyat el kell közeléből távolítani, szoros ruhadarabjait ki kell oldani, s ha lehetséges, fogai közé valami ruganyos tárgyat, radirgumit összehajtott posztódarabot, esetleg egy darabka fát dugunk, hogy nyelvét el ne haraphassa. Ezen műtétnél azonban vigyázni kell, hogy a fogai közé dugott tárgy valahogy torkába ne csússzék, s megfulladását ne idézze elő. Ezenkívül más tennivalója a csendőrnek nincsen, csak várni és e közben élesen megfigyelni, hogy nem fedezhetjük-e föl a színlelésnek előbb elsorolt jelei közül valamelyiket. Természetes, hogy ha valaki rendelkezésünkre áll, azt haladéktalanul orvosért kell küldenünk.

3. Az ájulás (aléltság) színlelése.

Ennek a felösmerése, hogy színlelt-e, vagy valódi, azért bír a csendőrré nézve nagy fontossággal, mert az ájulás csak igen ritka esetben tarthat addig, míg az esetleg előhívott orvos megérkezik. Az ájulásnak valódi, vagy színlelt voltát is ugyancsak azon okból kell a működő csendőrnek megítélni tudni, hogy a szőnyegen levő, kiderítésre váró ügyet a kellő világításban láthassa. A nem színlelt ájulásnak csalhatatlan és bárki által is könnyen megfigyelhető jele első sorban az a hirtelen bekövetkező, nagyfokú elhalványodás, amely közvetlenül az aléltság bekövetkezése előtt nemcsak általánosságban az arcot, hanem a szájszéleket, sőt a foghúst is elborítja. Ha ezek a tünetek nem észlelhetők, akkor az elájulás tettetett, mert az elhalványodás *nem következménye*, hanem *oka* az ájulásnak. Ugyanis az aléltság a vérnek az agyvelőből és az egész fejből való hirtelen eltűnése által következik be s a vérnek ezen helyváltozása nyilvánul a nagymérvű sápadtságban. A szemek ilyenkor mozdulatlanok, a szemgolyók természetellenesen kitégülnak s a szempillák az érintésre nem hunyódnak le s nem pislognak. Persze nagy szakismeret, vagy legalább hosszú gyakorlat kell hozzá, hogy a való tényállást felösmerhessük, de a laikusnak teljesen elég, ha megfigyeli a nagyfokú elhalványodást, amit senki sem képes, csupán az akaraterő által, önmagától előidézni.

4. A hülyeség (butaság) színlelése.

Igen gyakran elő fordul, hogy a kihallgatott, vagy kikérdezett egyén ostobábbnak tettei magát, mint a milyen a valóságban és ez a körülmény a milyen előnyös bizonyos tanúra, vagy a vádlottra nézve, épp oly hátrányos és kellemetlen az eljáró csendőrnek.

A hülyeség színlelése által az illető egyrészt azt célozza, hogy ne tartsák képesnek az ügyesen kivitt bűncselekmény elkövetésére, másrészt pedig, hogy úgy tüntesse föl magát, mintha nem értené a hozzá intézett kérdést s ezzel időt nyerjen a gondolkozásra. Nem kisebb előnnyel jár a hülyeség szimulálása az olyan tanúra nézve, aki valamelyes okból az igazat bevallani nem akarja, aki a vádlottat kímélni szeretné, esetleg azt hiszi, hogy a tiszta valóság bemondása őt magát is bajba keverhetné, vagy végre attól fél, hogy tanútársa vallomásával ellenmondásba keverednék.

Bármilyen kellemetlen és bosszantó legyen is a csendőrré az ilyen tettetett butaság, nem valami nehéz egy kis fáradsággal és türelemmel azt leleplezni. Erre különösen két módunk van s mind a kettő abban kulminál, hogy az előadásban nyilvánuló esetleges *ellentétet*, illetve hazugságot a színlelőre rábizonyítsuk.

Az előadásban nyilvánuló ellentétek *első sorban* is a kihallgatottnak azon nyilatkozataiban lesznek feltűnőkké, melyek közül az egyik jól átgondolt, ravasz, fúrfangos, míg a másik nyilvánvalólag ügyetlen és ostoba.

Másodsorban fölismérhetjük a beszédben előforduló ellentéteket, vagy jobban mondva a hazugságot, az elmondott szavak értelme és a kihallgatott szemeinek kifejezése között létező különbségből.

Ami az első sorban említett ellentétet illeti, annak egyszerű magyarázata az, hogy különösen hosszabb kihallgatás folyamán, a legügyesebb színlelőnek is nehezére esik, legalább elvétve, okos, értelmes feleletet nem adni. A csendőrnek érteni kell hozzá, hogy a kikérdezett s esetleg hülyeséget színlelő egyénben a szóban forgó ügy iránt érdeket keltsen. hogy az annyira elragadtassa magát, amíg természetes egyénisége felülkerekedik s *egy odavetett kérdésre oly értelmes feleletet ad, amely a többi ostobasággal mérő ellentétben van.* — Ekkor a csendőr már legalább is abban a helyzet-

ben van, hogy a színlelésről teljesen megbizonyosodott.

Eppen úgy vagyunk a kimondott szó és a tekintet, az ajk és a szem közötti ellentét dolgában. *Okos embernek soha sincs ostoba kifejezésű szeme, viszont a hülye ember szeméből sohasem csillámlik ki értelem.* Az arckifejezés, testtartás, a mozdulatok csalhatnak, de a szem kifejezése soha! Ennélfogva, ha bármi csekély gyanú merül is föl arra nézve, miszerint az illető butábbnak tettei magát, mint amilyen valóban, akkor csak a szemeket kell huzamosan megfigyelni, mert habár a kihallgatott egyén igyekszik is szemének merev, közönyös kifejezést adni, azt még sem fogja megakadályozhatni, hogy kívált akkor, midőn a keresztkérdések tüzetől nehéz helyzetbe kerül, szemében az értelmességnek sugara föl ne villanjék. Ehhez járul még az is, hogy a hülyeséget szimuláló, olyankor, midőn azt hiszi, hogy nem figyelnek rá, feltűnő gyakran vet egy-egy pillantást az őt kikérdező csendőr felé, hogy meggyőződést szerezzen arról, vajjon hisznek-e szavainak? Ha a csendőr csak egy ilyen pillantást figyelhet meg, akkor azonnal tisztába fog jönni emberének furfangjával: biztosra veheti, hogy tettetővel van dolga. Ha pedig ebben megbizonyosodott, akkor habozás nélkül jelentse ki a szimulansnak, hogy alakoskodásával korántsem vezette tévútra, tökéletesen belátott a kártyáiba s teljesen tisztában van furfangjaival. Ilyenkor legjobb, ha a csendőr az illető egyénnek körülményesen megmagyarázza, miért nem hisz neki, miért kételkedik előadásában. Föl kell őt világosítani, hogy mily káros következményei lehetnek az igazság kijátszását célzó ilyenemű magatartásnak s azután nem törődve a színlelt hülyeséggel, vagy tudatlansággal, a kihallgatás további folyamán olyan kérdéseket intéz az illetőhöz, amelyek megfelelnek az értelem ama színvonalának, amilyent a csendőr a kikérdezendő egyénben föltételez.

4. A tolvaj-jelekről.

A tolvaj-jeleknek kiterjedtsége, nagy változatosága és sokféle alkalmazása a csendőrré nézve annyiban bír jelentőséggel, amennyiben azoknak ösmerete által oly eseményeknek és cselekményeknek jöhet nyitjára, melyek máskülönben előtte megmagyarázhatatlanok maradtak volna.

Egy merész betörési lopásnál például csak egy gyanúsított kerül kézre, holott a cselekmény elkövetéséhez legalább is 3—4 emberre volt szükség. A nyomozó járőr a tagadásban levő vádlottal szemben teljesen tájékozatlan, mert cinkosokkal való összebeszélésről tudomása nincsen, az pedig ki van zárva, hogy a letartóztatott egyén a bűntényt egymaga elkövethette volna. Továbbá a börtönben való titkos összebeszéléseknek káros következményei, nem egyszer a közbiztonság teljes megrendülését vonják maguk után, pedig a nyomozás kulcsát könnyen megtalálná az órs, ha a gazemberek titkos jeleivel ösmerős volna.

Azért a csendőr mindig terjessze ki figyelmét azon idegen, vagy gyanús egyénekre, kik a felügyeleti körletben járnak-kelnek; ügyelje meg azoknak összeköttetéseit s ha a tolvaj-jelekről csak általános fogalma van is: sok olyan támpontot szerezhet magának, amely egy esetleges közbiztonsági zavar felderítésére vezet.

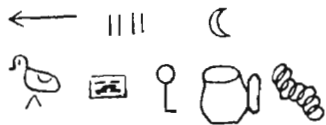
Általában véve a következő titkos tolvaj-jeleket lehet megkülönböztetni:

a) Az írott, vagy rajzolt jelek.

Ezeknek eredete az évszázadok előtti régi rablóbvilágba vezethető vissza s eredetileg arra szolgáltak, hogy egy messze elágazó rablóbanda tagjainak megjelöljék azon házat, amely bizonyos időben megrohanandó és kirabolandó volt. Igen egyszerű jelek voltak ezek:

legtöbbnyire egy *háránt-kereszt*, oldalvonásokkal. Körülbelül hasonlítottak ezen jelek ahhoz, amelylyel az erdészek a levágandó fát megjegyezni szokták.

Későbbben ezek mellett másféle jelek is formálódtak. *Dr. Grósz János* említ egy magános erdei kápolnát, melynek falán napjainkig is látható egy ilyen évszázados rabló-jel (2-ik ábra).

2. ábra. Régi rabló-jel.

Az első sor felhívás és azt jelenti, hogy a nyíl irányában innen a negyedik házat a legközelebbi holdnegyedben tervezik kirabolni; aki ezeket a rablójeleket el tudta olvasni, a munkánál szívesen látott segéd volt. Minthogy pedig minden rablónak volt egy társai által jól ösmert, külön jegye: ha a felhívás mellett vitte el útja s részt akart a munkában venni, szénnel, vörös festékekkel, késsel stb. odarajzolta a maga jegyét s így keletkezett a *második sor válasz gyanánt*. Látjuk ezen, hogy a kalandban résztvenni óhajtó öt rabló tette oda egyetértése jeléül a saját jegyét: egy madár, egy kocka, egy kulcs, egy fazék és végre egy lánc.

A mai gazembereknek is vannak ilyen titkos jeleik, amelyek az ő nyilvános körükben állapíthatnak meg és ha egy cimora mellette elmegy, meg fogja érteni. Ezen mai jelek leginkább magánosan álló kápolnák, a a községi temetők hullaházain, útelágazásoknál levő keresztteken, kerítésekén, magános pajtákon stb. észlelhetők s mai időben már nem annyira büntettré való felhívást tartalmaznak, hanem legtöbbször azt jelzik, hogy az illető ott megfordult s hogy milyen irányban ment odább, esetleg mikor fog visszatérni.

Az ily jelek nemcsak érdekesek, hanem tanulságosak is a csendőrré és a bíróra nézve. Lényege-sebbek:

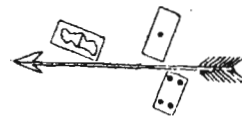
Egy nyíllal keresztezett kulcs, a *betörők* jegye,

3. ábra. Betörő tolvaj jele.

4. ábra- Koldúsok jele.

5. ábra. Utazó hamis játékok jelei.

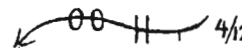

a

b

6. ábra. Kolompárok jele.

7. ábra. Általános koldúsjege. Általában a közártalmúak az ily *egyellen kézzonással* rajzolt jeleket igen szeretik s ezek régi eredetre vallanak.

A 9. ábra azt jelenti, hogy a peracet, vagy bilincset képező jel tulajdonosa azon helyen 1872. év nov. hó 5-én megfordult, a nyíl irányában eltávozott és hogy ugyanazon év december hónap 20-án ott ismét meg fog jelenni.

melyen a nyíl a távozási, vagy működési irányt jelzi (3. ábra.)

Keresztezett kard, koldusok jele, ahol a nyíl szintén az irányt jelenti (4. ábra.)

Kártyák nyíllal, utazó hamis játékok jelei (5. ábra.)

Háromszöggel és nyíllal átvért szív (6. ábra a. és b.) utazó cigánykovácsok, kolompárok, szegkovácsok által használtak.

A 7-ik ábra az általánosan használt koldúsjege, jelenti az irányt és a napot s ezenkívül a nullák gyermekeket, a hosszú keresztvonalak társakat, a félvonalak pedig orgazdákat jelentenek. Ezen koldúsjel nemzetközi ugyan, de egyes országok szerint változik, olyformán, hogy néhol p. o. a nullák jelentenek társakat s a hosszú vonalak gyermekeket.

Igen érdekes a 8-ik ábra, mely egyet-

len kézzonással rajzolt tájképet ábrázol s egy hírhedt iparlovagnak volt a titkos jele.

8. ábra.

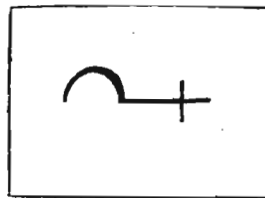
9. ábra.

10. ábra.

Igen érdekes jel a következő 10-ik ábra, melyen az egyetlen kézvonással rajzolt papagály egy híres betörő címerjegyét, a három kő és pólyás gyermek a dátumot, t. i. a megváltó születése és István vértanú napját, december 25. és 26-ikát jelzi. A hirhedt betörő, a papagály-jegy tulajdonosa, tervez 26-ik decemberben egy templomi betörést, melyhez társakat keres oly formán, hogy azok, akik vállalkozni akarnak, december 25-én jelenjenek meg azon a helyen, ahol a jel látható (egy pusztulóban levő, lakatlan malomban). Egy igen tapasztalt csendőr altiszt, aki a tolvaj-jelek tanulmányozásával nagy előszeretettel foglalkozott, megértette a titkos írást s karácsony éjjelén tényleg négy híres gazembert tartóztatott le a kérdéses helyen.

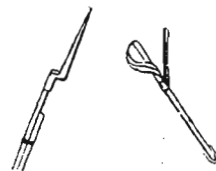
A 11-ik ábra, mely az angol tolvajoktól került hozzánk, orgazda lakását jelzi s tudtul adja az illető

11. ábra. Orgazda lakása.

12. ábra.

13. ábra.

14. ábra. Felhívás egy csendőr meggyilkolására.

cimborának, hogy azon ház orgazda lakása, hol lopott portékát lehet értékesíteni.

Nagyon elterjedt koldús-jegy egy kezdetlengesen rajzolt hegedű, vagy flóta. A hegedű azt jelenti, hogy a kérdéses házba érdemes bemenni, akár könyöradomány, akár lopás végett; a flóta az ellenkezőt tudatja.

A 13-ik ábra figyelmezteti a társakat, hogy abban a községben igen szigorú a rendőri felügyelet. A szuronyos puská csendőrt, a kard pedig rendőrt jelent.

Ehhez hasonló jelek támadásra, bosszúra való felhívást is tartalmaznak. Nehány évvel ezelőtt egy, a gazemberek által igen rettegett csendőrt találtak egy erdőszélen több kés-szúrás által meggyilkolva. A csendőr úti járőr szolgálatban volt s a helyzet kétségtelenné tette, hogy pihenése közben orozva végeztek vele a gyilkosok.

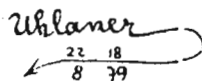
A nyomozás alkalmával a büntett színhelyétől nem messze egy Szent János szobron a 14. ábrán látható szénrajzot találták, melynek magyarázata eléggé világos.

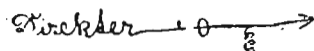
S hogy nem a gyilkosság után került a rajz a szoborra, beigazolta azon körülmény, hogy nagyon eső-mosott volt, ámbár a gyilkosság elkövetése és a rajz föltalálása közötti időben eső nem esett.

Ha már most ezen jelt a kellő időben észreveszi, esetleg őt arra bajtársai figyelmeztetik: a derék csendőr bizonyára ovatosabb lett volna s nem esett volna áldozatul a gazemberek bosszújának.

Ezen jelképes ábrázolásokat azonban újabb időben a gazembereknek csúf, vagy mellékevei és az azok mellé csatolt titkos jelek kezdik kiszorítani, ami összefügg az írástudomány terjedésével. Így p. o. nagyon elterjedtek a 15. ábrán látható tolvaj-jelek, melyeken a

Ritter

Uhlauer

Krecker

15. ábra. Modern tolvaj-jelek.
általuk használt jelzéseket is ott fogjuk megösmertetni.

b) A némabeszéd és a láthatatlan írás.

A gonosztevők a süketnémák abc-jét is fölhasználták titkos érintkezés céljaira; csakhogy míg a különböző országbeli süketnémák egymásnak jelbeszédjét sehogysem, vagy csak hiányosan értik meg, addig a gonosztevőknek ezen alapra fektetett jelbeszédje úgy szólván nemzetközivé fejlődött s csupán az ő különleges céljaikat szolgálja, valamennyien megértik és használják.

A csendőrnek és bírónak fölötte nehéz volna ezt megtanulni, de nincs is rá szüksége, hogy megértse.

Elkerülhetlen azonban, hogy tudomása legyen arról, miszerint bizonyos körülmények között a hivatásos gonosztevők ily módon is közölni tudják egymással gondolataikat.

De van a némabeszédnek egy másik módja is, amely abban áll, hogy az egyik gonosztevő újjáival a levegőben ír le villámgyorsan valamit, amit cinkostársa nagyon jól megért.

Ezekből magyarázható ki a büntető jogszolgáltatásban előforduló sok olyan meglepetés, amelyeket a foglyok a börtön ablakain, vagy sétájuk stb. alkalmával, látszólag észrevétlenül készítették elő

Különösen veszedelmesek ezek a jelek a *szembesítések*nél, melyeket a csendőrnek gyanús egyéneknél sohasem volna szabad alkalmazni, mert ezek legtöbbször csak arra valók, hogy a gazemberek a legszigorúbb felügyelet dacára is néma jelekkel egymásközt titkosan érintkezhessenek.

A szembesítésnek szerintünk a csendőrségi szolgálatban legfeljebb megbízható tanúknál van helye, oly esetben, midőn nagyobb tévedések magyarázhatók ki, vagy háríthatók el ezen az úton; de a büntetteseknél soha.

Ugyanezen okból a foglyoknak rokonaik, vagy barátaikkal való érintkezést sem szabad a csendőrnek megengedni. Az ily tévesen megengedett érintkezéseknél előfordulni szokott érzékenyülés, sírás, ölekezés, rendszerint azért szimuláltatik, hogy a foglynak egy cédulát, kést, ráspolyt, stb. adhassanak át, vagy megsúgják neki: mivel védje magát és kivel bizonyíttasson alibit, — esetleg, hogy az elkísérendő fogoly dugjon valami értesítést a visszamaradó kezébe, illetve a szükséges utasítást fülébe súgja.

Kiváltképen veszedelmesek ily esetben a gyermekek, mert ezek ellenében kevesebb a csendőr gyanúja s ennél fogva lazább az elővigyázat is, holott pedig a

tapasztalás szerint ezek a legalkalmasabb közvetítői a gazembereknek.

Csak egy megtörtént esetet hozunk fel példaképen álláspontunknak igazolására: egy súlyos bűntényért letartóztatott egyén feleségének a járőr megengedte, hogy elkísérendő férjétől elbucsuzzék; a csókolózás közben az asszony férjének szájába egy értékes drágakövet csúsztatott, melynek az lett volna a hivatása, hogy vele a börtönőr lelkiösmeretét megvásárolja.

Fel kell itt hívnunk a figyelmet a *láthatatlan tintával írt levelezésekre*, melyeket szintén nem lehet kellő figyelemmel ellenőrizni.

Tudjuk, hogy sokféle vegyi összetételű tinta van, melyek a hozzáértő akaratahoz képest előtűnnek s aztán ismét elenyésznek s tetszés szerint újból olvashatókká lesznek. Ránk nézve azonban csak a legegyszerűbbek bírnak fontossággal, az olyanok t. i. a melyeknek megszerzése, a foglyoknak, vagy felügyelet alá helyezett egyéneknek, nehézségekbe nem ütközik. Ilyenek a tisztán feloldott *gummi arabikum*; az ezzel írt papírlap egészen tisztának látszik, de ha reá lehelünk s szivarhamúval, vagy finom porral behintjük, a reá írt betűk olvashatólag előtűnnek.

A fogházakban ilyen láthatatlan írószerül majdnem kizárólag a *tejet* és a *vizelletet* használják a rabok és pedig gyakran az ellenőrzés alá kerülő, családjukhoz, vagy barátaikhoz írt levél *sorai között* is. Például hozunk fel erre egy fogolynőt, aki a fogházfelügyelő által elolvasott levelének sorai közé *saját anyatejével* írt üvéihez útasításokat s azzal a kellő eredményt el is érte.

Egy másik módja a láthatatlan írásnak a *fába vert írás*. T. i. síma fába, kanál, dobozok, tűkör és kefefelületek, vagy egyéb rabmunkába nyomatnak be a betűk; ha most a fa felületét üvegdarabbal, vagy éles késsel addig kaparjuk, míg a benyomott betűk látha-

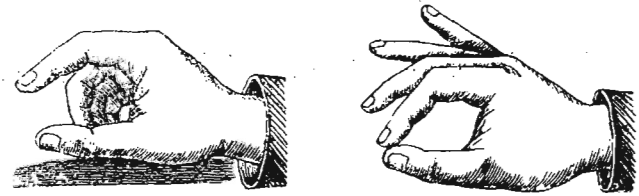
atlanok lesznek, az írás készen van. Ha az ilyen fát megnedvesítik, az összenyomott részek (a betűk) megdagadnak s láthatóan fognak kidomborodni.

c) Az ösmertető jelek.

A gazemberek társadalma már ezeket a jeleket is nemzetközivé tette s arra szolgáltnak, hogy bárhol találkozik is össze két tolvaj, az első pillanatra felismerje egymást s tudja, miszerint a másiktól nincs mit tartania: szabadon dolgozhatik, sőt még a jelenlevő kártsárnak segítségére is számíthat.

Nagy tömegek között, vagy vasúti kocsiban működő tolvajok és zsebmeteszők, hamis játékosok stb. szoktak az ily ösmertető jelekkel élni s ez a csendőrré nézve annyiban lényeges, hogy tudomással bírjon ezeknek létezéséről, amennyiben a bűntény felderítésénél sokszor a legrejtélyesebbnek látszó dolgoknak adhatja magyarázatát.

Leginkább el van terjedve a *16. és 17-ik ábrán* látható ösmertető jel, melyek közül az első inkább éjszakai, a második pedig inkább déli Európában

16. ábra. Ösmertető jelek 17. ábra.

használtatik; de azért bármelyiket megértik a művelt világ összes gazemberei.

Különben nem kell szem elől névesztenünk, hogy az oly egyének, akik egy-ugyanazon célt követik, ösztönszerűleg jóban-rosszban könnyen megtalálják és

megértik egymást. A szenvedélyes vadász, sakkozó, tudós, korbély, kötéláncos, az első érintkezésre épp úgy felösmeri hivatásszerű társát, mint két gazember száz becsületes ember között. S csak így lehet megmagyarázni, hogy két oly gonosztevő, aki az ország ellenkező széléről először vetődött össze egy bizonyos helyen, oly hirtelen felösmeri egymást, hogy a következő órában már együtt dolgozik.

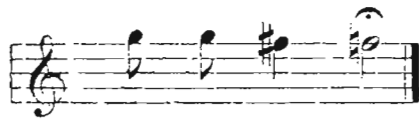
d) Hang által közvetített jelek.

Ezek között megkülönböztetendők:

1. A hívó és figyelmeztető jelek.

Igen érthető, hogy a gonosztevők, akkor, midőn valamely bűnös kalandra összejönni akarnak, nem hívják és jelzik a találkozás helyén egymást név szerint, hanem hívó és ősmertető jelül majdnem kizárólag az állatok hangját utánozzák.

Leginkább szokásban van náluk e célból a *kakaskorékolás*, a *fürrj csattogása*, a *bagoly süvöltése*, folyók tavak és mocsarak vidékén a *béka kuruttyolásának* utánozása, stb. Ezek a hangok sehhol se tűnnek föl a lakosság, vagy a járó-kelők előtt s a tolvajok,

18. és 19. ábra. Hívó jelek.

kivált ha a jeladásra nézve előzőleg megállapodtak, ezeken a hangokon biztosan megértik egymást.

Hivatásos gonosztevők éjjeli gyülekezésük alkalmával kiváltképen a bagoly üvöltését szokták alkalmazni; még

pedig a távolsághoz képest, a törpe füles bagolynak lassú, rezgő hangon kiejtett füttyét, vagy a nagy bagolynak nagyobb távolságra is elható hangját. (lásd a 18. és 19. ábrákat)

Ezeket a hangokat a csendőrnek különösen éjjeli portyázások alkalmával tanácsos megfigyelni, mert könnyen megtörténhetik, hogy ez által esetleg meglepetésszámba menő leleplezéseket és fogásokat csinálhat.

Figyelmeztető jelül, midőn t. i. menekülésről van szó, többnyire megállapodás nélküli közönséges jeleket használnak: egy éles fütty, hangos taps, rendszeren elegendő, hogy a tolvaj figyelmeztetve legyen a munka abbahagyására és a menekülésre. Nagyobb szabású bűntényeknél, például rablógyilkosságnál, a kiállított őrlövést is használ figyelmeztető jelül.

2. A társalgás és érintkezés a börtönökben.

A foglyoknak a börtönökben való egymással titkos érintkezése sokkal elterjedtebb és következményeiben messzehatóbb, mintsem gondolnánk.

A fogoly, kinek oly sok ideje van gondolkozásra és tervezgetésre, nagyon jól tudja, hogy ránézve semmi sem olyan fontos, mintha valamely rabtársával, aki esetleg hamarabb kiszabadul, mint ő, érintkezhetik. *Egyező tanúvallomások, hamis alibi bizonyítása, bűnjelek eltitkoltása, vagy biztonságba helyezése*, ez úton gyakran lehetségessé válik.

Az ily társalgásnak és érintkezésnek ezerféle neme és módja van, azért ennek tárgyalásába itt nem bocsátkozhatunk; különben is a csendőrnek e tekintetben csak az a feladata, hogy a bebörtönözöttek és elbocsájtottak közötti esetleges összeköttetést éles szemmel megfigyelje. Különösen szükséges ez akkor, midőn őrskörletéből tudvalevőleg kitanult gazemberek ülnek fogásában.

e) Az áruló cinkostárs megbélyegzése.

Régi időkben, ha egy rabló a másikat elárulta, társai egyszerűen lelőtték, legyilkolták. A rabló-romantika kipusztulásával, az árulás megtorlásának ez a módja, most már csak nagy ritkán fordul elő. Ma is vannak még oly közártalmú bandák, melyek ha nem is teszik el láb alól az áruló cinkostársat, de megbélyegzik úgy, hogy kénytelen ezen jelt egész életén át, mindenki által észrevehetőleg, testén hordozni.

Ennek a megtorló, helyesebben mondva, óvintézkedésnek egyik, majdnem kizárólagos nemé az, hogy az illető árulkodónak az egyik, esetleg mind a két arcán mély, függőleges vágást ejtenek s arról is gondoskodnak, hogy ez a seb ne részesülhessen orvosi gyógykezelésben, ami által örökös, hurkaszerű, vörös vonallá képződik. Ezen jel által a többi közártalmú figyelmessé lesz téve, hogy az illetőtől, mint megbízhatlan, áruló cinkostárstól óvakodjék; de a csendőr és a rendőr is figyelmes lehet az ilyen megjegyzett alakra, ha tudja, hogy miféle kétes egyéniséggel van neki dolga.

Leggyakrabban a déli vidékeken s főleg a cigányok között szoktak az ily megbélyegzések előfordulni s nem egyszer volt már rá eset, hogy a nyomozó rendőri és csendőrségi közegek félrevezetésére is felhasználatták.

Egy, az aldunai szerb határhoz közel fekvő őrskörlet közbiztonságát igen nyugtalanítani kezdték a kóbor cigányok tolvajlásai. Az igen intelligens és tapasztalt őrsparancsnok, aki valódi réme volt a cigányoknak: hosszas megfigyelés és tanulmány útján tökéletesen ösmerte szokásaikat és furfangjaikat. Az első tolvajlási eseteknél rajta ütött ugyan már a bandán, de az oly ügyesen volt szervezve, hogy a főbb gazemberek mégis kisiklottak a kezei közül s tovább is a legnagyobb vakmerőséggel üzték garázdálkodásaikat. A derék őrmester, aki híres volt arról, hogy felügyeleti körletében a köz-

biztonságot sohasem engedte megzavartatni, fölötté bosszús volt a bandára s mindenáron meg akarta tőle szabadítani a körletet, de sokáig nem bírta őket se tetten érni, se pedig döntő bizonyítékokat szerezni ellenük.

Egy szép napon beállított az őrmesterhez egy idősebb cigány s az arcán egy friss forradásra mutatva előadta, hogy a vajda őt, mint állítólagos árulót, megbélyegeztette s ennélfogva most már bosszúból nyomra fogja vezetni a csendőrséget mindannyiszor, valahányszor a banda betörést, vagy tolvajlást tervez. És tényleg jó besúgónak mutatta magát a cigány, mert az őrmestert igen sok lopás és betörés tervéről s a lopott holmik rejtékhelyéről is értesítette. Ha nem az aztán már nem a besúgó hibája volt, hogy a járőr mindig későn jött a betörés színhelyére, mikor a tettesek árkon-bokron túl voltak, valamint az sem, hogy a megjelölt rejtékhelyen csak holmi jelentéktelen és értéktelen lopott tárgyakat talált, míg a valóban értékesek tovább vándoroltak. Hosszabb idő múlva derült csak ki, hogy a tapasztalt őrsparancsnokot a furfangos cigány félrevezette s hogy csupán azon célból bélyegeztette meg magát, hogy ezzel társainak szolgálatot tegyen.

Egy másik csendőr-őrmester beszél, miszerint egy rablóbanda által tervezett s az egyik tagnak följelentése folytán meghíúsult nagyobb rablás esete után bizonyos idő múlva a feljelentővel találkozáván, annak arcán feltűnő mély sebhelyet látott, amelyről az szintén azt állította, hogy besúgásának büntetéséül kapta társaitól, aminek ebben az esetben teljes hitelt is lehetett adni.

Mindenesetre legyen a csendőr óvatos, ha ilyen megbélyegzett emberrel hozzák őt össze a szolgálat esélyei. Hogy mily irányban veheti hasznát ennek a megfigyelésének, az természetesen az egyes esetek különböző viszonyaitól függ.

VI. FEJEZET.

A TOLVAJNYELVRŐL.

A tolvajnyelvel mindazoknak meg kell ösmerkedni, akik nyomozással s általában a kriminalitással foglalkoznak. Bíró, csendőr és rendőr egyaránt nagy hasznát látja ebbeli ösmeretének, ha egyes elfogott szavak, jegyzetek vagy levelek értelmét kiböngészheti; esetleg hasznát veheti annak a körülménynek, midőna bűnös észreveszi, hogy a csendőr, illetve a bírósági tag érti a tolvajnyelvet.

Mindazonáltal nem szabad a csendőrnek ezzel a tudományával kérkedni, és kerülni kell azt, hogy a vádlottat a tolvajnyelv kifejezéseivel szöllítsuk meg. Mindig be kell várni a kedvező alkalmat arra, hogy bemutatassuk és hasznát vehessük ennek az ösmeretünknek.

A tolvajsavak nagyobbbrst cigány, zsidó és német eredetűek. Magyar vonatkozású igen kevés van benne.

A tolvajsótár soha sem íratott le a hivatottak által, hanem mint szóbeli hagyomány maradt vissza nemzedékről-nemzedékre, és ebből magyarázható meg az a körülmény, miszerint bár alapjában véve a tolvajnyelv *nemzelközi*: igen sok kifejezése helyi vonatkozású s ennélfogva a különböző országok tolvajsótára is sok tekintetben különböző, ha másban nem is, a szavaknak eltérő hangoztatása és kiejtése tekintetében.

A Magyarországon használt tolvajnyelv szótárát tudtunkkal eddig csak *Berkes Kálmán* fővárosi államrendőrségi felügyelő állította össze s ez a gyűjtemény

már azért is kiváló becszel bír, minthogy a gyakorlatból, a tolvajokkal való közvetlen érintkezésből szereztetett.

Ezen gyűjteményben, melyet alább reprodukálunk, *első helyen a magyar*, azután pedig a nálunk meghonosult *idegen* nyelvű tolvajsavak soroltnak fel betűrendben.

A magyar tolvajsótár.

A.

- *Alma*, ne, nem;
- almával*, nem, nem kell;
- abdruck*, kulcsnyílás lenyomata;
- abfindeln*, összebeszélni;
- abgeilen*, elnyerni kérelem által, kunyorálni;
- abhalten*, lopásra kiindulni;
- ab-pleffen*, elriasztani;
- abstecher*, vaseszköz, melylyel a tolvaj a függő lakatot csavarja le;
- abschöpfen*, a prédából, melyet már egyik tolvaj megszerzett, lopni;
- abschlecken*, a kártyacsomóban a felső egy vagy két kártyát a marokba fogva visszatartani és ismét észrevétlenül visszatenni a csomóra;
- achrem*, hátulról;
- achremübertippeln*, hátulról megtámadni;
- achtundzwanziger*, *stradehandler*, gyilkos vagy útonálló;
- aff*, fogházi kulcsár;
- alefradammer*, nem érdekelni;
- alt*, alkalmas, jó (személyre), értékes (tárgyra);
- alldá*, jól összerakott, rendezett kártyacsomó;
- amthál*, jogos osztályrész a prédában;
- amtskier*, hivatalnok;
- amtskierspiese*, hivatalos helyiség;

amtsschauer, hivataliszolga;
angehen, a zsebtolvajlásnál a zsebbenylást végezni;
ankerscheiben, fül;
ankheilen, felhívni valakit valamire;
ankluften, felöltözni;
ansagen, a fizetés elől (a korcsmában) megszökni;
alleritt, alle ritt und tritt, minduntalan (majd minden időben);
asesponem, a tolvaj arcfintorgatása, midőn bűnét szemébe mondják (szemtelen);
aufdecker, felterítő a háromkártyajátékosoknál, ki a kártyázást megkezdi és kezeli;
aufführen, a rendőrnek a tolvajt megmutatni;
aufgeschochert, felnyitni, felfeszíteni;
aureff, jótálló;
auromisiren, } elkotródni;
auromkaufen, }
ausdewern, kibeszélni, kifecsegni;
ausdurmen, *ausjonem*, *ausbrummen*, kialudni magát;
ausfüllen, megmotoszni;
ausklüften, kiköltözködni;
auskochen, tervet kifőzni;
auskrageln, nyakát kitekerni;
auslenirer, *saserer*, *baldonerer*, tolvaj ügynök (ki a betörésre alkalmas helyet kiszemeli, a tolvajoknak eladja, vagy a prédából ezért pénzbeli osztályt kap, de a betörésben részt nem vesz);
auslincen, kiszemelni, kifürkészni;
ausplanken, felbontani a csomagot;
aussackeln, kifosztani;
anschöln, levetkeztetni;
ausschmecken, kifürkészni, felfedezni;
awé, vigság, vidámság, jókedv.

B.

Besittoltatni, a hamis kártyásoknál azt jelenti, hogy a balekkel a pénzt a bankba kell tétetni (kiguberálni);

biboldó, zsidó;
bukni, elfogatni, hurokra kerülni;
bajesz, ház
bajeszhipischen, házkutatást tartani;
balbós, házi úr;
balhé, láрма;
balhisiren, lármázni;
baschom, sötét;
baschomleile, sötét éjszaka;
barsel, vaspálya;
barseln lábláncz;
béchaiverem, mi ketten társak vagyunk;
beckernmachen, a házörző ebet elemészteni;
begojses gehen, meghalni;
behandeln, *sachern*, meglopni;
beckchojch másámatten, erőszakos (betöréses) lopás;
beckchojch, erőszak;
bekneisen, felismerni;
bergman, *bleiling*, 10 forintos bankjegy;
beschummeln, megvesztegetni;
betüach, bizalmas;
betüachdewern, bizalmasan beszélgetni;
betüachmásámatten, biztos betörési terv, akadály nélkül;
becäumen, *meschalmen*, fizetni, kifizetni;
bilbl, vád;
bimm, csöngetyű;
bimppen, *pumpen*, szúrni;
blassl, feltjel a kártyán, melyet a hamis kártyás nedves ujjával csinál;
blaumasl, egyenruhás rendőr;
blinderchó, *witserhó*, áldozat, balek, kit könnyen lehet lefőzni;
blitzableiter, csendőr;
blitzen, *neppen*, csalni;
blühfallen, *durchtippeln*, } prédából kizárni;
tunelgehen, *waldgehen*, }

bóocher, paraszt ;
bóoser, hús ;
branden, fenyegetni ;
brandskiverl, fenyegető levél ;
bräugesz, haragudni ;
bré, oberman, kalap ;
breindling, geist, gift, pálinka ;
bremser, nagy feszítő vas ;
bremsen, betörésnél a legnehezebb munka ;
brenner, azon tolvaj, ki már a tolvaj taktikába be van
 avatva, de gyávasága miatt a bandába be nem
 veszik ; hallgatásáért borralalóval tartják ; a kezdő
 hamis kártyást is így hívják ;
brózzicer, a kártyajátéknál, ki a kártyakomániába, mely
 meghatározott számú, be nem fér ; de azért ott ül,
 és tesz a kártyára fogadást ;
brodladen, péé, száj ;
bromfegeld, borralaló ;
brummásl, szálláspénz (Bécsben is így mondják) ;
brumen, durmen, aludni (Bécsben is így mondják) ;
büfflöck, női kebel, emlő ;
bucksen, nadrág ;
bulancher, pék.

C. Ch. Cs. Cz.

Csakó, 5 forintos bankjegy ;
csengő, óra ;
csinálj falat, állj az áldozat és figyelő közé, állj elélem ;
cafska, nő, tolvaj kedvese ;
cafkavágó, tolvaj, ki nőt ellop meg (zsebtolvaj) ;
cápázni, kivenni, elvenni ;
cinkota, pofon ;
csónak, gőzhajó ;
carambole, tolvajlási módszer, (a zsebtolvajlás egyik
 nehezebb módszere) ;
chadóschem, hónapok ;

chójim, meleg ;
chammer, buta ;
charóthe, elhatározás megbánása, visszalépés ;
chaser, sertés ;
chasvenen, irni ;
chasvener, irnok ;
chausecheck, lopásra alkalmas idő ;
chawer, tolvajtárs ;
chawrüss, tolvajbanda ;
chéder, börtöncella (szoba) ;
chéderhipisch, börtöncella-kutatás (motozás) ;
chéderszore (zrölly), börtöncella-felügyelő (szoba-gazda) ;
chélek, schiboj, sacherl, osztalék ;
chélkenem, chelwechim, osztozkodás ;
chess, óvatos ;
chess sein, óvatosnak lenni ;
chess spiese, oly kávéház, korcsma, pálinkamérés vagy
 szatócsbolt, melyben tulajdonosa tudtával tartózkodhatnak, s ki a tolvajokat előlegekkel is segíti ;
chéscheck, színház ;
chilfener, nepper, pénzváltó csaló ;
chirigen, szúrás vagy vágás által valakit megjegyezni ;
chó, áldozat, kit törbe ejtenek ;
chóchem, ügyes, értelmes ;
chóchemer cupfer, oly rendőrközeg, kit könnyen meg-
 lehet vesztegetni ;
chóchemer cink, kézzel jeladás. *A kéz ökölbe fogása, jó ;*
kinyitása, rossz (semmi) ; az újjat a száján végig-
huzva, hallgatást jelent ;
chojdesch, hónap ;
chojlebajesz, kórház ;
chojlenen, betegen feküdni ;
chósánen, áldozatok, balekok ;
chósen, meglopandó ember ;
csáh-chécsákl, 5 forintos bankjegy ;
csekerl, penne, kiskorcsma, kávémérés ;

cenkerer, katona;
cirlich, kitűnő;
cirliche másámaten, kitűnő betörési terv;
cirliche schränker, kitűnő betörő tolvaj;
cinkflette, nyomozó levél;
cinkstecken, jelt adni;
czóres, tönkre ment;
cupf, venni, elkapni;
cupf in der játt, vedd kezébe.

D.

Dohány, nagyobb pénzösszeg;
domálni, hadoválni, beszélni;
dülni, lépre menni;
dacherl, esernyő;
dales, nyomor;
dalesbajesz, szegényház;
darisiren, biztos nyeresre a kártyacsomagot összerakni;
daril, tolvajkulcs;
dartlmasammatten, tolvajkulccsal végrehajtandó lopás;
delli, ajtó;
derach, utca;
dévern, beszélni;
disputirer, tolvaj, aki kinyitott ablakon át horoggal lop;
disputirzeug, horog, melylyel a tolvaj a prédát az ablakon át kihuzza;
dragoner, dragacs, tolvajlás, melyet a kártyázók mellett ülő tolvajok űznek;
dreistern, frankovilla, a mezőn, erdőben, szabad ég alatt;
durmen, brummen, jonem, aludni.

E.

Evezőket letiplizni, kezeket függve tartani;
evező, kéz;
evezős, zsebtolvaj;
éé, áá, nincs, nem;

éésle, tárgyról tovább nem beszélni, (a beszélgetést tovább nem folytatni);
eice, tanács;
eicebájes, tanácsház;
eidim, tanú;
einkheilen, zsebre tenni;
einfeffern jemanden, valakit bajba keverni;
einschochern sich selbst, magát az épületbe kapuzárás előtt elrejtteni és várni, míg a lopásra alkalmas idő bekövetkezik;
einsteig, behatolás;
einsleigmassamatten, lopás ablakon való behatolás által;
eintippeln, betörni;
einrahmen, rábeszélésekkel foglalkoztatni a meglopottat, vagy a kártyában megcsaltat addig, míg a tolvajok, vagy hamis kártyások a prédával elillannak; ezt a brennernek nevezett tolvaj teszi; célja, hogy a meglopottat, vagy megcsaltat a feljelentéstől visszatartsa;
elwer, lábak;
emes, úgy van;
englisch, kirakat;
englisch másamellen, kirakat betörés;
englischmelochener, kirakat tolvaj;
eper, talán;
epl, ne, nem;
epl déver, ne beszélj;
epl lincer, rövidlátó;
eps, epes, kevés, nemsok;
erlappern, meglepni;
erspukt, ő vall;
ertapt, mili, verschitt, elfogatás;
exportleur, nemzetközi tolvaj.

F.

Fázni, félni;
fejés, titkos rendőr (detectiv);

ferkó, ferbli kártya játék ;
fiatal, értéktelen, nem jó ;
fickó, zseb ;
frankóra, akadály nélkül ;
fucs, sok ;
fallen, lépre menni ;
fallmachen, a megkárosítandó egyén figyelmét addig foglalkoztatni, míg a cimbora a lopást végrehajtja ;
fallmacher, a hamis kártyásoknál az a cimbora, ki a játzókat beszéddel tartja ; ő is játszik, de rendesen vesztit társai javára ; célja, hogy a megkárosítandó játzó némileg megnyugtassék ;
fallpie, pénzösszeg, melyet a vendéglős a hamis kártyásoknak előlegez játékra ;
federhändler, bemutatás ; e szóval mutatja be egyik tolvaj az általa ismert, de a többiek előtt ismeretlen tolvajt ;
ferko, ferblikártyások ;
filó, a második kártyát egy kézzel ügyesen kilökni ;
finés, furfang ;
flamó, módern, éhség, éhezni ;
fledl, dá, dari, flóh, összerakni a kártyát biztos nyeresésre a hamis kártyában ;
fledlegen, tolvajoknál tolvajtársát bajba keverni ;
flekerl-lá, flekerillaszlovszky, 1 forintos bankjegy ;
flette, útlevel ;
fliegenmachen, tévútra vezetni ;
flencen, hamis tárgyakat zálogba adni ; e csalást ott úzik a tolvajok, hol új zálogtartó van, ki nem eléggé óvatos és szakértő ;
fortkecsen, elcipelni, elvezetni ;
forttucken, odább adni ;
fortsrikenen, elcsalogatni ;
frankó, nyíltan, nyilvánosan ;
frankóhokken, nem hamisan kártyázni ;
frankóvilla, dreistern, a mezőn, erdőben, szabad ég alatt ;

frass, pofon ;
fuchs, arany ;
fuchsstrang, aranylánc ;
fuchsmelochener, aranyműves ;
fucs, sach, sok ;
fuhr, zseb ;
führer, kártyázásra csábító, ki ügyes beszélő, elegáns ruhában jár.

G.

Grand, krajcár ;
gyertya, nézni, látni ;
gabel, mutató és második ujj ;
gaj, keresztény, pogány ;
gajte, kereszténynő ;
galach, schwarzfärber, gscherter, pap ;
galerie, gamerilla, tolvajtársaság, vegyesen nő és férfi és különféle tolvaj faj ;
ganev, rossz ember, gonosztevő ;
gagyist, hamis pénzzel csaló ;
gebrennt, megcsalatott, meglopott egyén ;
gebrenterchó, olyan egyén, kit a tolvajok nehezen tudnak lépre csalni, mert már okult előbbi esetéből, e szót a hamis kártyások szokták használni ;
gedinn, volt tolvaj, ki már a lopásból meggazdagodott ;
gefliedder, igazolvány ;
gehargert, megfojtani ;
geist, gift, breindling, pálinka ;
geknast, elítélve lenni ;
gelb, kétes, nem tiszta, gyanús ;
geschprochenerchó, áldozat, ki pénzt hamis kártyán elvesztette ;
geschprochen mit der Marie, (oder Fräulein Marie), ezt szokták mondani egymásközt a hamis kártyások, midőn az áldozat már pénzfogytán van ;
getippelt, álbeszédre megdült ;

gifthüllen, geisthalle, kinkeshalle, pálinkamérés ;
gisi, grantich, kapisch, mérges ;
glasspuren, klurpatzen, szemüveg ;
godszrore, magasabb rangú törvényszéki tisztviselő ;
godl udem, főkapitány ;
gojsenen, liggojses, haldoklik ;
grand, nagy ;
grantich, kapisch, gisi, mérges ;
griffling, újjak ;
gugyist, kulacsos, vásáros tolvaj.

H.

Háromcsillag, mező, rét vagy erdő ;
hadoválni, dumálni, beszélni ;
hosszú zsuga, mindennemű kártyajáték, ami tiltva nincs ;
hurkosok, csalók, kik a zsinórjátékkal űzik a csalást ;
hadovabank, beszélgetés tolvajlasi tervekről (gyakorlat a tolvaj nyelvben) ;
há, kártya ;
háklpákl, shojre, lopott tárgyak (préda) ;
hadács, rendőr besugója ;
hádern, hokken, kártyázni ;
hágú, egy fél forint (50 kr.) ;
halló, igaz ;
hámschicken, meggyilkolni késsel ;
handeln, sachern, lopni ;
happen, elfogni ;
happie, kártyapénz ;
hargenen, életétől megfosztani ;
hanert, ugatni ;
hausruss, házi kártyás ; oly hamis kártyás, a kinek egyedül engedi meg a korcsma, vagy kávéház tulajdonos, hogy helyiségében hamis kártyát űzzön, más hamis kártyásokat kiutasít ;
hé, rendőrség, kapitányság ;
hécsákl, csáh, 5 forintos bankjegy ;

herunterketsen, lehordani ;
hindl, csikó ;
hipisch, smier, őrjárat ;
hirig, kártyán jel, melyet a hamis kártyás a körömmel csinál ;
hochstapler, uri kéregető, álcímmel ;
hoger, magyar ;
hokken, hádern, kártyázni ;
hokkerei, kártyázás ;
háser, melegiben ;
hónepick, a kit nem lehet sem meglopni, sem megcsalni ;
hónputen, zsidó ;
huszonnyolcas, stradehandler, utonálló.

J.

János, három kártyajáték ;
jehó, toloncozás ;
jajem, bor ;
japanesisch shojre, préda, mely betörésekből, kuszótolvajlásból, kirakat nyitogatásból, horoggal való lopásból származik és könnyen felismerhető ; azért az orgazda nem nagy árt ad érte ;
japeshojre, lopott tárgy, préda ;
jaske, tüme, templom ;
jaskehandler, tümehandler, templomtolvaj ;
jaás, kabát ;
jáss, önálló úr (a tolvajok közt) ;
játl, kéz ;
játtbarsel, kézivas, percc ;
játschocherer, kisebb nemű feszítővas ;
jauker, drága ;
jenisch déwern, tolvaj nyelven beszélni ;
jergl, tolonc ;
jesl, szájhős ;
jeslstickl, erőszakos botrány csinálás ;
jojsl, Krisztus ;

jojslschick, thóleschick, búcsú;
jung, értéktelen (tárgy), tapasztalatlan (személy);
jonem, durmen, brummen, aludni.

K.

Kapdova, elvenni;
káposzta, jönni, menni, szaladni;
karika, gyűrű;
kasza, nagykés;
kaszálni, metszeni;
kohány, roma, cigány;
komálni, érteni, ismerni;
köpülözni, szűrni;
krikli, bot;
kuksi, vásár;
kulacsos, gugyista, vásári tolvaj;
ká, kale, nő, tolvaj szeretője;
kaffemühle, csavarfuró;
kafteln, gombolni;
kaiterer, szabó;
káléhandler, kálémalwirer, kezdő zsebtolvaj ki csupán
 nőket lop meg;
kamme, hány, mennyi?
kammeschickt, mi az ára?
kapisch, grantisch, gisi, mérges;
kaschern, mérges;
kaull, kés;
kaverei, kluntebajes, bordélyház;
keketsen, kienem, férgek (tetű);
kégler, stokker, gutmorgenwünscher, stiegenlaufer, nap-
 pali tolvaj;
keglowitz, tolvaj lakhely;
ketsen, vinni, vezetni;
kieberer, kiemejer, kiesteiner, detektív;
kiebits, kártyások mellett néző;
kilián, hideg;

kinkeshalle, gifthütten, geisthalle, pálinkamérés;
kienem, keketsen, férgek (tetű);
kienemer, tetves;
kissebajes, megyeház;
kistl, pénztárca;
khajeff, kotig, adósnak lenni;
khálehandler, kálémalwirer, tolvaj, ki csupán nőket lop
 meg;
khaul, gyűrű;
kheilen, ütni;
kheiles, verés;
khelef, kutya;
khes, rendőr, börönd;
khojne, chojne, vevő;
khól, hazugság;
kleis, ezüst;
kleisstrang, ezüstlánc;
kluft, schöller, ruházat;
klunt, rauchká, kraml, pfeifen, kéjné;
klurn, szem;
klurpatzen, glasspuren, szemüveg;
knaszén, elítéltetni;
knasz, schmalze, ítélet;
knebeln, megkötözni;
kneisen, ismerni;
koofches, erőszak;
kojach, erő;
kójdemkóhl, elsősorban;
kolera, rabkoszt;
kóóscher, schokker, rusz, hamis kártyás;
kóschér aufgefallen, jól sikerült;
koschersein, minden gyanútól mentve lenni;
kótig, khajeff, adósnak lenni;
kracher, börönd;
kracherl, púpos;
kraml, klunt, rauchká, pfeifen, kéjné;

kranksein, elfogva lenni ;
kratzholz, borotva ;
krauten, jönni, menni, szaladni ;
kramltreiber, strici ;
krén, *wurzen*, ki könnyen fizet a korcsmában (vendégelni) ;
kruchi, sánta ;
krumkopf, nagy feszítő vas ;
ksiewerl, levél ;
ksiewemille, nagypénztárca ;
kukucs, a következő kártyát megnézni ;
kupi, réz ;
kupipie, rézpénz ;
küppe, bolt ;
küllövic, szálloda ;
krim, fortuna ;

L.

Lekaszálni, leszurni, levágni ;
leköpés, a tolvajlás egyik módszere ;
lepedő, 100 forintos bankjegy ;
leves, *matér*, pénz ;
lila, *zsuga*, kártya ;
lobogó, kendő ;
lonyai, 20 forintos váltópénz ;
lugnyi, tolvaj szeretője ;
la, *laszlouszky*, *schütz*, egy forint ;
labern, szeretni ;
laila, fiókos szekrény ;
langehá, mindennemű kártyajáték a mi tiltva nincs ;
latoffsein, megtért ;
lé, *tanc*, *netsch*, krajcár ;
leck, börtön ;
lechem, kenyér ;
leff, bátorság ;
legen, elkövetni (lopást) ;

leibling, fogházi kenyér ;
leile, éjjel ;
leile smieri, éjjeli őr ;
leim, biztosra menni ;
leimhockerei, biztos nyereségre kártyázni ;
lemáaneschem, jaj istenem !
lenz, tréfásnak lenni ;
lés, kártyásoknál az áldozat kártyájába pillantani ;
lésen, menni ;
léserl, ujság (hirlap) ;
lewiren, *lincen*, *lili*, nézni, látni ;
link, nem valódi ;
linkerbalhé, vaklárma (midőn a tolvajt rajta kapják lármát csap, hogy a gyanút másra terelje) ;
linkerdá, rosszul összerakott kártyacsomó ;
linkereidim, hamis tanú ;
linkeflette, hamis útlevel ;
linkerjung, ravasz gyerek ;
linkerkhaul, hamis gyűrű ;
linkemessüme, hamis ércpénz (tantus) ;
linkerthie, álürügy ;
linkerschem, álnév ;
lincen, *lili*, *lewiren*, nézni, látni ;
lisling, molnár ;
lojtof, *pili*, nem jó ;
lonyai, *bésée*, 20 krajcáros váltópénz ;
lulke, pipa ;
luschen-chojdesch, héber nyelv.

M.

Madzag, kés ;
máró, kenyér ;
maszlag, álbészéd, hazugság ;
matroz, *rajcsos*, *raj*, tolvaj ;
matér, *leves*, pénz ;
matértartó, pénztárca ;

mázsa, év;
milimári, a kártyába sok (troppa);
muzsika, befejezett tény, megszünt;
maduwerszoff, kérdő szó, annyit jelent: mi lesz most?
 ezt használják, midőn a tolvajlásnál vagy betörés-
 nél rajta kapják a tolvajt;
makaj, rejtőhely;
májsze, mese;
májem, víz;
majer, a kártyacsomagnak azon része, mely meg van
 hajtva;
mann, 100 forintos bankjegy;
marketzer, *marhegg*, tolvaj, zsebmetsző, ki alvókat
 vagy részegeket lop meg;
maremökem, előre készített és felfogadott tanúk, kik a
 tolvaj hamis alibijét igazolják;
marie, *pie*, pénz;
másámaten, *mási*, kész betörési terv;
masl, szerencse;
maslschocherer, a lenyomat után készített betörő kulcs;
mauermachen, falat állani, annyit jelent, mint a zseb-
 tolvajt fedezni, míg a zsebbe nyúl;
mauermacher, falálló tolvaj;
mechablhänder, vasuti (gőzhajón) utazó tolvaj;
mediene, vidék, táj;
medienegeher, házaló a vidéken;
melkerin, tolvajnő;
melóche, munka;
melóchebájesz, dologház;
menüsze, *punc*, női szeméremtest;
meschalmen, *bezauben*, fizetni;
meschüge, *pista*, hülye, bolond, örült;
meschpóche, család, rokonság;
mesz, halott;
meszkelein, agyonüttni;
mesüme, nagyobb pénzüsszeg;

miewerle jom, tengerentúl, vízentúl;
mili, *verschitt*, *ertappert*, elfogatni;
móderu, *flamó*, éhség, éhezni;
mójve, *tremmel*, félni;
mökem, város;
mökembájes, városház;
mökembé, *nipisch*, Budapest;
mökemgeher, házaló a városban;
mökemschir, Páris város;
mökemwóóf, Bécs város;
muri, ellentállni, lármázni;
moseerer, áruló;
musik, befejezett tény, megszünt lenni;
muth, együtt működni, egy kézre dolgozni.

N.

Nachtjagd, üldözés;
nachkrauten, utána menni;
nebich, *rachmónes*, részvét nyilvánítás;
nééfischl, mellényzseb;
nekhóme, káröröm;
nepper, *chilfener*, csaló, pénzváltó;
newéree, bűn;
nipisch, *mökembé*, Budapest;
numeramachen, *rauchen*, nemileg közöszülni.

O.

Oknizni, nemileg közöszülni;
olvasztani, pénzt felváltani;
öreg, értékes, hasznos;
oberman, *brée*, kalap;
oberplank, *oberkünftig*, külsőleg;
obercenkerer, főparancsnok, katonai főtiszt;
obiczupfer, tolvaj, ki az utcán kiakasztott ruhákat
 lopja el;
ojscher, gazdag;

olló, fenék, valag ;
ollóraucher, buzerans.

P.

Pali, áldozat ;
piálni, inni ;
piti, ál, hamis, nem igazi ;
pitikarika, hamisgyűrű ;
plédlizni, szökni ;
potoválni, szökni ;
prosztó, paraszt ;
pachwürer, rejtett hely ;
párách, kopászfejű, koszos ;
páссер, orgazda ;
péé, *brodladen*, száj ;
penne, *csekerl*, kis korcsma, kávémérés ;
perczinkele, boszut forralni ;
petiete, új árúciikk, mivel a nepperek könnyen
 csalnak ;
petietemacher, csalókereskedő, kufár, schwindler ;
pfeffer, lőpor, robbanó anyag ;
pfeffer und Salz, puskapor és golyó ;
pfeffern, löni ;
pfeifen, bűnét beismerni ;
pfeiffer, könnyenvalló tolvaj ;
pie, *marie*, pénz ;
pickhéder, étterem ;
pikken, *singen*, enni ;
pikkenbajesz, étkezőház ;
pikkurácsi, eledel ;
pinka, edény vagy pohár, melybe a kártyázók a kártya-
 pénzt szokták tenni ;
pinkl, pincér ;
piti, *lajtoff*, nem jó ;
pitinger, haszontalan ;
pitichó, kinek pénze kevés és kártyázni szeret ;

pisehempée, kifogás ;
pista, *meschiige*, hülye ;
planyak, lengyel ;
planken, feltárni ;
plesirt, káros ;
pleffen, elriasztani ;
plenkl, rejtett zseb ;
pónem, *pacef*, arc ;
ponemgeschteilt, szembesíteni ;
popeln, *tarcheneu*, koldulni ;
potergehen, fogságból kiszabadítani ;
presentiren, az áldozat észre veszi, hogy zsebébe nyul-
 tak és oda kap, ezt jelenti ;
puczuja, *schöller*, *kluft*, ruházat ;
punc, *menüsze*, női szeméremtest ;
püremzaj, vas szekrény.

R.

Rajcsos, *raj*, *matróz*, tolvaj ;
rajzolni, lopni ;
rejberli, gyufa ;
roka, arany ;
roma, *kohány*, cigány ;
ruhi, verés ;
rauchen, *numeramachen*, nemileg közösülni ;
rauchká, *klunt*, *kraml*, *pfeifen*, kéjű ;
rachmónesz, *nebich*, részvétnyilvánítás ;
reiberl, gyufa ;
reizen, kártyán nyerni ;
réschüszchen gúnyból tisztelgés ;
retti, árnyékszék ;
riss, kártyányert pénzösszeg ;
rolle, temetés ;
rusche, tolvaj hitese felesége ;
russ, *schocker*, *kóóser*, hamiskártyás, sipista ;
russen, *spucken*, *sliacsgehen*, *schliachenen*, vallani ;

S.

Sárga, gyanús, nem jó;
sáros, adós;
snabó, pálinka;
szakítani, kártyán nyerni;
szlihácsra menni, vallani;
szolnok, kórház;
szondizni, aludni;
sách, fucs, sok;
sacherl, jogos, de kisebb osztályrész;
salzweken, csecsemő;
samst-de-há, dobd el a kártyát;
samsen, dobni, eldobni;
sarfenen, zsarolni boszúból;
sasern, *auslewiren*, *baldowern*, tolvajlási tervet kieszelni;
saserer, *auslewirer*, *baldowerer*, ügynök, ki a tolvajlási
 tervet megállapítja és a tolvajokkal közli;
schabber, apróbb betörési eszközök, u. m. kislőrő, rás-
 poly, srófhuzó stb.;
schapist, sápista;
schaszchenen, *schwechen*, inni;
schéé, óra;
schékerbilbl, hamis vád;
schem, név;
schemelochener, órás;
schojwet, törvénybíró;
schmekker, szimatoló, ezt a tolvaj titkos jellel is szokta
 közvetíteni; a hüvelyk és mutató ujját orrán végig
 huzva azt jelenti, hogy az, akire ránéz, egy
 schmekker;
scheidling, *halajne*, üveg ablaktábla;
scheile, kérdés;
schiboj, oształék;
schick, vásár;
schjeban, siess;

schiebéevesz, zsidópiac;
schikker, *schwedig*, részeg;
schickenhaller, vásári tolvaj;
schimling, csomag;
schimmeln, *pleitegehen*, szökni;
schimler, szökevény;
schinkenbein, *kracher*, revolver;
schnelli, *schneitzkarten*, zsebkendő;
schneller, puska;
schlémasl, szerencsétlenség;
schlémaslvogel, sorsüldözött tolvaj;
schmecken, szimatolni;
schmelcen, pénzt váltani;
schmierestehen, lesbe állani;
schmecker, rendőri ügynök (lásd a szimatoló leírását);
schlimket, kizárólagos tolvaj szállóhely magánházban hol-
 a tolvaj ellátást és előleget kap;
schleferl, haszontalanságot tolvajló;
schlinaler, *zrinyst*, naplopó;
schöller, *kluft*, *pucuja*, ruházat;
schütz-lá-laszlowszky, egy forint;
schneitzkarten, *schnelli*, zsebkendő;
schóchererhát, szegényesen öltözött ember;
schócherer, véső, cigány;
shócher, *stier*, *kali*, szegény;
schófel, rosz, romlott;
schómájérbájesz, kávéház;
schónem, év;
schómajer, kávé;
schottländische shojre, boltból vagy vásárról lopott és
 nehezen felismerhető tárgy;
schottenfuhr, tolvajzseb;
schrátz, *schropf*, gyerek (tolvaj gyerek);
schränkér, betörő tolvaj;
schränkzeug, betörő szerszám;
schreckstein, félenk;

schus, séé, 10 krajcáros váltó pénz;
schumájerpie, költség, fizetendő költség a korcsmába
 (cech);
schüwrelef, kellemetlenség;
schwéchéád, leitatni;
schwedichó, részeg áldozat;
schwemm, fürdő;
schwalbenschweif, frakk;
schwechen, schaszchenen, inni;
schwarzfärber, galach, gscherter, pap;
schropf, srätz, gyerek (tolvaj gyerek);
schwarzediamantenhandler, kőszén tolvaj;
séáchl, ész;
sebeln, séer, örülni;
sée, am sée, tolvajlási láthatár;
senft, ágy;
séer, sebeln, örülni;
seewachen, handeln, sachern, lopni;
seewacher, tolvaj;
shaine, ellenség;
shojre, háklpákl, lopott tárgy, préda;
shokker, russ, kóóser, hamis kártyás, sipista;
sich selbst verzinken, magát elárulni;
singen, picken, enni;
shokker, kegler, stiegenlaufer, gutmorgenwünscher, nap-
 pali tolvaj;
slíácsgehen, slíáchenen, spuken, rucsen, vallani;
sméáchenen, nevetni;
sonika, azonnal;
spangoli, szivarka, cigarette;
sperling, retesz;
spankhaul, négy gyűrűs ütővas (Todschläger);
spie, üzlet, bolt, kávéház tulajdonos;
spiesin, üzlet, bolt, kávéház tulajdonosnő;
spiesi, tolvajkorcsma, kávéház;
springer, barseln, láblánc;

spritzen, ablaktáblát benyomni;
spuken, rucsen, slíácsgehen, slíáchenen, vallani;
szeppi, tót;
szrickenen, boszantani, elcsalogatni;
szikke den chó weg, család el ezen meglopott embert;
szrickner, viccelő;
szroli, bűdösség;
szrolenen, bűdös;
szrore, ur;
stauber, szivar, dohány;
staudenschlagen, fortély által valakitől titkot kivenni;
stauden, ing;
steiger, létra;
stieke, csöndben;
ster, kalt, schocher, szegény;
stifflká, kezdő tolvajnő, kezdő kéjnő;
stockt, van;
stockerau, zálogház;
stockksiewerl, zálogcédula;
strangl, zsinór selyemből, melyet a hurkosok használnak;
strade, út;
stradehandler, útonálló, huszonnyolcas;
strang, lánc;
strille, vigyázz;
strangulisten, csalók, kik zsinórral űzik mesterségüket;
stefansleiter, hosszú nyaklánc.

T.

Tachi, nagy értékű;
táli, első kiosztás a kártyázásnál;
tálien, hóhér;
tarchenen, popeln, koldulni;
tarchener, koldus;
haile, függőlakat;
thie, ürügy;
thiemelóchener, szájhős;

thóle-schick, joyzl-schick, búcsú ;
tileml, a halálra ítélt részére készített kötél ;
tilmen, halálos ítélet kötél által ;
tippelmásamatten, betöréses lopás, melynél ajtót kell
 kifeszíteni, vagy falat áttörni ;
todtenschein, kényszer útlevel ;
toff, értékes, jó, (tárgy) ;
tóofes, rab ;
tófésen, rabok ;
torfdrucker, zsebtolvaj
trapper, ló ;
tréfe, tetten éretni a prédával együtt ;
tremmer, mojre, félni ;
trepjene, lépcső ;
trillihokken, lábbal való jeladás hamis kártyázásnál ;
tritt, cipő, lábbeli ;
trittmelóchener, cipész ;
tucken, adni ;
tüme, jaské, templom ;
twiszetófes, fegyház.

U.

Übertippeln, megtámadni ;
udem, rendőr kapitány ;
ulem, néptömeg, tolongás ;
umhang, férfi, vagy női felöltő ;
umplanken, kicserélni ;
unterbuchsen, gatyá ;
unter hipisch sein, vizsgálati fogságban lenni ;
untermakenen, eltüntetni.

V. W.

Vászovra zsugálni, hamisan kártyázni ;
veréb, pali, áldozat ;
verdutzen, eltakarni ;
verkitsen, verpässen, eladni ;

verdienen, tolvajlás által szerezni ;
verlabert, verbrennt, szerelmes lenni ;
vermakern, elrejtteni ;
verpässen, verkitsen, eladni ;
verschill, mili, erlappert, elfogattatni ;
verschliáchenen, társára vallani ;
verstocken, elzalogosítani ;
verwamst, elrontva ;
vom freien, szabadból ;
vom freien Verschitten, szabadból elfogattatni ; ezt szokta
 mondani a tolvaj, midőn oly ügyben fogják el,
 melyben nem érzi magát bűnösnek ;
verzinken, verschochern, elárulni ;
wáá, wáágán, gazember ;
wachtel, csík (bagó) ;
walterschlagen, a kártyacsomó lapjait ügyesen felültetni ;
wamsen, rontani ;
wand, fal, a tolvajt fedezni ;
wechsler, wechslerinen, chilfener, pénzváltók, csalók ;
weisli, kitiltva lenni ;
wéndl, wowó, wachó, férfi testrész, ivarszerv ;
wics, ügyetlen, tudatlan, tapasztalatlan ;
wicserchó, Blinderchó, kit könnyen meglehet főzni ;
wicsermelóchener, ügyetlen tolvaj ;
wiesen, tekeasztal ;
wind, zauberlmantel, tolvaj köpeny ;
wiola, winterfriedl, téli kabát ;
wolf, hat ;
wowerl, séé, flinc, 10 krajcáros váltópéNZ ;
wowo, wendl, wachó, férfi testrész ivarszerv.

Z.

Zóof, 1 forintos bankjegy ;
zsaró, rendőr ;
zsuga, lila, kártya ;
zsugázni, kártyázni ;

zaubermantel wind, tolvajköpeny;
zrinyst, schlimájer, naplopó;
zsámbékerzeitung, álbeszéd;
zug, kézi kocsi;
zuplanken, hozzáadni.

Tolvaj számok.

1, = á alsó;	31, = schläuschem alsó stb.;
2, = bé;	40, = dá malőr;
3, = gi;	41, = dá malőr alsó stb.;
4, = dá;	50, = á halber man;
5, = csá;	51, = csá malőr alsó stb.;
6, = wolf;	60, = wolf malőr;
7, = sie;	61, = wolf malőr alsó stb.;
8, = samstag, schábetz;	70, = sie malőr;
9, = olló;	71, = sie malőr alsó stb.;
10, = malőr;	80, = samstag malőr;
11, = malőr alsó;	81, = samstag malőr alsó stb.;
12, = malőr bé;	90, = olló malőr;
13, = malőr gi stb.;	91, = olló malőr alsó stb.;
20, = kobi;	100, = mann;
21, = kobi alsó stb.;	200, = bé mann;
30, = schläuschem;	1000, = riesen.

VII. FEJEZET.

A CIGÁNYOKRÓL.

I. Általában.

A tapasztalat azt mutatja, hogy ha nem ösmerős az ember ennek a népfajnak szokásaival és hajlamaival, a velök való érintkezés rendkívül nehéz, — míg ha úgyszólván közéjük vagyunk s érdeklődést tanúsítunk nomád életmódjuk, korlátlan, vad szabadságvágyuk iránt, — nagyon közlékenyekké lesznek s igen sok olyan dolgot tudhatunk meg róluk, amik a legnagyobb bizalom kifejezései.

A cigány egészen más, mint a civilizált lakosság-
 nak bármely rétege; még a legromlottabb, legelvadul-
 tabb alakhoz sem lehet őt hasonlítani, azon sajtáságos,
 minduntalan megnyilatkozó cinizmusnál fogva, mely e
 fajt az egész világon egyaránt jellemzi. Mindazok az
 észleletek és tanulmányok, melyeket rendészeti és köz-
 biztonsági szempontból a pszichologia segítségével az
 ember imitt-amott összeszedett, a cigánynyal szemben
 kárba vesznek, azokra egyáltalán nem alkalmazhatók.

Bármennyire különbözzön is a cigány minden
 más fajta közártalmútól, vagy gonosztevőtől, a maga
 fajtájához — egymáshoz, valamennyi csdálatosan hason-
 lít. És habár évszázadokon át ez a népfaj országok-
 szerte széledt el és telepedett meg, nem volt képes be-
 olvadni az őt környező nemzetiségekbe: alakban, arc-

ban, nyelvben és szokásaiban ma is egyforma mindenütt.

Nagyon jól jellemzi őket Wlislöcky, aki tanulmányainak megszerzése végett huzamosabb ideig élt közöttük s ennél fogva nagyon jól ismeri szokásaikat. Wlislöcky ugyanis általános jellemzésül a következőket írja róluk: „A cigány erkölce és jelleme, keveréke a hasznavehetetlenség és szemtelenségnek, a tartózkodás, komolyság és igazi könnyelműségnek; azonfelül majdnem teljesen hiányzik náluk az ítélőképesség és az értelem, melynek, mint közönséges tudatlanságnak, kísérői a naiv ravaszság és a furfang. Minden cselekedetükben alacsony alattomoság nyilvánul, a mivel másokat ravaszul rászedni törekednek. Az igazsággal nagyon ellenséges lábon állnak: bizonyítani igyekeznek képtelen dolgokat és hazudnak arcátlanul és pirulás nélkül, mert szégyenérzetük teljesen hiányzik. Egyedül a testi büntetéstől félnék. Érzelmeik nyilvánításában meggondoltak, kegyetlenek és bosszúállók.”

Ezen mindenestre helyes jellemzéshez megjegyezzük, hogy Wlislöcky főképen az erdélyi vándorcigányokat, az úgynevezett „*kortorárokat*” tanulmányozta s ezek leírásában és ösmertetésében úgylátszik sokkal alaposabb is, mint a magyarországi cigányokról írt ösmertetésében. Ha a mi cigányainkról s általában a magyar királyság területén kóborló cigányokról akarunk jellemzőleg írni, akkor a fentebb vázolt jellemzésen, t. i. a felülmulhatlan lustaságon, bosszúvágyon és kegyetlenségen kívül, még hihetetlen és határtalan *gyávaságukról* is meg kell emlékeznünk.

Cigányainknak ez a tulajdonsága nemcsak a csendőrré, hanem az ügyészre és a vizsgálóbíróra nézve is fontossággal bír, mert a nyomozás és vizsgálat során, a bűncselekmény, a szándék és cél megítélésénél, midőn a tett elkövetésével cigány gyanúsítatik, mindig előtérbe kell azon gondolatnak lépni, hogy a cigány és a gyá-

vaság fogalmak elválaszthatlanok. Nem mérvadó ezzel szemben az az elfogadott általános nézet sem, hogy a hadsereghez besorozott cigányok állítólag jó katonákká válnak. Salzer cs. és kir. százados, ki a cigányoknak szintén alapos ismerője, azt mondja róluk, hogy: „Sokáig kell a cigánynak katonának lenni, vagy rabló életet folytatni, hogy bátorsága legyen magát az ellenség golyójának kitenni, vagy az útast kifosztani, mielőtt azt bokor mögül orozva meg nem gyilkolta.” A cigány gyávaságáról Erdélyben, Romániában és Moldvában, magunk is nem egyszer tanulságos tapasztalatokat szereztünk. Akárhányszor előfordul, hogy egyetlen bátor férfi, bittal kezében, egész cigánykaravánt szétkerget és megszalaszt. Egyébiránt Erdélyben közmondássá vált, hogy: „Egy vizes rongygyal ötven cigányt lehet megszalasztani.” Különben mindennapi dolog, hogy egy csendőr járőr, sőt egyes csendőr, vagy más rendőri közeg, egész csomó cigányt akadálytalanul kísér maga előtt. Előfordult, hogy egyetlen csendőr körülbelül 30 cigányt, köztük 20 férfit kísért be további gyanúja miatt. A fogházfelügyelő tréfából megkérdezte a cigányokat, hogy miért engedték magukat *egy* csendőrtől letartóztatni? „A csendőr úrnak fegyvere van és a fegyverben 7 töltény,” mondá a legidősebb cigány, — s midőn a fogházfelügyelő megjegyezte, hogy hiszen nem ölhetett volna meg a csendőr mindannyitokat, — azt a hős feletet kapta, hogy: „Mindannyinkat ugyan nem, de hetet igen, s egyikünknek sem volt kedve, hogy a hét között legyen.”

Gyávaságukat jellemzi az is, hogy gyilkosságot majdnem kivétel nélkül csak alvókon, vagy biztos bűvhelyből, esetleg méreg által hajtának végre, vagy kísérlenek meg. Oly gyilkosságra, vagy súlyos testi sértésre, mely miatt a cigány magát veszedelemnek tette volna ki, vagy amely miatt ellenfelével szemtől-szembe kell állania, bűnkrónikájukban alig találunk.

A példabeszédek és közmondások rendszeresen fején találják a szeget; ilyen igazat mondó példabeszéd az is, hogy: „*Félti, mint cigány a bővét.*“

Elismert dolog, hogy *kémszolgálatra* a cigány igen kitűnő eredménynyel használható fel. Ezt illusztrálja különben az a rendkívüli ügyesség is, melylyel lopásaik elkövetése előtt apró kémlelődéseiket végzik. Azt is állítják, hogy a kémkedésre azért alkalmas a cigány kiválóan, mert rá lévén szorulva a keresetre, nagyon könnyű őket kibérelni. Ez a föltevés teljesen jogosult lehet, de amellett figyelembe kell venni, hogy a cigányok évszázadok óta nehéz körülmények között, előttük teljesen ösmeretlen vidékeken kóboroltak, amely körülmény tájékozó képességüket az állathoz hasonló mértékben kifejlesztette. Mert valóban bámulni való állati ösztönről tesz tanúságot az a tehetségük, hogy csupán elbeszélés után ösmert helyeket, ahol lopást akarnak elkövetni, a legrövidebb és legbiztosabb úton felkeresnek s a lopott jószággal — gyakran szétriasztva — egy másik, épp oly biztos úton visszatérnek s a megjelölt ponton egyesülnek. S ezt bármely cigánybanda könnyű szerrel hajtja végre, még pedig bizonyára térkép és delejtű segélye nélkül, de még anélkül is, hogy a lakosságtól az irány felől tudakozódnának. Olyan cigánykaravánt, amely a követendő útirány miatt a jövőmenőket, vagy a lakosságot kérdezgetné, még nem láttunk s ez a tartózkodás onnan magyarázható, hogy vándorlásuk célját és irányát érdekükben áll a közönség előtt titokban tartani. Aki mégis kíváncsi tudni, hogy miként tájékozódik a cigány minden idegen segély nélkül oly biztosan, az kérdezze meg testvérét, a *vándor-madarat*, hogy mi irányítja röpködését, midőn elhagyott hazájába visszatér.

Ha tehát azon kérdés megítélése forog szóban, hogy elkövethette-e a cigány a szőnyegen levő cselekményt, sohasem szabad azon megfoghatatlan tehetségü-

ket figyelmen kívül hagyni, melyszerint ők mindenütt feltalálják magukat, az irányt sohasem tévesztik el, mindent meglátnak és hasznokra fordítanak. Nem mondanék nagyot, midőn azt állítjuk, hogy a cigány mindenre képes, ha a „*minden*“ alatt oly tettet értünk, a mit *ravaszással, gyakorlattal, furfanggal, kíváncsisággal és vakmerőséggel* ki lehet vinni. A cigányt úgy kell tekintenünk, mint saját létezéséből és különleges természetéből kifolyó produktumot.

Az a természet ellen való küzdelem és folytonos üldöztetés, melynek a vad állat van kitéve, az emberi természettel s különös értelmiséggel összepárosítva oly élő lényt teremtenek, mely némely irányban semmire, bizonyos tekintetben pedig mindenre képes. Mindezekhez hozzá kell gondolnunk, hogy Európában való fellépte óta a cigányoknak egyedüli célja és igyekezete arra a szűk gondolatkörre szorítkozik, hogy szabadon és függetlenül vándorolhasson a merre akar; nem kíván más fölött uralkodni, de engedelmeskedni sem szeret. Legnagyobb szerencséjének tartja, ha határtalan lustaságának hódolhat s azért a munka emberétől törvényellenes úton, furfanggal, lopással igyekszik mindazt megszerezni, amire csekély igényeinek kielégítése végett szüksége van.

2. Háládatosságuk és vallásuk.

A cigány jó tulajdonaira soha sem lehet valami komolyat alapítani. P. o. gyakran háládatosságot színlel annyira, hogy szinte embertelenségnek látszik abban kételkedni s mindamelllett a következés nem háláról, hanem súlyos háládatlanságról fog bizonyosságot tenni. Erre nézve egy jellemző esetet, mint megtörtént dolgot hozhatunk föl. Egy jómódú parasztházat feltörték s a tettesek abból mindent elvittek, ami csak elvihető volt. Ámbár a nyomozásnál minden jel arra vallott, hogy

a tettet cigányok követték el, mégis, midőn a házbeliek ebben az irányban kikérdeztettek, határozottan azt állították, hogy az ő házukban cigány nem csak meg nem fordult, de tudomásukkal azon a vidéken megátutazóban sem mutatkoztak. Annál inkább kizártnak vallották pedig ezt a gyanút, mivel bizonyos idő előtt egy szegény cigány asszonyt örök hálára köteleztek. Ugyanis a ház gazdája egy teljesen elcsigázott cigány-
nőt talált az erdőben, ki a hóviharban képtelen volt tovább menni s szánalomból házába vezette, szállást adott neki, ahol az csakhamar gyermeket szült s hosszas betegsége alatt a legfigyelmesebb ápolásban részesült csecsemőjével együtt. Midőn felgyógyulván továbbmehetett, úgy áradozott a háladatosságtól, hogy a körülötte állóknak könnyek gyűltek szemekbe. Ugy betegsége alatt, mint az elváláskor is folyton emlegette, hogy örök hálával fogja visszafizetni a vele éreztetett sziveségeket s hogy ez iránt az áldott jó ház iránt örökre kiméletesek lesznek a cigányok. Ilyesminek csak hitelt kell adni, mondogatták az emberek, — de a nyomozó csendőr járőr mégis tamaskodott a cigány asszony hálalkodásának őszinteségében, s pontos személyleírását vette a házbeliektől. (félszemű és feltűnő magas volt). A járőr leírás után csakhamar kézrekerítette a háladatos nőt a bandával együtt s a lopott tárgyak egy részét is megtalálták náluk. Aztán kisült, hogy a cigány-
nő betegségeének jó részét már csak színlelte, hogy az alatt az idő alatt a ház beosztását, körülményeit kitanulhassa, kulcslenyomatokat csinált s ekként előkészítette a bandának a betörést.

Épp úgy, mint állítólagos háladatosságukban, az oly gyakran hiresztelt halottak iránti kegyeletükben sem lehet megbízni. Azt állítják, hogy a cigány a legnagyobb hazudozást is abbanhagyja, ha azt követelik tőle, hogy állítását azon hozzáadással ismételje „*ap' mulande*“ (a holtakra). Ha igaz, hogy a cigány ezalatt az eskü forma alatt nem mer hazudni, azt nem az

elhunytak iránti kegyeletnek lehet tulajdonítani, hanem a kisértetektől való gyerekes félelmének, a mi tulajdonképen az ő egyedüli vallásos érzelmét képezi. Megjegyzendő, hogy „*mulo*“ cigányul *halottat*, s egyszersmind *kisérletet*, *lidércet*, is jelent s a végtelenül babonás cigánynak nincs bátorsága az annyira rettegett szellemet, a „*mulo*“-t, vagy „*mulande*“-t hazugságaihoz tanúbizonyságul felhívni.

A cigány csak nagyon homályos keresztényi ösmeretekkel bír; ugyanis a „*devel*“ (Isten) és a „*beng*“ (ördög) fogalmakat nem tudja tisztán megkülönböztetni. Mindkettőt földöntuli hatalomnak tartja, a kitől jót és rosszat egyaránt várhat. A purgatoriumot épp úgy nevezi „*bengeskeró jak*“, ördögi tűznek, mint „*develeskeró jak*“, isteni tűznek; és isteninek nevez sok olyan dolgot is, a mely reá nézve határozottan kellemetlen; így pl. isteni időnek: „*develeskeró tsiro*“-nak mondja a fergeteget, s ha egy állatja elpusztul, megdöglik, a mire a magyar paraszt többnyire azt mondja, hogy „elvitte az ördög“, a cigány úgy fejezi ki magát: „az Isten ölte meg“. Ha egy nép a vallásról hiányos, vagy éppen semmi fogalommal sem bír, akkor az „*Isten*“ fogalom alatt nem a mindenható, a jóságos és az oltalmazó Istent érti, hanem egy magasabb ellenséges hatalmat s képzelme nem csupán az ördöggel foglalkozik, hanem főleg a szellemekkel és kisértetekkel, a melyeknek aztán rohamosan és hatalmas erővel alá lesz rendelve, míg az Istenről és az ördögről való különben is homályos ismeretek teljesen idegenekké lesznek.

3. A cigányok vándorjelei.

Dr. Vlislocky Henrik etnografiai író, ki tudományos megfigyelések céljából maga is hosszú ideig élt a cigányok között, általános érdekű, de különösen a nyomozó

szolgáltatásra igen hasznos tapasztalatokat szerzett a *cigányok vándorjeleiről*.

Dr. Vlislocky megfigyelései szerint ritka esetben szoktak nyáron át ugyanegy cigánytörzs tagjai együtt maradni, hanem csapatokra oszolva, bejárják az országot. Hogy pedig az utánuk következőknek vándorlásuk irányát és a felmerülő egyes híreket tudtára adhassák, bizonyos jeleket alkalmaznak az utak mentén. Ósrégi, nemzedékről nemzedékre szálló jelek ezek, melyeket Európa majdnem minden vándorcigány törzse egyaránt használ. Hogy azonban zavar ne történjék, hogy t. i. egy idegen törzs tagjai véletlenül a mások számára elhelyezett vándorjeleket maguknak szólóknak ne tartsák: az *általános jelek* mellett minden törzs bizonyos hírekre még *törzsjelet* is kap, melyekből megtudható, hogy melyik törzs tette le ezt, vagy azt a jelt.

A legegyszerűbb vándorjel a következő jelekből van összetéve: 1. magából a voltaképeni *hirmondó jeltől*, 2. a *törzs jeltől*, 3. az illető csapat főnökének, vagy egyes esetben valamelyik előre küldött tagnak *személyes jeleiből*.

Ezek képezik a voltaképeni vándorjelet, melyhez aztán még *időszámítási jel* is járul. Az időszámítási jel azt a napot adja a következő társak tudtára, amely napon a vándorjel letétetett.

A magyarországi erdély-részi és oláhországi cigányoknál ezen jelek neve „*sziklajimakó*“ = *mutató*, — a szerb és török cigányoknál „*childerpen*“ = „*várakozás*“-nak hívják, míg a német cigányok e jeleket „*szikerpaszkeró*“-nak nevezik. Ily jelek megsemmisítését, ha idegen törzstől is származnék, a legnagyobb bűnnek tartják és az illetőt a törzs vajdája becstelennek — *melalessz* — nyilvánítja és a törzsből kizárja.

Az ilyen kiközösített cigány bizonyos idő multával, mely idő alatt egyedül kell vándorolnia, bűnpénz lefizetése után a törzsbe ismét felvehető, azonban mindörökre

elveszti saját jelét, ha netalán ilyent birt volna; pedig egy ily saját jel bírása minden vándor cigánynak legfőbb kívánságát képezi. Tél idején, mikor az egész törzs rendszerint együtt van, szokta a vajda ezeket a jeleket bizonyos kiváló szolgálatért nyilvános gyűlésben az érdemes tagoknak adományozni. A vajda egyszerűen megmagyarázza az adományozott jel alakját, mire a kitüntetett zsebére nagy lagzi következik.

De nem mindig az érdemeseknek jut ki ezen kitüntetésből. Ha a vajda egyik, vagy másik, még eddig ki nem tüntetett törzstagnál meglehetősen pénzösszeget sejt, mely néhány napi evés-ivásra elegendő, csakhamar megajándékozta a jellel.

A vajda által a csapat főnöknek és egyes törzs-tagoknak adományozott *személyes jelek* közönségesen a következőkből állanak: *bizonyos számú vágásokból*, *rovásokból fára*, annak hosszában, vagy szélessége irányában alkalmazva; bizonyos számú *ló-*, vagy *disznószőrből*, *paszulyból*, *tökmagból*, *szalmaszálakból*; bizonyos számú és bizonyos módra vágott, felmetszett, vagy lehámozott vesszőkből. A vajdák maguk meghatározott színű *gyapot* vagy *posztó fonalakat* választanak *vajdajelül*, míg a *törzs jelét* általában a vándorjel felvesése és alakja tünteti fel.

Keresztútakon, magánosán álló fák és bokrok közelében, hidak és patakok mellett, minden feltűnőbb hely közelében ily vándorjelek állítatnak föl. Rendszeren *egy ágacsokát három mellék-ágacsokával* a földbe szúrják, amidőn a középső mellék-ágacska a csapat által vett út irányát mutatja. Vagy egy fa oldalára, mely a vett útirány felé van fordulva, bizonyos számú rovásokat metszenek, vagy rongyokat akasztanak. Néha *szalmával betekert köveket* egymásra halmoznak és melléjük a vett útirányban egymasmellé, sorba, bizonyos számú kis kövecskéket raknak.

Ami a vándorjelekhez függesztett időszámítási jele-

ket illeti, megjegyzendő, hogy valamennyi keresztény törzs Középeurópában, az időt az egyház *három sátoros ünnepe és a Szent Mihály napja után eltelt vasárnapok szerint számítja*, az évet tehát *négy részre osztja*. Például Karácsony utáni hetedik vasárnap. Szent Mihály nap utáni harmadik vasárnap, husvét utáni első vasárnap, pünkösöd utáni ötödik vasárnap stb.

Mindegyik ünnep után a vasárnapokat egynél kezdik számítani. Ha például a mármarosí *Renyáte* nevű vándorcigány törzs vajdája, őt követő alattvalóival tudatni akarja, hogy pünkösöd utáni ötödik vasárnapra következő szerdán itt, vagy amott, akkor következő jelt csinál: rongy darabot szúr egy fának a vett irány felé nyúló ágára; a rongyra vörös gyapottal (a vajda jelével) hosszában öt öltést (az öt vasárnap) és szélességében három öltést (a három nap: hétfő, kedd, szerda) tesz. — Nevezett törzs vajdájától származó ily vándorjeleket mult nyáron *Jegenye* fürdő környékén találtak. A rongyokon hosszában tíz öltés és szélességére négy öltés volt varrva és azonfölül ganajjal is be voltak kenve. E jelek a következő társaknak tudtukra adták, hogy a vajda a fürdőtelepen pünkösöd után tizedik vasárnapra következő csütörtökön átutazott; a ganaj pedig azt jelezte, hogy a törzs sertéseit a bánfi-hunyadi vásáron előnyös áron eladta.

Hogy nemcsak a vett útírány, hanem bizonyos megtörtént dolgokat is a következő társak tudomására adhassanak, — e célra a vándorjelekhez bizonyos tárgyakat csatolnak. Ha például a jelek csak részben vannak marhaganajjal bekenve, ez azt jelenti, hogy a hatóságokkal szemben ovatosak legyenek; ha egészen be vannak kenve, ez azt jelenti, hogy lopás miatt üldözöbe vétettek, tehát vigyázzon kiki a bőrére. Egy borostyán ágacska a jelhez csatolva azt jelenti, hogy a csapat valamelyik tagja megbetegedett. Hogy hirül adják a beteg nevét is, a borostyán ágacskához az illető sze-

mélyes jegyét csatolják; ha nem bir személyes jellel a beteg, akkor legközelebbi rokonát helyezik oda, még pedig kétszeresen, háromszorosan, négyszeresen. A kétszeres jel a fiút, a háromszoros az unokát, a négyszeres a dédunokát jelenti, ha a jelek egymás mellett vannak elhelyezve, akkor a fiút, ha egymás fölé, akkor a leányt stb. jelentik. Ha valaki a lábát törte, akkor a borostyán ágat félig megtörik; ha a megtört galyacskát szalmával tekerik körül, akkor az illető karját törte. Ha véletlenül valaki meghalt, miről a társakat hamar tudósítani nem lehet, ezt félig szenesedett borostyán ágacskával jelzik. E borostyán ágacskákat „*kaszta blachdari-dengre* „*kaszta pillango-vengre*“-nek „*pillangók fajának*“ nevezik.

A pillangó a cigány néphitben rosszat jelent.

Egy, a vándorjelhez csatolt nyírfa ágacska annyit jelent, hogy valakit a hatóság elfogott; egy fűzfa ágacska ellenben családi szaporodást jelez. Ha az újszülött fiú: vörös, ha pedig leány: akkor fehér gyapottal tekerik be az ágacskát. Egy fenyő ágacska eljegyzést jelent, egy tölgyfa ágacska egy törzstag visszaérkezését jelzi. Bőrdarabkák fontos ügyben való találkozásra szólítják föl a társakat.

Hogy hol és mikor történjék a találkozás, azt a következőképp jelzik. Az időt a bőrdarabba varrt öltések által tudatják, mint ahogy már fentebb elmondottuk; a helyet pedig olyformán jelölik meg, hogy a bőrdarabkába *négyszögletes és köralakú* lyukakat vágna. Egy négyszögletes lyuk, a vándorjelhez legközelebb fekvő várost jelenti, két és három ilyen lyuk, a jelzett irányban fekvő második, illetve harmadik várost. A köralakú lyukak falvakat jelentenek. Például három köralakú lyuk, aztán egy négyszögletű és ismét két köralakú lyuk, azt jelenti, hogy a jelzett útírányban három falun, egy városon és aztán még egy falun kell átvándorolni, hogy a tervezett összejövetel helyére eljusson az ember. Az

utolsó lyuk mindig magát az összejövetel helyét jelzi. Mihelyt egy helységet elhagytak, a következő vándorjelbe már egy lyukkal kevesebbet vágnak.

Disznószőrök a vándorjelhez illesztve, szerencsét, sikert jelentenek; kutyaszőrök pedig intik a következő csapatokat, hogy vándorlásuk irányát siessenek megváltoztatni, mert veszély fenyeget.

Minden csapatnak (rokonságnak) *gakkija* — száma is van még nevén kívül: első, második, harmadik csapat. Ha például az első csapat a harmadiknak tudtára akarja adni, hogy veszély fenyegeti, akkor a kutyaszőrök közé három döglött bogarat teker. Ha már most a vándorjelhez például, a negyedik csapat előbb érkezik, mint a harmadik: akkor tudja, hogy nem neki, hanem a harmadik csapatnak szól a jel, melyet aztán érintetlenül hagy.

Üvegdarabok a vándorjelhez elhelyezve, egy állat elvesztését jelentik; ha az üvegdarabok nagyon kicsinyek, az azt jelenti, hogy az állat megdöglött, — ha nagyok, hogy az állatot ellopták, vagy eltévedt. Ha az üvegdarabok tiszták, úgy az illető állat *lő*, ha pedig marhaganajjal vannak bekenve, akkor *disznó*.

E vándorjelek alkalmazása a cigányokra nézve vándorlásaik közben igen nagy fontossággal bírnak, ezek képezvén náluk a rendes szerkezetű postát. Azért hazánkban, ahol az igazságszolgáltatásnak a kóbor cigányokkal annyi dolga akad, nem fölösleges, ha lehetőleg minden csendőr legalább az itt röviden elmondottakat emlékébe vési, hogy ebbeli ősmertetének alkalmasan gyakorlati hasznát is vehesse.

4. A cigányok neveiről.

A cigányneveknek a nyomozó szolgálatban különös jelentőségük van, amennyiben rendszerint nehézséget szoktak a nyomozás elé gördíteni. Hogy egyáltalában

van nekik nevük — legalább a mi fogalmaink szerint — annak alig több száz événél — mióta t. i. hivatalosan lettek rá kényszerítve, hogy nevet viseljenek. A törvény ezen intézkedése sehogy sem volt inyére a cigányoknak, mert nagyon jól tudták, hogy az igazságszolgáltatás keze könnyebben utóléri őket, hogyha előző bűncselekményeik és büntetéseik, bizonyos névhez fűződnek. Innen van még most is, hogy nemcsak egy család, hanem egész törzs, sőt egész vidékek cigánylakói ugyanegy név alatt ősmertetesek. Így például a volt határőrvidéken alig hallani más cigánynevet, mint: *Horváth, Sárközi, Baranya* és *Kabos*; a Dunántul nagyobbbrészt *Kólompárok* szerepelnek; de a *Kolompár* nevű cigánycsalád el van terjedve mindenfelé, úgy hogy az ország bármely zugában találhatóunk ilyen nevűeket. A rendőri körözésekből is naponta láthatjuk, hogy ha cigányról van szó, akkor csupa Horváth, Sárközi vagy Kolompár nevek ismétlődnek, s minthogy azoknak leírásában ugyanazon cigány típusra ismerünk, igen nehéz rájönni, hogy vajjon a *tavaly* fogva, esetleg gyanúsítva volt Horvát, Sárközi, vagy Kolompárról van-e az esetben is szó.

A német cigányok nevei már jobban különböznek egymástól, de azért ezek is lehető szűk körben mozognak: *Weisz, Kreutz, Röck, Kiefer, Handstein, Merck, Muffel* stb., melyek minduntalan előfordulnak. De számtalanszor akadunk a német, különösen az ausztriai és a csehországi cigányok között magyar nevekre is, természetesen az ilyenek csak ideiglenes vándoréletet élnek ott s előbb-utóbb visszakerülnek hazánkba, eredeti neveiket azonban a külföldön is következetesen megtartják.

A westfáliai cigányok, akik egyébként fajuknak legtisztelesebb elemeit képezik, többnyire *Janson, Lagerin, Rebstock, Metlbach* nevűek. Mindezen nevek azonban a cigányoknak csak úgynevezett hatáság előtt nevezett neveik,

amely név alatt a cigány magát keresztelteti, soroztatja és — becsukatja. A cigányok maguk is tudják egymásról, hogy ezek csak „hatósági” nevek, s nekik csak arra valók, hogy ha a hatóság közegeivel dolguk akad, ne legyen bejelentéseikben ellenmondás amin rajtaéretni ily esetekben nem volna tanácsos. Egymásközt egészen más nevet használnak, még pedig olyanokat, mint a milyeneket csak az indiánoknál hallunk. Ezek legtöbbször csak melléknevek, vagy főnév mellé ragasztott ösmertető — ugynevezett csúfnevek, p. o. *sastereskeró*, a vasas; *bidangero*, a fogatlan; *bikaneskeró*, a fületlen; *binaskero*, pisze (orratlan); *gahetscho*, a kopasz; *mala-kerdo*, a korhely; *vesavo*, a sánta; azután: *gali minsch*, a fekete leány; *Sjuri sitro*, az erős kés; végre: *muri*, liba; *bersevo*, a pásztor; *miriklo*, gyöngy; *nasado*, az agyonvert stb.

Ámde ha egy cigánytól azon társa nevét kérdezzük, akitől történetesen csak most vált el, még ha iker-testvére volna, sem nevezi másként, mint a hatóság előtt ösmert néven. Ha aztán tovább kérdezősködünk a cigány neve után, akkor néha sikerül megtudnunk az igazi (cigányos) nevét is; és ha egy ilyen valódi cigány nevet meg tud a csendőr, mindig jól teszi, ha följegyzi azt, mert igen gyakran hasznát veheti, midőn hatóságilag bevallott ugyanazon nevű két cigányt kell egymástól megkülönböztetnie; megjegyzendő, hogy az egyszer fölvetett nevet a cigány sohasem változtatja meg, s ugyanazt a nevet örökölni sem szokták.

5. Hogyan lop a cigány?

A cigány által elkövetett lopásnál a legfigyelemre méltóbb az a rendkívüli ügyesség, melylyel az a lopást végrehajtja. Ez a nagy ügyesség különösen azért érdemel figyelmet, mivel gyakran szegény cselédeket, vagy

a ház viszonyaival egyébként ismerős egyéneket gyanúsítanak, sőt ártatlanul el is ítélnék oly furfangosan véghezvitt lopás miatt a melyről lehetetlennek tartják, hogy azt a házi szokásokkal ismeretlen idegen követhette volna el, amennyiben semmiféle idegentől sem tételeznek föl annyi ügyességet és merészséget, hogy az az ellopott tárgyhoz észrevétlenül hozzá férhetett volna, és mégis, igen sok esetben a cigányok voltak azok, a kik ezen senki által föl nem tételezett ügyességgel, ravaszsággal és megfigyelő tehetséggel bírtak. Amit a cseléd több évi szolgálati ideje alatt, a szomszéd pedig évtizedekig sem vett észre a háznál: a vén cigány-asszony, a ki koldulva, kuruzsolva, vagy jósolva, egyszerűen fodul meg ugyanott, néhány perc alatt oly pontosan megfigyeli és megfontolja a körülményeket, hogy észlelései alapján hozzátartozói a legmerészebb lopásokat is keresztül viszik. A hova még a macska sem képes bejutni, a kis cigány-gyerek úgy keresztül csúszik, mintha szárnyas ajtót nyitottak volna meg előtte, s a hová a legügyesebb kötél-táncos is életveszélylyel, vagy épen sehogysem juthatna el, a cigány a sohasem hibázó, mindig találó vető horoggal biztosan elér. Egy lakatos sem képes gyorsan és biztosan meghatározni, hogy hol van valamely rostélynak gyenge oldala, milyen szerkezetű valamely lakat, vagy hogy lehet egy ajtó-sarokkal megbirkózni, hacsak az illető tárgyat minden oldalról meg nem szemlélheti: a cigánynak ekhez csak egy pillantásra van szüksége, egy fogás, egy tapintás kívülről és már pontosan tudja, hogy mit kell tennie. Látjuk, hogy a kőmives vagy építész mily hosszan és gondosan mér, vizsgál, a míg egy falnak szilárdsága, erőssége, szerkezete és ellenálló képessége felől ítéletet mond, holott ha a cigány által eszközölt falbetörést nézzük, azonnal szemünkbe ötlük, hogy mily biztosan megtalálta a falnak legvékonyabb, nedves és könnyen bontható részét s mellé még azt a helyet, a

hol a belső oldalon sem talál semmi akadályra, esetleg egy ott elhelyezett bútordarabra. A fal áttörésére egész biztosan azt a helyet választja, a hol nem akad nagyobb terjedelmű kőre, melyet erős munkával ketté vágnia kellene, vagy a mely szándéka kivitelében őt megakadályozná. Többnyire biztos szakértelemmel szemeli ki azt a helyet, a hol a keresztül vezetőkéménytől a fal elgyengült, s a hol nem kell attól tartania, hogy a lehülő téglá és vakolat zajt okozhatna. Bámulatosan képes a cigány kívülről a ház belső berendezése iránt tájékozódni, úgy, hogy épen a kívánt szobába jut a nélkül, hogy zárt ajtókon keresztül, vagy a bent alvók mellett kellene elhaladnia, s ha ez mégsem kerülhető el, a legnagyobb csendben, a nélkül, hogy valamihez hozzáütődnek, vagy másképen zajt okozna, képes az alvók mellett elosonni. Ha a házbeliék álmutatásán mégis valamit hallanak, azt vélik, valamely szellem surrant el ágyuk mellett. Igen! A cigány mint egy árnyék, zaj és test nélkül halad el mellettük, bűnös szándékkal és bűnt cselekedve. Csak a szaga marad hátra, az a különös, mindent átható bűz, melyet senki sem felejt el, ha egyszer már érezni alkalmá volt. A mint némelyek állítják, ez a szag feltűnően hasonlít ahhoz a büzhöz, melyet a benszülött néger terjeszt maga körül. A bíróság tagjai, kik ezen szagot már gyakorlatból ismerik s különben jó szaglási érzékük van, már a terembe léptük alkalmával megtudják, hogy cigánynyal lesz dolguk, — mintha az a sajátságos bűz szinte a falakra volna tapadva. Ezen feltűnő körülmény nem egyszer felhasználható volna arra, hogy konstatáljuk, miszerint egyik vagy másik bűntény elkövetésénél cigányok szerepeltek-e? Mert ha cigányok voltak a helyszínén tartózkodni, s az ott levő tárgyakat érinteni; legtöbb esetben szekrényeket stb. törtek föl, melyekben okvetlen fekdtek ruhaneműek, melyek mohón szívják be és

sokáig tartják meg a szagot. Ha tehát a betörés, vagy lopás megtörténte után rövid idő múlva oly járőr veszi föl a nyomozás fonalát a helyszínén, a melynek egyik tagja a sajátságos cigány bűzt már tapasztalásból ismeri, majdnem bizonyossággal határozhatja meg, hogy cigányokat gyanúsítson-e a bűntény elkövetésével, avagy teljesen kizártnak tekintse ezeknek ott létét. Ennek megállapítása pedig a nyomozás eredményére nézve gyakran igen lényeges befolyással van.

A cigányok által hátrahagyott szag különben, melyről a laikus is vonhat le némi következtetést: *hasonlít a zsír szagának az egér szagával való vegyülekéhez.*

Ha csodálkozásunkat kelti fel az ügyesség, melylyel a cigány az épület belsejébe képes behatolni, — kevésbbé jellemző az az óvatosság is, melylyel visszavonulását biztosítja. A szökésre, illetve a menekülésre természetesen ő is épen úgy előre készül, mint bármely más ravasz tolvaj, csakhogy mászási ügyességénél és gyorsaságánál fogva nincs szüksége a hosszú és kényelmes visszavonulási vonalra, mint a nem fajabeli közönséges tolvajnak. A cigánynak elég a falban vagy az ajtón egy kis hasadás, egy meghajlított bot az ablakrácsban, hogy szükség esetén a menyét gyorsaságával és hajlékonyságával tünjék el a helyszínéről; úgy, hogy a káros, a ki a gyanús neszre még jókor meglepni véli a tolvajt, azt veszi észre, hogy az már előbb megugrott, holott csak épen, hogy a kezei közül csúszott ki.

Meglepetések ellen mindig őrszemekkel biztosítja magát a cigány s ezek az őrszemek lekenyerezhetlenek: soha sem pihenő éberséggel vesznek észre és adnak tudtul minden eseményt; a bagoly látásával és a róka hallásával bírnak s még éjjel is jóval hamarabb észrevesznek minden közeledőt, mintsem a maguk jelenlétét elárulnák; csendesén gubbasztva figyelnek s a legkisebb zörejt vagy lépteket is már nagy távolság-

ból megneszelik. Ezek az őrszemek hasonló szolgálatra már kora gyermekükben gyakoroltatnak be s innen van, hogy feladatukat oly utánozhatlan kitűnőséggel értik. Előnyére szolgál a cigánynak a lopások elkövetésénél, hogy őt úgyszólván sohasem lehet magányosan, de még másod-harmad magával sem látni, mert a társaságot és fecsegést imádja és semmi sincs annyira ellenére, mint a magánosság. Minthogy tehát mindig nagy csapatban kószál és lop, a társaság minden tagjában, legyen az férfi, nő vagy gyermek, megbízható tolvajtársakkal, kémekkel és őrszemekkel rendelkezik. Ha lopni megy a cigány, sohase indul magányosan, hanem mindig magával viszi egész pereputtyát: társait, az asszonyokat és gyermekeket. Ilyenkor a társak a lopásnál segédkeznek, az asszonyok őrt állanak és a zsákmányt kezelik, a gyermekek pedig arra szolgálnak, hogy oly szűk helyeken, ahová a meglett férfi testének terjedelménél fogva be nem juthat, keresztül hatoljanak s esetleg a záratok belülről kinyitogassák. Hogy az őrszemek célszerű és értelmes elhelyezése minden bűnös vállalatnál a főelv, az már régi dolog, mert minél terjedelmesebb és megbízhatóbb az őrség, annál nagyobb a biztonság, minél nagyobb biztonságban érzi magát a tolvaj, annál nyugodtabb, — és minél nyugodtabban végezheti munkáját, annál nagyobb lesz a préda. Ha a csendőr a nyomozás bevezetésekor arra a meggyőződésre jut, hogy a lopás a legnagyobb nyugalommal, kényelmesen, minden izgatottság jele nélkül, követetett el, akkor majdnem biztosan következtetheti, hogy a tettet cigányok hajtották végre, mert eltekintve némely ritka kivételtől — kivált a vidéken — csak a cigány képes arra, hogy a banda tagjai által működése alatt magát tökéletes biztonságban érezze s ezen tudatban cselekedjék.

Jellemző önbiztosítási eszköze a cigánynak az is, hogy az ajtókat kívülől lekötözi s ez által elejét veszi

annak, hogy a háziak által észrevétlenül meglepessék. Ha a cigány abba a helyiségbe lép, amely munkájának színhelyét fogja képezni, lefelől is azon ajtó felé fordul, amely a lakó helyiségből oda vezet, a hol a lopást elkövetni szándékozik. S ez esetben még azzal sem elégszik meg, hogy ha az ajtóban kulcs van, s azt a zárra kívülől reá fordítja, mert tudja, hogy az egyszerű zár nem nyújthat neki elegendő biztonságot. Ilyenkor tehát ha az ajtó kifelé nyíló, első dolga azt betámasztani, a mi utóvégre is nem nehéz feladat; ha azonban befelé nyílik az ajtó, akkor a kilincset a keresztfához lekötözi, még pedig nem zsineggel, hanem leginkább dróttal, nehogy az ajtó esetleges nyílásán át a kötelék késsel elvágható s az ajtó kinyitható legyen. Ezt a lekötözést oly bámulatos ügyességgel és szakértelemmel, minden zaj nélkül hajtja végre, hogy a hol a csendőr ilyen tünetre akad, biztosra veheti, miszerint az cigányok munkája volt.

Mindamellett, ha az ajtó lekötözését látjuk, nem szabad mindig cigányok munkájára következtetnünk. Gyakran mindenféle csőcselék szegődik a cigánybandákhoz, egy ideig velük él, együtt lopnak, s miután a cigányoktól különböző fogásokat tanult el, ismét saját kezére kezd működni, amikor aztán az eltanult fogásokat és módszert érvényesíti. Csakhogy a különbség mindig kirívó és könnyen felismerhető azon nyomozó közeg által, aki tapasztalásból ismeri a cigány kezének zseniális nyomát és látja a másoknak kezdetleges, ügyetlen munkáját. Azt azonban már határozottabban lehet állítani, hogy ott, a hol az ajtózárok nem voltak lekötve, nem cigányok voltak a tettesek, mert a cigány csak épen ott nem köti le az ajtózárat, a hol ez teljesen fölösleges. A cigány ugyanis, mielőtt lopni indul, mindig tisztában van a helyzettel.

Hogy cigányok követtek-e el valamely büntényt, azt azáltal is föl lehet ismerni, ha a bűnös cselekmény

végrehajtásának módját a cigányok szokásaival és tulajdonságaival összehasonlítjuk. Mindenek előtt figyelembe veendő ily esetekben a cigánynak határtalan gyávasága, mert p. o. mint már említettük is, gyilkosság elkövetőjét, vagy bűnrészessét soha se keressük cigányban, hogy hanyilvánvaló, miszerint a tett veszélylyel volt összekötve, avagy az áldozat komoly védelmet fejtett ki. A cigány sohasem követ el oly házban lopást, melyben férfiak is tartózkodnak s még kevésbé akkor, ha csak gyaníthatja is, hogy azok fegyverrel vannak ellátva. Az a tolvaj, a ki meglepetésekor a ház csatornáján, villanyvezetékén stb. macskaügyességgel menekül, lehet cigány, de az, aki egy mérész ugrással bizonytalan mélységbe veti le magát, a melylyel testi épségében kárt tehet, arról biztosra vehetjük, hogy nem volt cigány. Jellemző, hogy a cigány néha felfegyverkezve indul lopni, botot, vagy fejszét vesz magához, sőt gyakran a fogai között tartott késsel dolgozik, hogy szükség esetén azonnal kéznél legyen, és mégis, ha ilyenkor rajtaütnek, eszeágabáse jut magát védelmezni, hanem oly gyorsan kereketed, a mint csak lehet. Előfordul ugyan, hogy menekülő cigányok üldözőjükre lőnek, de ezt csak éjjel, a sötétség oltalma alatt merik megtenni, s akkor is úgy, hogy ha a házszögletek mellett, vagy fa mögé rejtőzve célozhatnak.

Szintén jellemző a cigánynak a gyilkolási módja, ha egyáltalán ilyenre adta a fejét. Volt rá példa, hogy egy csendőr, a ki több cigány által lesből orozva megtámadtatott, annyi és oly mély késszurást kapott, hogy tíz ember életének kioltására is elegendő lett volna; — természetesen ezen szurások nagyrészét már halála után ejtették rajta s ebben egyrészt gyávaságuk nyilvánult, hogy t. i. teljesen biztosak lehessenek a halál beálltáról, másrészt pedig féktelen vérszomjukról tesz tanúságot.

A cigánynál igen erős rugó a lopásra az ő kielé-

gíthetlen bírvágya és falánksága. Valamit meglátni és azt bírni is, nála ugyanaz. P. o. oly helyeken, a hol sok cigány jár, minden elmozdíthatót el kell a szeme elől távolítani, mert ha valahol, úgy velük szemben áll az az igazság, hogy: „az alkalom szüli a tolvajt.“ Hogy mily veszedelemben forog valamely ingerlő tárgy, melyet az úton haladó cigány meglát, azt minden paraszt tudja, csak hogy míg a cigány mindent lát, mint a róka körül kerüli a házat a gazdaságot, kikémléli a rejtekeket, addig a paraszt őt észre sem veszi s csak midőn már lába kelt valaminek, akkor jut eszébe, hogy cigányok jártak arra.

6. Gyerek-lopás.

Vajjon tehát csakugyan lopnának a cigányok gyerekeket? Beszélük és hiszik mindenütt, de látni senki sem látta. Sok hajmeresztő dolgot is nyomattak ki e tárgyról, azonban, biztos értesülések nincsennek róla. Ezenkívül azt is számításba kell vennünk, hogy a cigány általában igen szapora faj s ennél fogva nincs szükségük lopott gyerekekre, hogy még azokat is táplálják és veszélynek tegyék ki miattuk magukat; mert a mennyiben az erről szóló mese a nép közt nagyon is el van terjedve, egy elnyomorodott idegen gyermek látása nagyon könnyen rájuk vonhatná a nép dühét, sőt a törvény zaklatásától se menekülhetnének. Nézetünk szerint ez a gyereklopási mese a régmúlt időkről maradt föl a cigányokról; a mikor némely államokban borzasztóbbnál borzasztóbb dolgokkal, többi közt emberhús evéssel is vádolták szegényeket s a kintpadon kicsikart vallomás alapján e miatt tömegesen végezték ki őket.

Egy feltűnő jelenséget mégis figyelembe kell vennünk. A népmonda szerint ugyanis a cigányok főként *vöröshajú* gyermekeket lopnak, és különös, hogy a vörös-

haj, *bala kammeskro*, — (a nap haja, napfényhaju) az ő babonás hitük szerint szerencsét jelent. Ebből az egy körülményből lehetne gyanítani és következtetni, hogy a cigányok, kik közt a vörös haj elő sem fordul, vagy legalább — az albán cigányokat kivéve — fölötte ritka, ily hajú szerencsét hozó gyerekeket lopás által is igyekeznek maguknak szerezni, hogy babonás vágyaikat kielégíthessék.

Mindenesetre úgy állhat a dolog s úgy képződhetett ez a néphit, hogy midőn a kolduló, vagy jövődőt mondó cigány vöröshajú gyermeket talál, az iránt különös vonzalmat mutat s azt nyíltan „*Szerencse gyerek*”-nek mondja; a nép pedig, a ki tudja, hogy a cigány minden neki megtetsző dolgot szeret eltulajdonítani, ha egy-egy ily gyerek véletlenül eltűnik, ráfogja és szentül meg van győződve, hogy cigányok lopták el.

7. Tolvajeszközeik és a méreg.

Ha a cigányok tolvajeszközeit keressük, kénytelenek leszünk bevallani, hogy ők a zsákmány megszerzésére semmiféle eszközt nem használnak; az általuk e célra használt eszközök sokkal primitivebbek, mintsem annyi sikerült lopás elkövetése után ezt föltételezhettünk. Például egy igazán használható, rendszeres betörő szerszám, mint amilyent az iskolázott betörők legdrágább kincsük gyanánt szoktak magukkal hordani, a cigánynál csak a legritkább esetben található. Ámbár a cigány születésétől kezdve egyesén dolgozó lakatos és kovács, sohasem csinál a maga részére betörő eszközt, hamis kulcsot stb. Erre ő lusta, arra pedig, hogy ily áru elő szerszámot hordjon magánál — gyáva. De nem is természetese a cigánynak, hogy álkulcsos, vagy rendszeres betörőszerszámmal dolgozzon. A kiszemelt házba az ablakon, vagy más kényelmes módon hatol be s a

szekrények felnyitását bámulatos ügyességgel egy meghajlított szeg, kés vagy egyéb primitív eszközzel végzi a legbiztosabban. Mindig található azonban a cigánynál *horog és hozzávaló zsinég*. Ezen horog nagysága és szerkezete szerint különféle célokra szolgál, csak éppen arra nem, ami tulajdonképeni rendeltetése, tudnillik: halászatra, amit a cigány csak kivételesen szokott gyakorolni. Leginkább a baromfi: tyúk, liba, kacska stb. könnyű szerrel való kézrekerítésénél szokott a horog szerepelni. A cigányasszony e célból rendszeren oly baromficsoportot szemel ki, amelyet a házbeliék nem figyelnek meg s azoknak kenyérmorzsát dobál. Azt állítják, hogy ezen kenyérdarabkák oly szerrel vannak keverve, amely a baromfit különösen csábítja. Midőn ezen kenyérmorzsák által a baromfi kissé megszelidült, nagyobb darabokat dobál elébük; melyekbe apró, halászó horgok vannak dugva s amint ezeket az állat mohón felkapkodja, a végén megerősített finom selyem, vagy drótfonal segítségével a cigányasszony magához rántja, nyakát kitekeri s rendszeren a szoknya alá rejtett törökre aggatja. A ludat néha csalétekkel fogja a cigány; ugyanis zöld posztódarabokból, vagy növény levelekből apró békákat formál, melyekbe a kis halászhorogot elrejt s ezeket a libafalka elé dobva, a reá kötött zsinég segítségével ugráltatja; ennek a kísértésnek a lúd soha sem bír ellent állani s mohón kapkodja föl a vélt békát. Természetesen horogra kerül, mint a hal s a cigánynak meg van a peccenyéje, míg a paraszt legtöbbször azt hiszi, hogy a róka hordta el a libáit.

Egy másik módja a horog használatának, mint tolvaj eszköznek, a hajításban áll. Erre a célra a cigány két, vagy három horgot köt össze s azt a hátulsó részén egy félig szétvágott és ismét összeszorított ólomgolyóba illeszti, illetve ráerősíti. Az ólomgolyónak rendeltetése természetesen az, hogy ezen hajító eszköznek a kellő nehézséget megadja s hogy ezáltal a dobás

biztos legyen. Egyes horgot is használhatna ugyan a cigány, de ő is éppen úgy, mint mi, nagyon jól tudja, hogy az ő céljainak az nem felel meg oly biztosan, mint a több horogból, a hajókon használatos rendszer szerint összeszerkesztett úgynevezett *horgony*.

20. ábra.

Az ilyen horogdobásban a cigányok, kiváltképpen suhancaik, bámúlatos ügyességre tesznek szert. A magyar paraszt gyermekeit is látjuk lépten-nyomon, hogy a kődobásban versenyeznek egymással; de ez a verseny csak arra szorítkozik, hogy: ki bír messzebbre hajítani? A cigány purdé. azonban ezt a sportot már kenyérkeresetből úzi. Akárhányszor láthatjuk, ha megfigyeljük, hogy a falu végén tanyázó cigány karavánból kiválik egy legényke s maga köré halmaz egy rakás diótól tojás nagyságig váltakozó követ s 10—25 lépés távolságra kitűz maga elé egy nagyobb kődarab, deszka, vagy posztódarab által képviselt céltáblát s órák hosszáig fáradhatatlanul dobálja rá apró köveit. Nemsokára oly gyakorlatot szerez magának ilyformán a céldobásban, hogy egy ökölnagyságú célpontot csak ritkán hibáz el. Midőn ilyformán a céldobásban jól begyakorolta magát a rajkó, egy hajító horgot és egy posztódarabot kap; ez utóbbit felfüggeszti valamely fára, vagy kerítésre, aztán minden elképzelhető helyzetből dobálja reá a horgot s annak segélyével a szövetet magához húzza. Ez a foglalkozás erősen karakterizálja a cigányéletet: fáradság nélküli mulatság s egyszersmind fokozódó ügyesség mellett haszonhajtó foglalkozás is. A cigányfiu a horogdobásban akkor van kellően kiképezve, ha a horgot a fa ága között is biztosan tudja a célhoz hajítani s azzal a zsákmányt ugyanezen úton magának biztosítja. És ez a mesterség már művészetszámba megy. Értéke abban nyilvánul, hogy oly helyről lopja

el vele a ruhaneműt, ahonnan ez más módon nem lehetséges. Ilymódon keríti horogra a cigány az udvaron szárítás végett kiterítgetett fehérneműt, melynek ellopása végett a kerítésen átmászni veszedelmes volna. Csodálatos ügyességgel halássza ki a cigány a ruhaneműt a szobából a rácsos ablakon keresztül, mialatt a káros nyugodtan ebédel a szomszéd helyiségben. Még a fogason lógó ruhát is megkeríti az ablakon keresztül az ő csalhatatlan módszerével; fölemeli a fogásra akasztott ruhadarabot, hogy a földre esik, aztán a horoggal magához húzza s ezen műveletet gyorsan s oly sikeresen hajtja végre, hogy csak igen ritka eset, midőn zsákmánya valamely butordarabba megakad s azt ott hagyni volna kénytelen. Nem ritka eset, hogy alacsony fekvésű padlás ablakon keresztül lopja ki ilyképen a ruhát s hogy a kocsmá előtt befogva álló lovak hátáról, míg gazdájuk az ivóban mulat, rejtekhelyéből elhorgászsza a pokrócot. A gazda a kocsmá ablakon mindenkit lát, csak éppen új pokrócait nem látja többé és a cigányt, aki valószínűleg az átellenes kerítés mögül manipulálta el azokat. Ily módon magyarázhatók ki számos oly lopások, melyeknél a káros és a nyomozó előtt megfoghatatlannak látszik, hogy miként kerülhetett oda a tolvaj. Ilyen eset egy tudomásunk szerint nem rég történt sonka-lopás is, melyet a cigány úgy követett el, hogy az alacsony háztetőre mászva, a kémény felső nyílásán át horgászta ki a zsákmányt.

Rendes foglalkozása még a cigánynak a kuruzsolás és a bűvészet, de ezek úgyszólván kivétel nélküli ártatlan természetűek. Az a bizonyos zsiradék, vagy szőr, természetes, vagy égetett állapotban, kivált bájitalok készítésénél mindig szerepel. Hogy a híres magzat-elhajtó szer, melyet minden cigány ösmér, miből készül, nem tudni, ámbár nagyon érdekes volna azt ösmerni. Azt állítják, hogy minden egyes esetben megvan az eredménye, tehát csalhatatlan, de hogy által-

matlan-e, az már ismét kérdés. Épp úgy majdnem mindig találunk a cigánynál foszfort és arzenikumot is, de ezeket nem használják sohasem bűnös célokra, mert az előbbivel marhát gyógyítanak, az utóbbival pedig az egereket és patkányokat pusztítják el, amihez ugyan csak minden cigány ért és szívesen vállalkozik rá, mert e mellett legjobb alkalma nyílik úgy a házban, mint a melléképületben pontosan és feltűnés nélkül mindent kikémleni.

Emberélete elleni merényletre a foszfort és az arzenikumot a cigány sohasem használja. Ha valakit meg akar mérgezni, arra a célra egy általa „Dry“-nek nevezett növényi mérget használ, mely egyike a leggyilkosabb szereknél, s melynek előállítására előttünk ismeretlen. Finom barna pornak mondják, amely bizonyos gomba penészéből áll, mely az állati szervekből csirázik ki és 12—15 cmter hosszú sárgás-zöld vonalakat képez. Ezen port langyos folyadékban etetik meg az áldozattal s a gombapénész a nyákhártyára ragadván, ott igen gyorsan fejlődik s aszkóros lázat, köhögést, gyakran vérhányást, végre 2—3 hét alatt menthetlenül halált okoz. Ha a hulla kihült, a gomba is rögtön kivesz, eltűnik és rövid időre a halál után már föl nem ösmerhető.

Érdekesnek tartjuk itt fölemlíteni, hogy a most tárgyalás alatt levő hódmező-vásárhelyi bűnkrónika tárgyát képező tömeges mérgezések tünetei élénken emlékeztetnek erre a cigányok által „Dry“-nek nevezett gyilkoló szerre.

8. A cigány magatartása és viselkedése a hatósági közegek előtt.

Ha a cigány a csendőrrel, vagy más hatósági közegekkel összejön, akkor eleinte félénken, tartózkodóan,

mintegy tapogatózólag viselkedik. Épp úgy, mint a zsidó és mint az összes keleti fajok: a cigány is nagyon szeret a kérdésre, kérdéssel felelni. Ezt azért teszi, hogy ideje legyen a szőnyegen forgó ügyet megfontolnia. Azon kérdésre, hogy mi a neve? rendesen azzal válaszol: „*Hát hogy hívnak egy szegény cigányt?*” Ha kora után kérdezősködünk, többnyire ilyen feleleteket nyerrünk: „*Mennyi idős lehetél?*” „*Tudom is én mikor jöttem a világra?*” „*Ki mondta volna meg nekem, hogy mikor születtem?*” Azon kérdésre, hogy volt-e már büntetve, a védekezésnek egész zsilipjével áraszt el: „*Ki mondta magának, hogy büntetve voltam?*” „*Látott már engem a börtönben?*” „*Hát úgy nézek én ki, mint aki már büntetve is volt?*” stb. S ez alatt az idő alatt első elfogultságából egészen magához tér, kedélyessége, merészsége, sőt szemtelensége felül kerekedik s oly szóhalmazban nyilvánul, melyet legokosabb meg nem akasztani, hanem türelmesen végig hallgatni, mert amint figyelmeztetjük, hogy rövidebben beszéljen, újra elől kezdi a mondanivalóját s csak az időt vesztegetjük vele.

Jól tesszük azonban, ha az előadását leírjuk, vagy legalább úgy teszünk, mintha annak a szóáradatnak nagy fontosságot tulajdonítva, azt leírnánk. Ez az eljárás a cigányra nézve kellemetlen lévén, előadása sokkal rövidebb lesz, viszont a csendőr az ellenmondásokat ily módon megrögzítheti. A nyugodt és hallgatag csendőrrel szemben a cigány merészsége és önbizalma láthatólag növekedik, mert a csendőr nyugodtságát és hallgatóságát tudatlanságnak s hiszékenységnek magyarázza. Hagyjuk azért őt magát kibeszélni s midőn a szóból már kifogyott, akkor fogjuk szigorúbban s tárjuk elébe ellenmondásait, mint ellene szóló bizonyítékokat.

Teljes beösmerésre ritkán fogunk a cigánynál találni, de azt mindig tapasztalhatjuk, hogy amint megfogva érzi magát, azonnal alább száll bátorsága, csürni-

csavarni kezd és könyörgésre fogja a dolgot; ha látszólag tagad is még, de magaviseletéből már kétségtelenül látszik, hogy bűnét beismerte. Ezt azonban habozólag, kétértelmű szavakkal s hazugsággal keverve cselekszi, úgy, hogy vallomásában soha se lehet teljesen bízni.

9. A cigány testi tulajdonságairól.

A cigánynak testi (fizikaiképessége egészen más-kép itélendő meg, mint a többi közönséges halandónál. Ha cigányról van szó, soha se mondhatjuk biztosan, hogy ezt, vagy azt képes volt-e egy ember végrehajtani; leghelyesebb, ha a cigányról mindent, még a lehetetlennek látszó dolgot is föltételezzük.

A nyomozó szolgálatnál gyakran lényeges annak meghatározása, hogy bizonyos távolságot mennyi idő alatt járhatot meg a gyanúba vett egyén. Ezt többé-kevésbé pontosan megítélhetjük a közönséges fizikummal bíró embereknél, de a cigánnyal szemben soha. Jó út, rossz út, fiatal, vagy aggkor, könnyű szerrel, vagy teherrel való gyaloglás, a cigánynál számításba nem vehető. Ha neki egy bizonyos utat *meg kell* tenni, akkor megteszi azt elképzelhetlen és megfoghatatlan rövid idő alatt. Csak egy akadályt ösmer a cigány, és ez a szél. A széllel szemben a cigány tehetetlenné válik. A közönséges tolvaj a viharos éjjelt szereti lopásra fölhasználni, a cigány ezt soha se teszi. Ha egy szeles, viharos éjjel lopás, vagy betörés történik valahol, mindenek előtt meg lehet győződve a nyomozó csendőr, hogy azt nem cigányok követték el. Ha az ő legnagyobb ellensége fujni kezd, akkor megbúvik, mint az üldözött vad s ha mindamellet mégis szélben kell utaznia, akkor erre kétszerannyi idő kell neki, mint más embernek.

A cigánynak betegségét is egészen másként kell

megítélnünk, mint a többi emberekét. Különösen a fogva levő cigányt ne tartsuk soha szimulansnak. Még akkor is gyakran komolyan beteg a rab-cigány, ha az orvos nem fedez fel nála betegséget. Az évszázadok óta korlátlan szabadsághoz szokott faj, ha fogságba kerül, megtörik, megroskad, beteggé lesz, mint a havasok lakója a síkságon, vagy mint az alföld szülőtte a Kárpátok között, mint a repülni vágyó madár a kalitkában. Nem bírja kiállani a szobai levegőt, a rá kényszerített idegen ruhát, táplálékot, rendet; kedélybeteggé lesz és testileg is nagyon szenved. Ha tehát az ilyen esetben egyedüli gyógyszert, a szabadságot nem adhatjuk meg neki, ne súlyosbítsuk baját azzal, hogy úgy bánunk vele, mint tettetővel.

A cigány a testi fájdalom iránt rendkívül érzékeny és mindamellet, ha menekülnie kell, a legborzasztóbb sebekkel is hihetetlen gyorsan képes futni és eltűnni. E mellett sebei bámulatosan rövid idő alatt gyógyulnak be. És ez a körülmény a nyomozó szolgálatban szintén különös fontossággal bír, — kivált midőn annak a ténynek elbirálása forog szőnyegen, hogy egy súlyosan sebesült cigány képes volt-e még ezt, vagy amazt a tettet is elkövetni, esetleg ha azt a kérdést kell megoldani, hogy egy frissen behagedt seb mikor keletkezett. Ilyenkor helyesen tesszük, ha a képzelt időből egy bizonyos részt levonunk, mert amint egy tapasztalt orvos mondja: a *cigánynál úgyszólván látni lehet a seb gyógyulását.*

Vásár alkalmával egy fogat által elgázolt s a kórházba majdnem élettelenül szállított cigány felgyógyulására az orvos legalább is három hetet szabott meg, a cigány azonban, kinek valami nagyon furhatta a begyét, már a harmadik éjjel megszökött az ablakon át; az meg természetes, hogy magával vitte a lepedőt és egyéb ágyi ruhát is.

Epp úgy van a cigány a belső betegségekkel is.

Minden orvosi segély, gyógykezelés és ápolás nélkül átvergődik a legveszedelmesebb bajokon. Ámbár statisztikai adataink róluk igen hiányosak, mindazonáltal bátran állíthatjuk, hogy a halálozási arány semmivel se nagyobb, mint az úri kényelemben élő polgároknál. Az is bizonyos, hogy a cigányok között nagyon sok vén embert és asszonyt találunk, akik magas életkoruk dacára bámúlatos életerővel bírnak, frissek mozgékonyak és fürgék.

VIII. FEJEZET.

A BABONÁRÓL.

I. A visszahagyott tárgyakhoz fűződő babona.

A gonosztevők sokszor a mások babonás hitében bízva, sokszor pedig a saját balhitük által hajtva követik el a bűncselekményeket. A nyomozó csendőrre nézve tehát lényeges értékű, ha behatóan ösmeri a különböző babonás eljárásokat. Igen sok nagy büntény még ma is a babonában leli magyarázatát. Ilyen p. o. a legmegrögzöttebb gonosztevőknél elterjedt azon hit, hogy az újszülött, vagy még csak születendő gyermek szívének megevése az illetőnek természetfölötti erőt kölcsönöz s láthatatlanná teszi; továbbá, hogy a kisgyermek zsírjából készült gyertyával láthatatlanul lehet bármely házba behatolni s ott szabadon garázdálkodni. Ezzel a babonával kapcsolatos az a hajmeresztő gyilkosság, melynek a múlt évben hozták hírét a lapok, hogy t. i. egy felső vidéki községben lelketlen gazemberek azért öltek meg két kis gyermeket, hogy azoknak zsírjából ily gyertyát készítsenek; az 1879. évnek bűnkrónikáiból pedig egy oly esetet jegyezhetünk föl, amelyben egy előrehaladott áldott állapotban levő nőt gyilkoltak meg azért, hogy a méhmagzat szívét megchessék.

Különösen számba kell venni a babonát a csendőrnek akkor, ha oly gyilkosság felderítéséről van szó, amelynek oka és előzménye kimagyarázhatlan.

Valami varázsszert majd minden tolvaj hord magával s gyakran előfordul, hogy a tett színhelyén abból egy bizonyos mennyiséget azért hagy vissza, mert azt hiszi, hogy akkor felösmerhetlenné lesz. Egy rablógyilkos ürülékét hagyta az áldozat hullája mellett ugyanily okból; ez azonban megjárta, mert épen ez a körülmény vezetett nyomára, amennyiben az ürülékből az orvos megállapította, hogy annak egy feltűnő erős, Herkules természetű ember ürülékének kell lenni, aminthogy úgy is volt. Az a hit különben, hogyha a tettes ürülékét a helyszínén hátra hagyja, soha sem kerítik kézre, a gonosztevők különböző fajtáinál nagyon el van terjedve; valamint azt is tartják, hogy addig, míg az ily ürülék meleg marad, a büntényt észre nem veszik. E miatt az ürülékét nem ritkán kendővel, kalappal vagy más alkalmas ruhadarabbal fedik be, hogy minél későbben hűljön ki.

Különös jelentőséggel bír ránk nézve, ha a tett színhelyén *magyalfa* (csudafa) magjait találjuk elszórva, vagy elrejtve. Erről biztosan következtethetjük, hogy a tettesek cigányok voltak, mert ezen magról az a babonás hitük van, hogy ha abból néhány szemet visszahagynak, soha se lesznek kipuhathatók. Ily magvakat a cigányok birtokában mindig találhatunk.

2. A gonosztevő által magával hordott tárgyakhoz fűződő babona.

A vadorzással foglalkozó hegyi lakosok egy kis kézalakúra faragott fagyókeret hordoznak magukkal, melynek anyagát Ker. Szent János éjjelén (jún. 24-én) ássák a földből, — innen *János kezeckének* hívják és állítólag szerencsét hoz a tulajdonosára.

A *nadragulya* gyökere, melyet megszáritva összetörnek s vízzel tésztává gyúrva, bábu formára alakíta-

nak, hordozójának szerencsét és gazdagságot biztosít s a betörők mai napig is azt hiszik felőle, hogy birtokossa a legnehezebb záraikon is könnyű szerrel behatolhat.

Ha egy elfogott gyanús embernél egy ilyen darabot talál a csendőr, biztosra veheti, hogy betörővel van dolga.

Olyan halottnak a bal hüvelyk ujjja, amely kilenc hétig feküdt a sirban és újhoid éjjelén ásatott ki, leginkább a cigányoknál található, akik babonás hitük szerint, annak oltalma alatt éjjel bárhová betörhetnek a nélkül, hogy az alvók fölébrednének.

Varázsmondatokat leírva a gonosztevők számos fajánál lehet találni. Ezekről azt hiszik, hogy a bilincstől vagy a fogságból megszabadítanak. Egy tapasztalt vizsgálóbíró beszéli, hogy ilyen szerencsét hozó varázsrítást többek között egy igen elegánsan öltözött hamis játékosnál is talált.

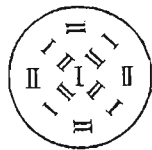
Mindezen babonás hitből eredő tárgyaknak az illető gyanús egyénnél való föltalálása bűnügyi szempontból már csak azért is fontossággal bír, mivel esetleg abból a gyanús egyént egészen más oldaláról ösmerjük meg s bizonyossá lehetünk a felől, hogy nem tiszta kezű emberrel van dolgunk.

3. Kártyavetés és jóslás.

A jóslásnak, bármily alakban történjék is az, nagy szerepe van a bűnügyi nyomozásoknál. A társadalom legalsóbb osztályától a legmagasabbig, mindenütt vannak hívói a kártyavetésnek és a jövőmondásnak. Nagyon sok esetben a káros, mielőtt a hatóságot fölkeresné, a babonához folyamodik tanácsért s az abból merített erős hitével a tettes személyére nézve nem egyszer tévútra vezeti a csendőrt.

A jóslásnak számos különböző neme van, a melyekkel bővebben foglalkozni itt fölösleges. — Csak pár esetet hozunk föl annak bizonyítására, hogy mennyire befolyásolhatja a babona a nyomozást és vizsgálatot.

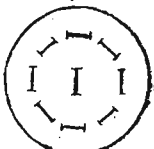
A cigány asszonyoknál általában el van terjedve egy készülék, mely rosta alakú széles és vékony faké-

21. ábra.

regből áll, egyik teteje pedig állati bőrökkel van bevonva.

A bőrön különféle vonalak, vagy jelek vannak rajzolva, rendszeren kilenc, vagy tizennyolc, esetleg hét, tizennégy, vagy huszonegy. (21. és 22. ábra).

22. ábra.

A cigány jósnő, ha a tolvaj nevét, vagy alakját kérdezik tőle, annyi szem magyalfa (csudafa) magot vet a készüléket fedő bőrre, ahány vonás van rajta, aztán egy pálcával ugyan annyiszor üti meg a dob vagy szita oldalát. A rezgés által persze a szemek élénken ugrándoznak s azoknak ennek folytán előálló csoportosulásukból, melyek közül az utolsó ütés után létrejött helyzet a legfontosabb, jósol csalhatatlanul a cigány-asszony.

Egy őrsparancsnok beszéli, hogy egy időben feltűnő nagy számú, többnyire régebben elkövetett kiderítetlen lopás tettesét jelentették föl nála a károsultak. A följelentések mindegyike névszerint megjelölte a tettest, hanem határozott bizonyítékot egyik sem nyújtott. Természetes, hogy igen sok haszontalan fáradságot és munkát okoztak ezek a följelentések, míg egyszer a többek közt egy vén asszony jelent meg az őrsön és saját fivérét, akivel eddig a legjobb viszonyban élt, s aki közbecsülésben álló, hozzáférhetlen becsületességű ember s éppen a község bírója volt, azzal vádolta, hogy az évekkel azelőtt nála történt nagy pénzlopást az követte el. Ez már annyira feltűnő volt, hogy az őrsparancsnok erősen faggatni kezdte az asszonyt, hogy

honnan merítette ezt a súlyos gyanút. Nagynehezen kivallotta az asszony, hogy egy cigány nő járt nála, aki jó pénzért az ő csodákat művelő varázsdobján kiverete neki, hogy a tettes egy hozzá igen közel álló s jelenleg a faluban nagy hivatalt viselő egyén; az pedig nem lehet más, mint a bíró, az ő fivére. Kisült azután az is, hogy a cigányasszony az ő varázsdobjával az egész őrskörletet bejárta s kiverete rajta az összes kiderítetlen lopások tetteseit; ebből keletkezett persze valamennyi följelentés.

Ugyanez az altiszt beszéli, hogy egy alkalommal egy főúri nőtől nagy mennyiségű pénz s az összes ékszereit ellopták. Minden jel arra mutatott, hogy a tolvaj a grófnőnek nemrég szolgálátába lépett fiatal inas; a károsult úrnő azonban oly meggyőződéssel és hévvel védte az inas ártatlanságát, hogy szinte azon gyanúnak tette ki magát, mintha a fiúval benső viszonya lenne. Ennek aztán az lett a következménye, hogy az inas mindaddig szabad lábon maradt, míg nem az utolsó ékszerdarabok eladásán rajta vesztett. Ekkor aztán a grófnő is bevallotta a vizsgálóbíró előtt, hogy egy *híres kártyavető* biztosította őt arról, miszerint a tolvaj nem a házbeliek közül való, hanem egészen idegen ember. A vizsgálat során aztán később még az is kiderült, hogy az a bizonyos híres kártyavető az inasnak nagynénje volt, aki maga ajánlotta be öcscsét a grófnő szolgálátába. Hogy milyen előre megfontolt célból, azt fölösleges a következmények után magyarázni.

Hogy tehát ehhez hasonló félrevezetésektől a bíró és a nyomozó csendőr megmeneküljön, nem lehet eléggé figyelmebe ajánlani, miszerint *minden egyes följelentés alkalmával okvetlenül vallassa ki a följelentőt, hogy honnan merítette azt, amit állít.* Ha ezt sohasem mulasztjuk el, akkor a legtöbb esetben jó irányban fog a nyomozás haladni; de nem egyszer akadunk olyan őszinte és naiv emberre is, aki egyenesen kirukkol vele,

hogy a kártyavetőnő, vagy a cigányasszony varázsdobja okosította őt föl.

4. A hamis esküre vonatkozó babonáról.

Az ide vonatkozó babonás hit, mely a nép között még mindig el van terjedve, azért is nagy jelentőségű a bűnügyi vizsgálatoknál, mivel sok ember csak azért esküszik hamisan a bíró előtt, mert szentül még van győződve, hogy a birtokában levő óvszer megvédi őt a hamis eskütétel következményeitől.

A babonában hívők szerint p. o. büntetlenül lehet hamisan esküdni, ha az illető a *büdös banka* nevű madár szemét, vagy a saját elhalt gyermekének egy csontocskáját zsebében hordja, ha a hüvelyk ujját behajlítja (ezt zsidók gyakorolják, akik a Thórára esküsznek), ha az eskü elmondása előtt és annak utánna egyet köp, ha a szájba hét apró kövecset, vagy a nyelve alá egy aranyat tesz, ha az cskü alatt nadrágjának egy gombját lecsavarja, ha a csizmába a talpa alá egy *bogáncs* levelet rejt el, ha egy megszentelt ostya van az eskütevőnél stb.

A csendőr helyesen teszi, ha megfigyeli és okkalmóddal kipuhatolja, hogy órskörletében mit tartanak a hamis eskü következményei elleni óvszernek s alkalomadtán a vizsgálóbíróra erre figyelmezteti. Ez által gyakran tehet a vizsgálat ügyének fontos szolgálatot.

IX. FEJEZET.

A LŐFEGYVEREKROL.

I. Általában.

A csendőrnek, a ki maga is fegyverrel szolgálja a közügyet, kevés mondanivalónk van a fegyverekről, — csupán néhány dolgot akarunk kiemelni az emlékezet ébrentartása kedvéért.

1. Ha arról van szó, hogy bizonyos lőfegyvernek ki a gazdája? figyelembe kell vennünk, hogy a köznépi rendesen *az utolsó divat előtti szerkezetű* puskát használja. Midőn a gyutacsos puskák divatba jöttek, a paraszt a kovás puskát használta s csak a Lefauchaux fegyverek feltalálása után szerzett magának kapszlis fegyvert, most pedig midőn általában a Lancaster-féle használatos, többnyire a paraszt is hátultöltő, de a divatból kiment Lefauchaux fegyverrel látja el magát. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a pórnép *olcsón* akar mindig *jó* fegyvert szerezni.

2. Sok tévedésre adott már okot az a téves nézet, hogy golyós fegyverből golyóval, serétes fegyverből pedig csak seréttel lehet löni. Ez nem áll és az ily fajta véleménynek soha se hódoljon a csendőr. A golyós fegyverből seréttel, és viszont a serétes fegyverből golyóval is lehet löni, aminthogy furfangosabb gonosztevők ezt a nyomozás megtévesztése miatt szándékosan is megteszik.

3. Nagy jelentőségűek a csendőrré nézve az oly *lőfegyverek, melyeknek az a rendeltetésük, hogy egészen a használatba vétel pillanatáig ne látszassanak lőfegyvereknek.* Ezek az úgynevezett *botpuskák* és a *szétszedhető puskák.*

A *botpuskának* csöve legtöbbnyire egy vastag spanyolnád botot ábrázol, a bot fogantyúja pedig az agyat helyettesíti és magában rejtja a fegyver szerkezetét. Az ily elmésen összeállított botról senki sem mondaná látás után, hogy egy pillanat alatt veszedelmes lőfegyverré alakítható át.

Az ily fegyverekre a csendőrnek nemcsak házmozások alkalmával, vagy oly esetekben kell ügyelnie, midőn annak a megállapításáról van szó, hogy miféle fegyvert viselt a tettes, hanem a saját személyes biztonsága szempontjából is.

Ha az ily fegyverhez még hozzá gondoljuk a füst nélküli és a legcsekélyebb durranást okozó puskaport: elképzelhető, hogy gonosz emberek birtokában mily veszedelmessé s mennyi sötét büntény eszközévé válhatnak azok.

Ugyaníly veszedelmesek az úgynevezett *összerakható lőfegyverek.* Ezeknek ravasz és fortélyos összeállítása lehetővé teszi, hogy úgyszólván, a kabát, vagy a nadrág zsebében teljesen észrevétlenül, minden feltűnés nélkül hordja magával az illető. Az ilyen fegyvereket leginkább az orvvul vadászók és orgyilkosok szokták használni s így magyarázható meg sok olyan eset, midőn a kétségtelen tettes birtokában lőfegyvert találni nem lehetett.

Egy bűnesetben, ahol egy orvvul vadászó a vadgondozót agyonlőtte, az ilyen szétszedhető fegyver darabjait házkutatás alkalmával egy főző fazékban (5 és fél hüvely hosszú csődarab), egy másik folytatólagos darabját a csőnek a lószerszám csattjai közé varrva, a többi részeket végre a birka által üregesre kinyalt kősóban,

a mestergerendán s a gazda ünneplő csizmájában találta meg a csendőrség.

Az úgynevezett *fojtást,* minden bűnesetet előidéző lövés után szorgalmasan kell a csendőrnek keresnie. Ennek feltalálása nem csak azt bizonyíthatja, hogy a lövés *előllövellő* fegyverből történt, hanem gyakran a fojtás anyagának görcsövi vizsgálata, magára a tettesre is rávehető. Volt rá ugyanis eset, midőn a föltalált golyón a görcsővel dolgozó szakértők oly fojtás foszlányokat találtak, melyeknek rostjaiból kétségtelenül bizonyították, hogy a gyanúsított egyén birtokában levő szövetdarabból valók.

5. A legszigorúbb szükségét kivéve ovakodjék a csendőr a bűnjelül szolgáló lőfegyverből a töltényt kilőni, kiszedni, újat a csőbe dugni, a csőbe belefújni, vagy a kakast felhúzni, — mert megtörténhetik, hogy mindezek a szakértői vizsgálatra hátrányos befolyással lehetnek.

6. Manapság a lőfegyverek között bűnjelként leginkább a *revolver* szerepel. Ennél sokszor előfordul az a kérdés, hogy a szóban levő forgópisztolylyal el lehetett-e bizonyos eredményt érni? mire nézve a legtöbb vélemények nyilvánítatnak.

Tudni kell azért a csendőrnek, hogy némely ósdi szerkezetű, igénytelen kinézésű revolverrel ugyanazon körülmények között biztosabban lehet löni, mint a legújabb szerkezetű, fényes kiállítású forgópisztolylyal; sőt hogy ugyanazon fegyverből, hasonló viszonyok között, az egyik lövés kiválóan sikeres lesz, míg a másik lövedék alig képes a csövet elhagyni s tőlünk egy-két lépésre már erőtlenül hull a földre.

A revolver jósága ugyanis egyedül a *henger furatának a cső furataihoz való tökéletes oda illésétől, odatapadásától függ.* Akármily fényesen kiállított legyen is egy revolver, ha a henger furásai nem egyeznek hajszál pontossággal a cső furatával, teljesen értéktelen.

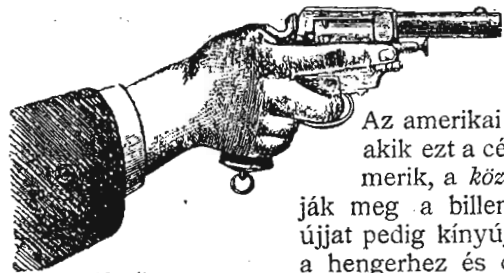
Ugyanez a föltétel magyarázza meg azt is, hogy azon egy forgó pisztolyból az egyik lövés tökéletesen jó, a másik pedig teljesen eredménytelen lehet, amennyiben t. i. a hengernek egyik furata pontosan, záródik, a másik pedig már nem egyez a cső furatával.

Ezenkívül jelentékenyen befolyásolja a lövés biztonságát a töltény jósága is. Roszul készített, vagy régi tölténnyel, melyben a feszítő gázak az idő folyamán, esetleg a rosz raktározás miatt, feloszlódtak, sohasem lehet biztosan lőni, még ha a fegyver olyan tökéletes is.

A lövés eredmény megítélésénél tehát ne hagyja a csendőr magát félrevezettetni és tartsa szem előtt, hogy az kizárólag a henger furatainak pontossága és a töltény jóságától függ, amit a szakértők vannak hivatva megállapítani.

Arra vonatkozólag, hogy a revolverrel, rosz világítás mellett, éjjel, sötétben, el lehetett-e bizonyos tárgyat találni, szintén merültek már fel eltérő nézetek. Ily esetben mindenképpen előtt azt kell a csendőrnek megtudni, hogy az, aki a lövést tette, hogyan szokott a forgópisztollyal célozni.

Mi közönségesen, még a rendes céllövészetnél is a *mutató újjal* nyomjuk meg a billentyűt. Ez sohasem

23. ábra.

Az amerikai mód szerinti célzás.

oly biztos lövés, mintha az amerikai szokás szerint célozunk. Az amerikai ember, és azok, akik ezt a célzási módot ösmerik, a *közép újjal* nyomják meg a billentyűt, a mutató újjat pedig kinyújtva hosszában a hengerhez és csőhöz szorítják s azzal a fegyvert mintegy irányítják. (Lásd a 23. ábrát.) Az ily

eljárással még akkor is majdnem találjuk a célt, ha annak csak homályos körvonalait látjuk, sőt, ha a látatlan ellenfélnek csak hangja után igazodunk is.

Sötétben, vagy behúnyt szemmel teendő néhány ily próbálövés teljesen meg fog bennünket győzni a fentiek igazságáról. Ha tehát megállapítottuk, hogy a kérdéses lövés szintén ezen módszer szerint tétetett, t. i. oly ember által, aki ezt a célzási módot ösmeri, — akkor az eredmény lehetőségéről nem fogunk kételkedni.